

Vikingkvinner og krig:

Krigsideologi og krigskultur fra ca. 750-1050 –
kvinnen som aktør i vikingenes militariserte samfunn.

Av Ingrid-Sofie Wærnes Minde

HIS4090 – masteroppgave i historie

60 studiepoeng

Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH)

Det humanistiske fakultet

Universitet i Oslo (UIO)

Vårsemester 2023

Forord

Det har vært utrolig spennende, morsomt og lærerikt å skrive denne masteravhandlingen. Kjønn og vikingtid har engasjert meg i flere år, og da jeg begynte på masterprogrammet i 2021 sendte jeg raskt en e-post til min veileder Anders Winroth med et ganske klart ønske om hva jeg skulle skrive avhandling om. Jeg å rette en stor takk til Winroth for all oppmuntring, støtte, råd og tilbakemeldinger. Du har hjulpet meg med å se ting i helt nye sammenhenger. Jeg vil også rette en takk til Marianne Moen, som helt i starten tok seg tid til å møte meg for å diskutere oppgaven, strukturen, problemstilling og litteratur.

Mange har vært svært interessert i masteravhandlingen min, og jeg vil takke min familie for all støtte og fine ord. Min historieinteresserte lillebror har foreslått mange nyttige bøker om vikingtiden. Samboer, pappa og bonusmor har holdt motet mitt oppe i krevende skrivestunder, og mammaen min tok på seg den viktige jobben med å korrekturlese.

Det må også rettes en stor takk til tidligere studiekamerat Knut og nåværende studiekamerat Kristian. Deres tilbakemeldinger har vært svært hjelpsomme, og blitt satt stor pris på. Det er alltid mange som skal takkes av både venner, familie og kollegaer. Derfor vil jeg rette et generelt takk til alle som har interessert seg for prosjektet mitt. Jeg benytter alle anledninger jeg får til å prate om vikingtiden!

Helt til slutt – en stor takk til mine to flotte barn Eveline og Isak-Alexander. Dere er grunnen til at jeg aldri gir opp.

12.05.2023

Ingrid-Sofie Wærnes Minde

Innholdsfortegnelse

Forord.....	2
1.0 Innledning.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.
1.1 Problemstilling	7
1.2 Metode.....	7
1.3 Forskningshistorikk	8
1.4 Avklaring: hvem var vikingene?	11
1.5 Struktur	12
2.0 Krigerske vikingkvinner?	13
2.1 Kvinnene i Bråvalla-slaget	13
2.2 Våpen i kvinnegraver	14
2.2.1 En rytterkriger i grav Bj 581	14
2.2.2 En skjoldmøy i grav C22541 a-g?	15
2.2.3 En skjoldmøy i Nord-Trøndelag?	16
2.2.4 Et enkelt våpenfunn i grav A505.....	16
2.2.5 Andre kvinnegraver med få våpen	17
2.3 Hvilke betydninger og symbolverdier kan våpen ha hatt?	18
2.3.1 Øks	19
2.3.2 Sverd.....	19
2.3.3 Spydet.....	20
2.3.4 Skjold	20
2.4 Spillebrikker og spillebrett – verktøyet til militærledere?.....	21
2.5 Oppsummering	23
3.0 Å leve i et militarisert samfunn	23
3.1 Født kriger eller blitt kriger?	24
3.1.1 Opprørske tenåringer	25
3.2 Over åpent hav.....	26
3.2.1 Global handelsvirksomhet	26
3.2.2 Ledere	27
3.2.3 Ekspedisjoner med militærpreg	27
3.3 Blant høvdingens krigere.....	28
3.3.1 Hirden.....	28
3.3.2 Hjemmeforsvaret	29
3.3.3 Leidang.....	30
3.4 Krigshissere på den politiske scenen	30
3.4.1 Alliansedanning på gården	31

3.4.2 Politiske vikingkvinner på tinget.....	32
3.4.3 Vertinnene i høvdingens hall.....	33
3.5 Oppsummering	34
4.0 «De sivile elementene»	35
4.1 Gårdens husfruer	35
4.1.1 Innendørs og privat?	36
4.1.2 Kvinnedominans.....	37
4.2 Forsyningslinjer.....	37
4.2.1 Gårdsnettverk	38
4.2.2 Mat til skipsreiser	38
4.2.3 Logistikk.....	39
4.3 Produksjon av tekstiler	39
4.3.1 Eksklusive tekstiler.....	40
4.3.2 Ull.....	41
4.3.3 Klær til krigere	41
4.3.4 Produksjon av seil	42
4.4 Handel og håndverk i byene.....	43
4.4.1 Handelskvinner i Skandinavia.....	43
4.4.2 Håndverk	44
4.4.3 Byenes forsvarere	45
4.5 Oppsummering	46
5.0 Kriegerkvinnen i mytologi, kunst og fortellinger.....	47
5.1 Fólkvangr.....	47
5.1.1 Frøya – et kvinnelig forbilde?	48
5.2 Valkyrjer.....	48
5.2.1 Voldelige og mektige	49
5.2.2 Andre mytiske kvinneskikkelser	49
5.3 Metallfigurer.....	50
5.3.1 Velkommen til Fólkvangr?.....	50
5.3.2 En representasjon av kriegerkvinnen?.....	51
5.4 Kriegerkvinnen i billedvev	52
5.4.1 En fortelling om krig og vold?	52
5.4.2 Stridsklare kvinner?.....	53
5.5 Kriegerkvinnen i fortellingene	53
5.5.1 Eggeren.....	54
5.5.2 Den unge kriegeren	55

5.5.3 Forsvareren.....	57
5.5.4 Hærføderen.....	58
5.6 Oppsummering	60
6.0 Krigsmentalitet og krigskultur.....	61
6.1 Å sosialiseres inn i krigerrollen.....	62
6.1.1 Var tenåringer mer interessert i krig?.....	63
6.1.2 Sosial status viktigere enn biologisk kjønn?	65
6.2 Å opprettholde krig	66
6.2.1 Aktører i et krigsmaskineri.....	67
6.2.2 Logistikk og etterretning	67
6.2.3 Logistikkvirksomhet fra gårdene.....	68
6.2.4 Byene – nye muligheter og behov	69
6.2.5 Byens voktere	71
6.2.6 Den politiske krigeren	73
6.3 Å forevige krig	75
6.3.1 Krigsideologi = en felles historie	76
6.3.2 Krigsaspektet i gravene	78
6.3.3 Velkommen til de evige stridsmarker.....	80
6.3.4 Krigerkvinnen.....	81
7.0 Konklusjon	83
8.0 Litteraturliste	86

1.0 Innledning

Verden skal ende i krig og vold. Dette har en volve spådd. Ragnarok, endetiden i norrøn mytologi, skulle begynne i menneskenes tidsalder. Brødre skal vende seg mot brødre, og søskenbarn skal bryte slektsbåndene. Vinteren vil bli lang og hard, og absolutt ingen mann vil overleve. Til slutt vil gudene falle med sine fiender i en siste krig i en verden som blir til aske og mørke.¹

I beskrivelsen av ragnarok har kvinner minst to funksjoner. For det første må de være med på ødeleggelsen av verden. Selv om kvinner ikke eksplisitt nevnes, så står det at søskenbarn vil drepe hverandre. Trolig innebærer dette at også kvinner dreper hverandre under opptrappen til ragnarok. For det andre er det en volve, en mytisk kvinne som har spådd verdens endelikt. I vikingtiden var volvene både mytologiske og ekte, og de mytologiske skal ha besittet mer kunnskap enn gudene selv.² Beskrivelsen av ragnarok illustrerer to ting: omfanget av vikingenes krigsideologi og at alle var involvert. Dette står i sterk kontrast til den ellers ganske passive vikingkvinnen, som er beskrevet i den generelle fremstillingen av vikingtiden. Vikingene levde i et militarisert samfunn, hvor krig var bakt inn i kulturen og hvor våpen var symbol på frihet og status. Krig og krigssføren i vikingtiden er i utgangspunktet beskrevet som noe svært maskulint og dominert av menn hvor kvinner hadde liten plass³, men mytologien, fortellinger, kunst og arkeologiske funn kaster et nytt lys over kvinnenens plass i det militariserte samfunnet. Hvilke roller, muligheter og påvirkningsmakt hadde de egentlig?

DNA-analysen som avslørte at individet i den svært rike våpengraven Bj 581 fra Birka var en biologisk kvinne, og ikke en mann som forskere hadde antatt i over 100 år, satte fyr på debatten om eksistensen til kvinnelige vikingkrigere.⁴ Selv om spørsmålene reist rundt eksistensen til kvinnelige krigere er svært interessante, vil ikke dette være hovedfokuset i denne masteravhandlingen. Faktisk vil mye av fokuset ligge vekk fra selve slagmarken hvor krigere møttes for å krysse sverd. Jeg kommer til å argumentere for at mye av «krigen» lå like mye i de små og store oppgavene som kvinnene utførte i dagliglivet – alt fra produksjon av mat, videreføring av historier til maktpolitiske spill på den politiske scenen. For å få en

---

¹ Gro Steinsland og Preben Meulengracht Sørensen, overs. *Voluspå*. (Oslo: Pax Forlag, 1999), 23.

² Stensland og Sørensen, overs, *Voluspå*, 32.

³ Kim Hjarðar. *Vikingenes verden. Vikingenes historie i kart, tekst og bilder*. Oslo: Spartacus, 2013, 23-24.

⁴ Charlotte Hedenstierna-Jonson, Anna Kjellström, Torun Zachrisson, Maja Krzewinska, Veronica Sobrado, Neil Price, Torstein Gunther, Mattias Jakobsson, Anders Götherström og Jan Storå. «A female Viking warrior confirmed by genomics». *American Journal of Physical Anthropology* 164, nr.4 (September 2017): 853-860. DOI: <https://doi.org/10.1002/ajpa.23308>, 855-857.

bedre forståelse av vikingenes krigskultur, må vi ha et mer holistisk syn på hva krig var for dem. Krig er mer enn bare store slag, og krig angikk alle.

1.1 Problemstilling

I denne masteravhandlingen vil jeg forsøke å studere vikingenes militariserte samfunn ut ifra et kjønnsperspektiv. Derfor er det kun vikingkvinnens liv og virke som vil bli aktualisert. Problemstillingen lyder som følger: «*Krigsideologi og krigskultur fra ca. 750-1050 – kvinnen som aktør i vikingenes militariserte samfunn*». For å underbygge avhandlingens problemstilling, har jeg skissert opp flere spørsmål som jeg skal finne svar på:

- Hvilket forhold hadde vikingkvinner til våpen? I hvilke situasjoner brukte de våpen, og hva forteller sagafortellinger oss om vikingkvinner og våpen?
- Kan vikingkvinner ha hatt en maktpolitisk kontroll og interesse over krig?
- Hva kan vikingenes mytologiske verdensbilde fortelle oss om kvinnenenes betydning i krigsideologien?
- Hva forteller vikingenes kunst og historier oss om krigerske kvinner?
- Hvordan kan den «kvinnelige krigeren» forstås?

1.2 Metode

For å kunne svare på problemstillingen og spørsmålene som følger med den vil jeg se på utvalgte kvinnegraver med våpen. De utvalgte gravene er i hovedsak fra de skandinaviske områdene. Disse gravene vil danne et bakteppe når kvinners liv og virke skal studeres, og jeg vil undersøke om det finnes grunnlag for å se deres liv og aktiviteter under påvirkning av en konstant tilstedeværende krigsideologi. Gården, byen, tingmøter, høvdinghaller og ekspedisjoner vil trekkes frem som arenaer hvor dagligliv møtte krig.

Å se på kunst, fortellinger og den norrøne mytologien er også av betydning, fordi dette i stor grad kan fortelle hvordan krig og vold påvirket menneskenes verdenssyn og tankesett. Da den norrøne mytologien er svært omfattende, er det spesielt gudinnen Frøya og valkyrjene som vil bli vektlagt.

Avhandlingen bygger på studering av fagbøker, fagartikler, andre masteravhandlinger og sagafortellinger. I det akademiske miljøet er det en debatt som omhandler i hvilken grad sagafortellinger gir et fruktbart bilde på vikingtiden. Det er flere utfordringer ved å bruke sagaene. For det første er de skrevet ned flere hundre år etter de angivelige hendelsene, og for det andre er de skrevet ned av kristne forfattere som hadde et helt annet verdissyn enn de

hedenske vikingene de skrev om. Forfatterne kan også ha sine helt egne beveggrunner til å skrive ned fortellingene. I denne masteravhandlingen kommer jeg ikke til å bruke sagaene som beretninger om ekte mennesker og hendelser. Jeg velger heller å bruke premisset om at dette er fortellinger som kanskje er inspirert av en eller flere spesielle personer og hendelser, men at de er overdramatisert for å gjøre fortellingen mer minneverdig. Sagaene kan også si noe om hvilke verdier og normer som var ærerike, og verdsatt i vikingsamfunnet. Før de ble skrevet ned ble disse fortellingene overlevert muntlig i flere generasjoner. Dette illustrerer i høy grad hvilken kollektiv betydning de faktisk hadde. Sammen med andre historiske og arkeologiske kilder, kan sagaene brukes til å danne et mer helhetlig bilde.

1.3 Forskningshistorikk

Det mangler ikke forskning på vikingene som krigere, deres slag og militære institusjoner, men fokuset har ligget på mannen som den naturlige kriger og krigskulturen blir beskrevet som en maskulin sfære. Vikingkvinnen har aldri vært utestengt fra denne sfæren, men hun har blitt tillagt en mer usynlig og passiv rolle hvor hennes viktigste bidrag har vært som krigshisser. Årsaken til denne forståelsesrammen kan trekkes tilbake til 1800-tallets idealer hvor mannen drev historien fremover, mens kvinnen var historieløs. 1800-tallets viktorianske idealer helliget kvinnen som innendørs husmor. Det var først på 1960-tallet at feministiske teorier slo inn i akademia, og dette resulterte i at kvinners liv og perspektiver ble et mer interessant studieobjekt. Religionshistoriker og forfatter Nanna Løkka påpeker i innledningskapitlet i boken *Kvinner i vikingtid* fra 2014 at selv om mye forskning er gjort på vikingkvinner de siste 30 årene, er det fremdeles å regne som et spesialisert forskningsfelt. Videre understreker hun at den generelle fremstillingen av vikingkvinner bygger på uniforme og stereotypiske ideer. Lenge har hennes naturlige rolle vært som husfrue på en gård viss ansvarsområde var innendørs, og tilsynelatende langt borte fra viktige samfunnsprosesser.⁵

At menn blir beskrevet som aktive aktører og kvinner som passive aktører, skyldes ifølge arkeolog Marianne Moen at forskere hovedsakelig har studert menn og kvinner ut fra dikotomiene inn/ut. I artikkelen *Neutral Ground: Perceived Gendered Differences in Ideologies of war* fra 2021 viser Moen til at slike dikotomier blant annet holder kvinnene vekk fra krigssfæren. Krig har tross alt blitt regnet som en utendørshandling. Vår forståelse av kvinnen i hjemmet med primæransvar for omsorg lar seg vanskelig forene med vold og krig. Videre i artikkelen argumenterer Moen for at et skarpt skille mellom inne og ute ikke har

---

⁵ Nanna Løkka. «Vikingtidskvinnen i ettertidens lys». I *Kvinner i vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 11-39. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014, 12-22.

støtte i arkeologiske funn hvor arkeologer ser mer likheter i gravskikk mellom ulike kjønn av samme sosiale klasse. Nye tolkninger av gamle funn og nye forskningsmetoder har resultert i at flere forskere har åpnet for muligheten for at kjønn heller skal studeres som en mer flytende, varierende kategori. ⁶

I 2017 åpnet artikkelen til arkeolog Charlotte Hedenstierna-Jonson, sammen med flere medforfattere, opp for en ny vei inn i krigskulturen for vikingkvinner. Artikkelen handlet om at individet fra kammergraven Bj 581 fra Birka, Sverige var en biologisk kvinne og ikke en mann som forskere hadde trodd siden 1878. Individet hadde kun blitt gitt gravgods som ga sterke assosiasjoner til krig, og det var en DNA-analyse som fjernet all tvil rundt kjønn. Denne nye oppdagelsen rundt et gammelt funn satte i gang diskusjoner over hele verden. Hvorfor var en kvinne gitt en grav med fullt våpensett?⁷ I en oppfølgingsartikkel fra 2019 diskuterer arkeolog Neil Price, sammen med flere medforfattere, mulige årsaker til hvorfor en vikingkvinne kan ha blitt gravlagt med flere våpen. I diskusjonen rundt Birka-kvinnens mulige identitet og status, har det kommet mange forslag som ikke direkte sier kriger. Det har blant annet blitt foreslått at hun var konen til en mektig mann, og som av ulike grunner ville bli oppfattet som en kriger. Price stiller også spørsmålsteget ved hvorfor vi automatisk leter etter bortforklaringer når våpen blir funnet i kvinnegraver når de samme bortforklaringene ikke gjør seg gjeldende for lignende mannsgraver. ⁸

Kvinnen fra grav Bj 581 var ikke den eneste kvinnen fra vikingtiden som ble gravlagt med våpen. I boken *Woman and Weapons* fra 2021 gir historiker Leszek Gardela en systematisk oversikt over kvinnegraver fra Skandinavia hvor det er oppdaget et eller flere våpen. Gardela gir også en oversikt over hvilke våpen som er mest vanlig i kvinnegraver, og de ulike betydninger disse kan ha. Det er øksen som er det mest vanlige våpenet for kvinner, men spyd og sverd dukker også opp selv om de er mindre vanlige i kvinnegraver. Gardela problematiserer også kjønnsforståelsen som er satt rundt vikingkvinner og vikingmenn, og han argumenterer for at det er avgjørende å skille mellom et biologisk kjønn og et sosialt kjønn. Selv om det var forskjellige normer og forventninger knyttet til kvinner og menn, var ikke kjønn noe som var statisk forankret. Gardela søker også etter en ny forståelse for hva en

---

⁶ Marianne Moen. «No Man's Land or Neutral Ground: Perceived Gendered Differences in Ideologies of war». *Viking Wars* 84, nr. 1 (November 2021): 43-62. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.9049> , 43-47.

⁷ Hedenstierna-Jonson, "A Female Viking Warrior", 855-857.

⁸ Neil Price, Charlotte Hedenstierna-Jonson, Torun Zachrisson og Anna Kjellstrom. "Viking Warrior Woman? Reassessing Birka chamber grave Bj.581." *Antiquity* 93, nr. 367 (Februar 2019): 181-198. DOI: <https://doi.org/10.15184/aqy.2018.258> , 184-192.

kriger faktisk er. Han reiser i tillegg sentrale spørsmål rundt om en kriger er en person som bruker våpen, enten til forsvar eller angrep, har gjennomgått en spesiell trening eller har deltatt i et eller flere slag.⁹

Historiker Kim Hjarðar ga ut sin nyeste bok *Audr* i 2022. Denne boken kaster et nytt lys over alle mulighetene en vikingkvinne hadde. Gjennom å følge Audr den djuptenke fra fødsel til død, skriver Hjarðar om legekoner, gårdsarbeidere, håndverkere og kunstnere. Hjarðar argumenterer også for at kvinner var spesielt viktige for å holde vikingenes fortellinger om helter og guder ved hevd. Det var de som i størst grad ivaretok fortellingene og formidlet dem videre.¹⁰ I *Vikinger i krig* fra 2017 går Hjarðar og arkeolog Vegard Vike i dybden på vikingenes militære institusjoner, og de ser nærmere på de sivile elementene som var avgjørende for at vikingene kunne reise ut i krig og plyndring. Her var blant annet kvinner sentrale ettersom de bidro med opprettholdelsen av nødvendige forsyninger.¹¹

I boken *The Viking Way*, som ble oppdatert i 2019, fokuserer Price på forhold som må ha gjort det enklere for vikingene å leve i et samfunn hvor krig og vold var glorifisert. Det var fortellinger og historier om mektige guder og modige krigere som levde godt i etterlivet, som var en inspirasjonskilde for krigere og andre i samfunnet som holdt krigsverdiene høyt. Vissheten om at det ventet et Valhall eller et Folkvangr på deg, og at mystiske valkyrjer og norner allerede hadde bestemt din skjebne, må ha dempet konsekvensene som slagmarken brakte med seg.¹²

I boken *Valkyrie* fra 2020 fokuserer også litteraturviter Johanna Katrin Friðriksdóttir på hva det ville si å være kvinne i vikingtiden. Hun diskuterer blant annet hvilke muligheter en vikingkvinne kunne ha avhengig av alder, status og om hun var gift eller ikke. Videre påpeker hun at vi har det med å studere kjønn under for rigide termer, men at kjønnskategorien egentlig er svært fleksibel og kompleks. Friðriksdóttir vektlegger i større grad den sosiale statusen, og mener at den hadde mer å si for muligheter og begrensninger enn kjønn. Friðriksdóttir avslutter boken med å understreke at vikingkvinnene var aktive deltagere i samfunnet, og at et samfunn som produserte kollektive fortellinger om valkyrjer og andre

---

⁹ Leszek Gardela. *Woman and Weapons in the Viking World. The Amazon of the North*. (Oxford og Philadelphia: Oxbow Books, 2021), 11-12 og 82-86.

¹⁰ Kim Hjarðar. *Audr. Kvinneliv i vikingtiden*. (Oslo: Spartacus, 2022), 96-97.

¹¹ Kim Hjarðar og Vegard Vike. *Vikinger i krig*. (Oslo: Spartacus, 2017), 102-103.

¹² Neil Price. *The Viking Way. Magic And Mind In Late Iron Age Scandinavia*. (Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2019), 342-343.

mektige kvinnelige skikkelser, må ha hatt kvinner som satt i førersetet.¹³ I Fredriksdottir første bok *Women in Old Norse Literature* fra 2013, går hun i dybden på alle rollene som kvinner hadde i sagaene. Hun vektlegger blant annet at tenåringsjenter, som Torbjørg fra Rolf Gautrekssons saga, har rasjonelle grunner til å opptre som en kriger under et mannsnavn. Fredriksdottir påpeker at en slik bevegelse mellom maskuline og feminine egenskaper viser at vikinger må ha hatt et ganske unikt syn på kjønnsidentitet og muligheter.¹⁴

At vikingkvinner hadde en rolle å spille i krigsideologien og i krigskulturen, kommer tydelig til uttrykk i kunsten. Billedveven fra Osebergskipet viser angivelige kvinner som bærer spyd og skjold, og i enkelte scener kan vi se krigerkvinner oppstilt i fylkinger og også væpnede kvinner som er vendt mot hverandre. Arkeolog Marianne Vedeler skriver i boken *Oseberg. De gåtefulle billedvevene* fra 2019 at slike billedvever var ment å fortelle historier om faktiske og mytiske hendelser samt livsvisdom.¹⁵ Små metallfigurer som blant annet er funnet i Danmark, viser tilsynelatende kvinner i krigslignende situasjoner. Det er single figurer som viser kvinner med forskjellige våpen og skjold, og det er figurer som viser en ridende kvinne og en stående kvinne. En mulig tolkning av den siste figuren er at Frøya ønsker en kvinnelig kriger velkommen til Folkvangr. I artikkelen *Revisiting the 'Valkyries'. Armed Females in Viking Age Figurative Metalwork* fra 2022 mener Leszek, museumsinspektør Peter Pentz og Price at slike kunststykker viser at den kvinnelige krigeren ikke var et ukjent fenomen for vikingene.¹⁶

1.4 Avklaring: hvem var vikingene?

I denne masteravhandlingen vil begrepet «vikinger» og «vikingkvinner» bli brukt mye. Ordet viking er omdiskutert, men det kan oversettes med pirat eller sjørøver. Viking henviser også til aktiviteten hvor mennesker reiste ut fra Skandinavia for å plyndre og/eller krige.¹⁷ Jeg kommer i all hovedsak til å bruke begrepet som en etisk merkelapp over menneskene som bodde/hadde sine røtter i Skandinavia, og som delte verdenssyn, religion og kulturelle verdier, normer og ideologi.

---

¹³ Johanna Katrin Friðriksdóttir. *Valkyrie. The Woman of the Viking World*. (London: Bloomsbury Academic, 2020), 14 og 200.

¹⁴ Johanna Katrin Friðriksdóttir. *Women in Old Norse Literature. Bodies, Words and Power*. (New York: Palgrave Macmillan, 2013), 113-116.

¹⁵ Marianne Vedeler. *Oseberg. De gåtefulle billedvevene*. (Oslo: Spartacus, 2019), 16 og 77-79.

¹⁶ Leszek Gardela, Peter Pentz og Neil Price. Revisiting the 'Valkyries'. *Armed Females in Viking Age Figurative Metalwork. Current Swedish Archaeology* 40 (Desember 2022): 95-151. DOI: <https://doi.org/10.37718/CSA.2022.10>, 112-127.

¹⁷ Ole Georg Moseng, Erik Opsahl, Gunnar I. Pettersen og Erling Sandmo. *Norsk historie. 750-1537* (Oslo: Universitetsforlaget, 2007), 29-30.

1.5 Struktur

Dette kapitlet har presentert avhandlingens problemstilling, mål, metode og forskningshistorikk. I kapittel to vil utvalgte kvinnegraver med våpen bli presentert, og jeg vil også her innledningsvis se på hva våpen i graver kan bety. Kapittel tre fokuserer på hvordan det er å vokse opp og leve i et samfunn hvor krig er normen snarere enn unntaket. Her vil jeg blant annet se nærmere på skjoldmøyer, ekspedisjoner, vikingenes militære institusjoner og politikk. Kapittel fire handler om forsyningslinjer og utrustning, og her undersøker jeg hva som krevdes for å opprettholde krigskulturen. Produksjon av mat og tekstiler er sentralt her. I kapittel fem blir det mytologiske og mer kunstriske aspektet trukket inn. Kapittel seks blir et drøftingskapittel, hvor jeg trekker sammen analysene som er gjort i de foregående kapitlene. Det siste kapitlet, kapittel syv, vil omfatte en avslutning og konklusjon.

2.0 Krigerske vikingkvinner?

I dette kapitlet skal jeg gi en oversikt over noen utvalgte kvinnegraver fra Danmark, Norge og Sverige hvor det er gjort funn av ett eller flere våpen. Jeg kommer også til å gi en oversikt over våpnene som har utgjort en del av gravgodset, og jeg skal i tillegg her innledende undersøke våpenets mange betydninger. Spillebrikker og spillbrett vil også utgjøre en del av analysen. Aller først skal jeg begynne dette kapitlet med en svært definerende krigsmyte.

2.1 Kvinnene i Bråvalla-slaget

Slaget ved Bråvalla, som angivelig skal ha funnet sted engang på 750-tallet etter vår tidsregning, er den mest legendariske og myteomspunne krigen fra vikingtiden. Dets legendestatus gjør at det er vanskelig å studere dette slaget ut ifra vanlig, historisk kildekritikk. Det er nesten umulig å skille hva som er sant og hva som bare er «rykter». I denne avhandlingen er det derfor kun det legendariske Bråvalla-slaget som vil danne grunnlag for videre analyse, og ikke det faktiske, historiske slaget (om det nå var noe slag ved Bråvalla). Bråvalla-slaget har mange interessante faktorer ved seg, og et av dem er kvinnekriegerne som er nevnt. Slaget ble utkjempet mellom sveakongen Sigurd Ring og danekongen Harald Hildetann, og deres styrker. Gerd den glade kjempet for kong Sigurd Ring, og Vebjørn, Hede og Visna sto ved kong Hildetanns side. I tillegg til å slåss hadde minst to av kvinnene fremtredende roller. Hede ledet kong Hildetann sin høyre flanke som sto stilt opp i en kileformasjon under slaget, og Visna bar kongens merke. Opptaket til Bråvalla-slaget var at kong Harald Hildetann, som skal ha vært en legendarisk konge over Norge, Sverige og Vendland fra første halvdel av 700-tallet, ikke ville dø av alderdom. Skal vi tro mytene, nærmet han seg hele 150 år. Derfor ba han sin brorsønn og lydkonge Sigurd Ring om å møte ham i et stort slag. Målet var at kong Harald Hildetann skulle dø en ærerik død i kamp, og dermed kreve sin plass i Odins Valhall. Slaget ved Bråvalla endte med at kong Harald Hildetann fikk den krigerdøden han ønsket seg, og den seirede kong Sigurd Ring viste sin fiende stor ære ved å sørge for en mektig begravelsesseremoni.¹⁸

Det er i «Gesta Danorum», som handlet om Danmarks historie, at historiker Saxo identifiserer de kvinnelige kriegerne som kjempet for hver sin konge. Saxo begrunner disse kvinnens tilstedeværelse i krig ved å vise til at det under vikingtiden var kvinner som valgte å kle seg som menn, og bruke all sin tid på å trene opp sine kampferdigheter.¹⁹ Saxo var en kristen mann, og selv om han hadde en fascinasjon for konseptet kvinnelig kriger, er det stor

---

¹⁸ Kim Hjarðar. *Vikingenes største slag* (Oslo: Spartacus, 2020), 24-33.

¹⁹ Hjarðar, *Vikingenes største slag*, 25-33.

sannsynlighet for at han mente at krigerrollen ikke var passende for kvinner. Dette øker sannsynligheten for at han har lest om deltagelsen til kvinnelige krigere ved Bråvalla-slaget fra kildene han bygde hovedverket sitt på. Historiker Judith Jesch argumenterer for at dette ga disse krigerkvinnene en historisk opprinnelse, siden Saxo skrev om dem til tross for sin moralske overbevisning.²⁰ Det store spørsmålet er egentlig ikke om de nevnte kvinnene eksisterte i virkeligheten eller ikke, men hvorfor de i det hele tatt dukker opp i en legende som må ha vært så definerende for den norrøne krigsideologien. Kvadene og fortellingene om slaget ved Bråvalla ble i all hovedsak muntlig gjenfortalt frem til de ble skrevet ned engang på 1100-tallet. Fortellingene om Bråvalla handlet om ære, offervilje, heltemot og at man skal behandle sine falne med respekt. Dette var blant annet standarden i høvelig oppførsel, og var egenskaper som ble regnet som positive og nødvendige. Det kan argumenteres for at siden kvinner blir nevnt som en del av dette slaget og fortellingene som følger, har de på ulike måter hatt roller å utøve som opprettholdere av krigsideologien og som bidragsytere i krigskulturen.²¹ Kanskje dette kommer til uttrykk i kvinnegravene?

2.2 Våpen i kvinnegraver

Funn av våpen i graver fra vikingtiden blir tolket i lys av at den avdøde var en kriger i livet. Diskusjoner rundt vikingenes volds- og krigerkultur har alltid handlet om menn som står i sentrum og er aktive, mens kvinnene har blitt tilskrevet en mer passiv rolle på sidelinjen. De var ofre, tilskuere, egget til kamp eller pleiere av sårede krigere. Det de ikke gjorde var å ta til våpen og slåss selv eller sammen med mannen.²² Funn av kvinnegraver med våpen har i midlertidig skapt helt nye diskusjoner rundt vikingkvinnens roller og tilhørighet i den krigerske samfunnsorden. Gardela mener at man skal være forsiktig med å bruke ekstraordinære graver, som kvinnelige våpengraver, til å skrive om den kjente historien, men at disse gravene likevel gir grunnlag for at vi må ha et mer allsidig blikk når vi skal tolke kjønnsidentitet, gravskikk og gravfunn samt krigsideologien i førmoderne samfunn.²³

2.2.1 En rytterkriger i grav Bj 581

I 1887 ble kammergraven Bj 581 undersøkt på Birka i Sverige av arkeolog Hjalmar Stolpe. Denne kammergraven har lenge stått som et eksempel på en våpengrav som har tilhørt en

---

²⁰ Judith Jesch. *Woman in the Viking Age* (Woodbridge: The Boydell Press, 1991), 177-178.

²¹ Hjarðar, *Vikingenes største slag*, 25-33.

²² Moen, "No Man's Land or Neutral Ground", s. 43.

²³ Leszek Gardela. «Shield-maidens and Norse Amazons Reconsidered Women and Weapons in Viking Age Burials in Norway». *Viking Wars*, 84, nr. 1 (November 2021): 143-166. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.9047>, 143.

mannlig krigere av høy militær rang.²⁴ Kammergraven lå på et gravfelt i tett tilknytning til Birka-garnisonen og fortet. Av gravgods hadde den avdøde fått med seg sverd, øks, spyd, kniv, skjold og to hester hvor den ene hadde bissel. Arkeologene fant også spill og spillebrikker i graven.²⁵ Hesten sammen med rideutstyr indikerer en rytterstatus. Rytterkrigere hadde trolig enn høyere rang enn vanlige krigere.²⁶ Det har blitt foretatt en osteologisk undersøkelse av skjelettet, men det var først og fremst DNA-analysen fra 2017, som bekreftet at individet i graven var en kvinne og ikke en mann. Dette skapte store diskusjoner om denne graven var beviset på eksistensen til kvinnelige krigere. Det som gjør denne graven ekstra unik er at det kun er funnet én annen grav i området med fullstendig våpensett. Av de 1100 undersøkte gravene, er Bj 581 blant de 20 rikeste gravene på hele øya.²⁷ Skjelettrestene viste at kvinnen var blitt gravlagt i en sittende posisjon. Trolig ble hun båret til graven sittende i en stol. Videre analyser av skjelettet viste ingen tydelig dødsårsak, bare at kvinnen var i 30-årene da hun døde.²⁸ Restene av klærne kvinnen ble gravlagt i viser at disse var av høy kvalitet og med mange detaljer. Det var en funksjonell krigerdrakt, men duskeheten er spesiell. Den ble trolig produsert i Kiev, og må ha vært kostbar.²⁹

2.2.2 En skjoldmøy i grav C22541 a-g?

På Nordre Kjølén gård i Hedmark i Norge oppdaget en bonde i 1901 en grav da han pløyde jordet sitt. Arkeologen Gustav Mørch, som ble tilkalt for å gjøre undersøkelser, konkluderte umiddelbart med at dette var våpengraven til en kvinne. Mørch mente at denne kvinnen var det endelige beviset på at både menn og kvinner kunne operere som krigere i vikingtiden. Graven hennes var rikt dekorert, og hun var lagt til hvile med hodet på et skjold. På den høyre siden fant arkeologene en øks og et spyd, og på den venstre siden lå det et sverd og piler. Nede ved beina hennes lå det en hest. En brynestein og fil var også en del av gravgodset. Skjelettet til kvinnen var godt preservert, og antropologen som undersøkte restene, Gustav Guldberg, konkluderte med at de hadde tilhørt en slank kvinne i begynnelsen av 20-årene. Den osteologiske kjønnsbestemmelsen ble dobbeltsjekk i 1984 av Per Hærnes og Per Holck. Hærnes avfeide i midlertidig Mørch sin teori om at dette var en såkalt skjoldmøy. Han mente at kvinnen hadde en for spinkel karakter, og at hjaltet på sverdet hun var gravlagt med var for

---

²⁴ Price mfl, «Viking Warrior Woman», 182.

²⁵ Hedenstierna- Jonson mfl, «A Female Viking Warrior», 855.

²⁶ Maja Charlotte Aasen Oppegaard. *Skjoldet og vikingen: krigerens følgesvenn eller allemannseie?* Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2015, 40-41.

²⁷ Price mfl, «Viking Warrior Woman», 184-187.

²⁸ Emilia Nordvall. «*Vikingatida krigargravar, en studie av Birka, Heath Wood och Nord-Trøndelag. Indikationer på kvinnliga krigare i gravar från vikingatiden?*» Bachelorgrad. Uppsala universitet. 2018. 10.

²⁹ Price mfl, «Viking Warrior Woman», 184-187.

stort for hånden hennes. Dette ville gjort det svært vanskelig for henne å bruke det i slagkamp. Det måtte derfor være andre forklaringer på hvorfor denne unge kvinnen var gravlagt med et sverd hun umulig kunne ha brukt.³⁰ I 2019 rekonstruerte britiske forskere hodeskallen til kvinnen, som har fått navnet Erika den røde. Rekonstruksjonen viste overraskende nok at kvinnen hadde fått en skade i pannen, som trolig var forårsaket av et sverd. Forskerne vet ikke med sikkerhet om dette var dødsårsaken, men denne skaden gjør Erika den røde til den første vikingkvinnen vi kjenner til som har en kampskade.³¹

2.2.3 En skjoldmøy i Nord-Trøndelag?

På gården Aunevoll i Nord-Trøndelag i Norge ble det funnet en grav som er sammenfallende lik graven fra Nordre Kjølén i Hedmark. Denne graven lå bare 150 meter fra gårdens hovedhus, og siden det ikke var noen synlige tegn i landskapet, ble graven oppdaget ved en tilfeldighet da en gravemaskin gravde gjennom den. Det har blitt foretatt undersøkelser av området, men foreløpig er det ikke funnet andre graver der. Derfor er det ekstra spesielt at graven, som dateres til rundt 900-tallet, var en kammergrav.³² Ifølge Moen er kammergraver først og fremst en elitegrav som var mer vanlig i urbane strøk, deriblant på Birka.³³

Skjelettrestene ble osteologisk bestemt til å være en kvinne, og hun var ikke mer enn 19-20 år da hun døde. Av gravgods hadde hun blant annet fått med seg en hund, et sverd, spillebrikker, brynesten, saks, sigd, fil og en benkam.³⁴ Grunnet gravemaskinen ble graven delvis knust, og dette kan ha resultert i at annet gravmateriale har blitt ødelagt eller borte. Senere undersøkelser av graven avslørte nye funn, og de viste at kvinnen også var blitt gravlagt med spydhode og flere perler.³⁵

2.2.4 Et enkelt våpenfunn i grav A505

I Trekroner-Grydehøj i Sjælland i Danmark har grav A505 vekket stor fascinasjon blant historikere og arkeologer. Denne graven er datert til tidlig vikingtid, og ut ifra gravens karakter ble det raskt konkludert med at dette var graven til en person som hadde hatt en høy sosial status. Den avdøde kvinnen ble lagt til hvile i en stor grav, og med seg fikk hun en hund og en hest. Hunden lå ved kvinnens føtter, og hesten var plassert ved siden av henne med den

---

³⁰ Gardela, «Sheild-maidens», 145 og 152.

³¹ Ulla Gjeset Schjøllberg. «Er dette ansiktet til en vikingkriger?», *Forskning.no*. 07.11.2019. URL: <https://forskning.no/arkeologi-vikingtiden/er-dette-ansiktet-til-en-vikingkriger/1589142>

³² Nordvall, *Vikingatida krigargravar*, 12.

³³ Julie Haugen Egge. «Malplassert vikinggrav med mystisk kvinne skaper hodebry for arkeologer». *NRK*. 26.10.2020. URL: <https://www.nrk.no/viten/spesiell-vikinggrav-funnet-sor-i-trondelag-1.15211058>

³⁴ Nordvall, *Vikingatida krigargravar*, 12.

³⁵ Gardela, «Sheild-maidens», 159.

ene hoven hvilende på magen hennes. Dette er ingen vanlig plassering av hesten. Restene av dyrene viser at omstendighetene rundt gravleggingen hennes har vært ganske voldelig. Dyrene viser tegn på å ha blitt brutalt slaktet. I tillegg til følgesvennene, fikk kvinnen med seg en trekiste, en jernbøtte, et slags jernbånd, som kanskje skulle være til hunden, og et spyd. Gravgodset er fascinerende i seg selv, men det som gjør at denne graven skiller seg ekstra ut er at det ble lagt noen store steiner på overkroppen hennes før resten av graven ble fylt igjen med stener.³⁶

2.2.5 Andre kvinnegraver med få våpen

Løve-graven fra Vestfold i Norge er spesielt interessant. Graven er datert til det 10. århundret, og inneholdt en hest, øks, kniv og perler med flere farger. Et uvanlig trekk ved denne graven var at øksehodet var plassert nærme kvinnens hode. Det mest vanlige er at øksen blir lagt ved personens hofte. Hestens plassering er heller ikke vanlig, da den var plassert ved siden av henne istedenfor under beina. På hestens bryst ble det i tillegg funnet en slags jernrangle, og forskere tror den ble brukt i religiøse formål. I 2003 ble det funnet en vikingtidsgrav i Måren i Telemark i Norge. Det var veldig få menneskelige rester igjen, og vi kan derfor ikke være sikre på om det var graven til en kvinne eller en mann. Grunnet det rike utvalget av smykker, har dette likevel blitt tolket som en kvinnes grav. Smykkene som ble funnet var to brosjer, et perlesmykke, en ring og et armbånd. I tillegg til å ha blitt gitt kostbare smykker, har den angivelige kvinnen også fått en sigd og et øksehode i gravgods.³⁷

Hvorfor ble disse forskjellige vikingkvinnene gravlagt med våpen? Våpengraver har tidligere blitt tolket som det siste hvilestedet til en kriger, men våpen funnet i kvinnegraver har gitt rom for nye spørsmål. Var disse kvinnene krigere? Birka-graven og Nordre Kjølén-gravene gir sterke assosiasjoner til dette på grunn av tilstedeværelsen av flere våpen. Kvinnegraver hvor det i midlertidig bare er funnet et våpen, reiser tvil rundt krigerstatusen. I Løve-graven og Aunevoll-graven er det riktignok funnet to våpen, men i Trekrøner-Grydehøy-graven og Måren-graven er det kun gjort funn av et våpen.³⁸ Spørsmålet er om alle våpen er komparable med krigerrollen? Alle vikingenes våpen hadde langt flere bruksområder enn angrep og forsvar, og bar i tillegg en symbolverdi for eieren.³⁹

---

³⁶ Gardela, *Woman and Weapons*, 74.

³⁷ Gardela, «*Shield-maidens*», 152-156.

³⁸ Gardela, «*Shield-maidens*», 152-156.

³⁹ Hjarðar. *Vikingenes verden*, 87-89.

2.3 Hvilke betydninger og symbolverdier kan våpen ha hatt?

Våpen var en nødvendig og viktig del av vikingenes eiendeler. I Gulatingsloven kommer det tydelig frem hvor betydningsfulle våpnene var. Våpen var selve symbolet på frihet, og hvilket våpen du brukte signaliserte også hvilken status du hadde i samfunnet ditt. I paragraf 309 i Gulatingsloven ser vi at våpen ble brukt til mer enn bare krig og kamp. Våpen inngikk også i det politiske liv. Hver høst skulle det kalles inn til ett våpenteing, og dette våpenteinget skulle avholdes om våren. Disse var som oftest lokale eller regionale. Alle frie og myndige menn hadde plikt til å møte opp, og de måtte ha med seg enten øks eller sverd i tillegg til skjold. Poenget var å vise frem våpnene man eide. Møtte man ikke opp vanket det bøter. Loven sier riktignok ingenting om kvinnelig deltagelse i våpenteing,⁴⁰ men våpen må også ha hatt en verdi for vikingkvinner. I tillegg til den sosialkulturelle verdien som knytter våpen til krig, frihet og status, skal vi ikke undervurdere affeksjonsverdien som tonet seg forskjellig fra eier til eier.⁴¹

Som tidligere nevnt, har våpen i graver blitt tolket som gravgodset til en mannlig kriger. Dette beror på arkeologisk kjønnsbestemmelse, hvor man bruker gravgods til å tolke kjønnen til den avdøde. Dette er ingen feilfri teknikk, da den er bygd på en grunnleggende tanke om at menn og kvinner er helt ulike samt moderne fordommer om forhistoriske kjønnsroller. Osteologiske undersøkelser og studier av DNA gir et mye sikrere resultat, og det har vist at vi må være forsiktige når vi skal prøve å forstå hvilken betydning gravgodset kan ha spilt. Vikingtidens menn og kvinner kunne bli gravlagt med like gjenstander, og våpenfunn i kvinnegraver flytter grensene mellom det antatt maskuline og feminine. En annen viktig faktor er at det er de avdødes etterlatte som råder over begravelsen. Dette gjør at vi ikke kan være 100 % sikre på at gravgodset gjenspeiler livet til de avdøde eller om de har en mer poetisk betydning som er ukjent for oss. Dette betyr ikke at gravgodset ikke kan fortelle oss noe om vikingtiden eller vikingene, men at gravgodset ikke fullt vil fange opp kompleksiteten til menneskene de er lagt til hvile med. Ofte reiser de langt flere spørsmål enn svar, men de viser også at vi altfor lenge har stilt «feil» spørsmål. I mange sammenhenger vil våpen indikere den avdødes krigerstatus, men våpen kan også ha blitt gitt videre som arvestykker, som bruksgjenstand, for å bedre mulighetene i etterlivet eller med andre rituelle og ideologiske hensikter. Affeksjonsverdien og den sosialkulturelle verdien skal med andre ord ikke undervurderes. Hverken for vikingmenn eller vikingkvinner.⁴²

---

⁴⁰ Knut Robberstad. *Gulatingslovi* (Oslo: Det norske samlaget, 1981), 7 og 278.

⁴¹ Nora Pernille Fronth Furan. *Våpnenes biografier: en fruktbar tilnærming til våpengraver i vikingtid?* Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2009, 12.

⁴² Gardela, «*Sheild-maidens*», 162.

2.3.1 Øks

Øksen er et våpen som oftest er å finne blant vikingkvinneres gravgods. Dette var et av de vanligste våpnene til vikingene, fordi det var billigere å fremstille en øks enn et sverd, men med riktig bruk kunne øksen gi motstanderen et dødelige utfall. Øks var altså et viktig stridsvåpen, men det var også en nyttig bruksgjenstand. Uten øks ville det så å si være umulig for vikingene å hogge trær i skogen, bearbeide trærne, bygge skip og hus samt lage bål. Øksen ble også brukt til matlaging, slakting av dyr og lignende arbeid både ute og inne. Før man skal prøve å tolke hva øksen kan fortelle om den avdøde, må man først se på hvilken type øks det er tale om. Øksene i gravmaterialene varierer veldig i størrelse, og er også av ulike typer. Mindre og smalere økser har blitt sett på som en multifunksjonell bruksgjenstand, mens større økser med et mye bredere blad har blitt klassifisert som en stridsøks. De aller fleste øksene som er oppdaget i kvinnegraver er av Jan Petersens klassifikasjonstype D, G, H og K, og de blir ikke ansett som stridsvåpen selv om også disse øksene kan fungere i selvforsvar. Petersens type M er klassifisert som stridsøks, og denne type øks ble oppdaget i grav Bj 581.

43

2.3.2 Sverd

Sverdet er det mest ikoniske våpenet fra vikingtiden. Dette var krigerens fremste våpen, men det var også et statussymbol. Som tidligere nevnt, var sverdet selve symbolet på frihet, men også økonomisk velferd. Sverdet var dyrt å fremstille, og det var ikke alle som hadde nok midler til å kunne kjøpe seg et sverd. Siden sverd var dyrt og også et tegn på høy status, er det heller ikke utenkelig at mange sverd gikk i arv i familien. Arvede sverd kunne kanskje symbolisere at man kom fra en mektig familie? ⁴⁴ I Hervors og Hedreks saga får vi illustrert hvor viktige arvede våpen kan være. Hervor er datteren til Angantyr som var en mektig høvding, men som døde før hun ble født. Datteren visste seg raskt å være dyktig med våpen, og i ungdomstiden kledde hun seg ut som en mann og ranet reisende. Hennes våpenferdigheter og krigslyst gjorde at Hervor ble leder for en bande med vikinger og sammen med banden sin reiste hun til øya Samsey for å kreve sverdet til sin avdøde far. Sverdet het Tyrffing, og skal visstnok ha hatt magiske egenskaper. For å hente sverdet gikk Hervor inn i farens grav og dermed inn til de dødes verden, men faren er i starten motvillig til å overlevere sverdet til sin datter fordi ingen kvinner skal kunne bruke et så mektig våpen. Med sine ferdigheter får Hervor sitt fars sverd til slutt og hun drar tilbake til de levendes land.

---

⁴³ Gardela, *Woman and Weapons*, 82-84.

⁴⁴ Hjarðar, *Vikingenes verden*, 88.

Der fortsetter hun med sine krigerske aktiviteter, og har uten tvil fått en høyere status grunnet Tyrffing.⁴⁵ Sverd har nok altså vært en viktig del av familienavnet, og grunnen til at noen sverd ble med den avdøde istedenfor å gå videre nedover familieslekten var sikkert fordi at den avdøde også skulle kunne vise sin status og posisjon i etterlivet. For de etterlatte er det også mulig å tenke at handlingen med å legge et sverd i en grav også reflekterer overfor andre at de har god nok økonomi til å gi sverd i gravgods. Per dags dato er det ikke mange sverd som er oppdaget i kvinnegraver, og Birka-graven, Nordre Kjølén-graven og Aunevoll-graven er unike eksempler her. Det kan være mange grunner til at vi ikke kjenner til flere kvinnegraver med sverd, blant annet grunnet usikre kjønnsbestemmelser. Ikonografi fra vikingtiden viser at kvinner og sverd ikke var et ukjent fenomen.⁴⁶ Dette skal vi komme tilbake til senere i oppgaven.

2.3.3 Spydet

Et annet sentralt våpen fra vikingtiden er spydet. I likhet med øksen var spydet billig å fremstille, men det var likevel ikke noe fattigmannsvåpen. Dette var et våpen som i stor grad ble knyttet til samfunnets elite, grunnet dets tilkobling til storviltjakt.⁴⁷ Spydet var også et effektivt krigsvåpen, spesielt i nærkamp og fra hesteryggen. Et spyd veide ikke mye, og derfor var det et våpen som ville være enklere å bruke for de aller fleste. Spesielt kvinner ville nok ha foretrukket spyd over sverd, hvor sverd var et mye tyngre våpen. Det er likevel oppdaget langt flere spyd i mannsgraver enn i kvinnegraver.⁴⁸

2.3.4 Skjold

Skjold hadde mange funksjoner, men den viktigste var å verne om krigere i kampsituasjoner. Vikingene brukte i hovedsak runde skjold som var laget av tre, men noen kunne også være metallbeslåtte. Skjoldene skulle være lette å bruke, men de hadde en ganske bred diameter på alt fra 75 til 100 cm.⁴⁹ Som regel dukker skjold opp sammen med andre våpen i en grav, men det er ikke alle våpengraver som har skjold. Dette kan også skyldes dårlige bevaringsforhold, og som regel er skjoldbullen det eneste beviset på skjoldets eksistens.⁵⁰

Det var altså ikke uvanlig at både menn og kvinner fikk med seg våpen i graven, og dette illustrerer kompleksiteten rundt tolkning av gravgodsets betydning. Det aller meste av

---

⁴⁵ Carol Clover. Maiden Warriors and Other Sons. *The Journal of English and Germanic Philology*, 85, no. 1, (Januar 1986): 35-49. Hentet fra: <https://www.jstor.org/stable/27709600?seq=1>, 37.

⁴⁶ Gardela, *Woman and Weapons*, 86-89.

⁴⁷ Hjarðar, *Vikingenes verden*, 90.

⁴⁸ Gardela, *Woman and Weapons*, 95.

⁴⁹ Hjarðar, *Vikingenes verden*, 91.

⁵⁰ Oppegaard, *Skjoldet og vikingen*, 4.

våpnene til vikingene var flerfunksjonelle, både når det kom til bruk og symbolikk.⁵¹ Dette vil bli tatt opp ytterligere i diskusjonskapitlet.

2.4 Spillebrikker og spillebrett – verktøyet til militærledere?

Når jeg innledningsvis har sett på at våpen bærer flere betydninger, er det i den sammenhengen også naturlig å vektlegge et annet gravgods som kan tolkes på flere måter – nemlig spillebrikker og spillebrett. Det er reist teorier om at kvinnen fra grav Bj 581 var en militærleder – eller det vi i dag ville sett på som en kommandant. Bakgrunnen for denne teorien skyldes at hun ble gravlagt med et fullt våpensett kombinert med hest og spillebrikker og spillbrett. Spill og spillebrikker i seg selv er ikke unormale funn, spesielt ikke som individuelle objekter. Kombinasjonen med våpen er dermed mer interessant. Det spillbrettet Birka-kvinnen fikk med seg i graven hadde plater av jern, og dette gjør det umiddelbart mer unikt. Et slikt spillbrett blir koblet til vikingenes militærledere.⁵² Brettspill kunne brukes til mye mer enn underholdning. Fordelen med brettspillet var at det skapte en kunstig stridsplass hvor regler måtte følges og hvor man kunne teste ut mulighetene som lå i å bruke list, dyktighet og manipulering. Seier og tap utspilte seg på brettspillet, og dette ga vikingene mulighet til å trene seg opp i å legge seiersrike strategier og/eller planlegge kommende strider.

53

Brettspillet har en lang historie, og allerede under Romerriket ble brettspill sett på som et nyttig element i den militærstrategiske planleggingen. For vikingtiden har forskere sett en økning i bruk av spill. Bare i Sørøst-Norge har spill dukket opp i hele 47 funn fra merovingertid og vikingtid. Av de 47 funnene som er gjort i Sørøst-Norge i yngre jernalder, stammer hele 37 av dem fra vikingtiden. På Birka i Sverige er det så lang funnet spillsaker i 18 av totalt 1100 undersøkte graver. At spill og våpen relativt hyppig blir funnet sammen, støtter opp om spilllets viktighet i vikingenes militære institusjon. Ofte er det ikke snakk om kun få våpen, men fulle våpensett. Et spill fra vikingtiden er Hnefatavl. Hnefatavl minner veldig om en ekte krigsscene hvor flere spillere (eller krigere) skal komme seg til kanten av brettspillet. Kongen skal stå i spissen og være beskyttet av krigerfølget sitt. Målet til motstanderne er å få lukket fiendene inne, slik at de ikke får flyktet til kanten. Dette spillet ville altså være perfekt å bruke når man skulle legge en militærstrategi for hvordan man kunne

---

⁵¹ Price mfl, "Viking Warrior Women", 192.

⁵² Price mfl. "Viking Warrior Women", 184.

⁵³ Steinar Kristensen. *Brettspillet - Jernalderkrigerens virtuelle arena : Strategispill i sørøst-Norge i jernalder*. Masteravhandling. Universitet i Oslo. 2007.

fange motstanderne sine.⁵⁴ Gjennom vikingtiden ser vi at de militære institusjonene blir mer spesialiserte, og dette må ha ført til et skille blant krigere. Et mer komplekst militærsystem krevde krigere som spesialiserte seg og kunne utføre ulike oppgaver. En kraftig økning av graver med mer enn to våpen, gir en bekreftelse på dette. Det er også antatt at graver som inneholdt mer enn to våpen tilhørte en person av høy sosial status. Dette gir en ytterligere bekreftelse på at det var en forskjell på de som levde av å være krigere og de som kun var krigere når tjenesteplikten kalte. Det som styrker teorien om at Birka-kvinnen var en profesjonell kriger med en lederrolle, er hestene. Våpen, spillsaker og hester gjør at grav Bj 581 kan sees på som en ryttergrav. Arkeolog Anne Pedersen har undersøkt graver med våpen og hest i Danmark, og hennes konklusjon var at disse ryttergravene reflekterer en høy sosial status og militær rang. Personene i ryttergravene må ha stått nærme kongen, og gitt ham militære råd. Trolig har de også vært ledere for større eller mindre grupper av krigere.⁵⁵

I fortellingene om Bråvalla møter vi kvinner som sitter med et større lederansvar. Det er derfor ikke utenkelig at noen kvinner satt med strategiske ansvarsområder. I vikingtiden var krig noe som angikk alle, og derfor må vi også være åpne for å tenke at noen vikingkvinner kunne ha en interesse av, eller at det var nødvendig, å delta i planleggingen. Et annet eksempel på at vikingkvinner kunne ha en militær herskermakt finner vi i Oseberggraven. Jeg skal komme nærmere inn på denne graven senere i oppgaven, men forskere har alltid trodd at dette må ha vært graven til minst én dronning. Det ble funnet mange gravgaver i Oseberggraven, men en veldig interessant gjenstand er en trepil. Hvilken funksjon denne trepilen kan ha hatt, kan vi selvfølgelig ikke være helt sikre på, men det er indikasjoner på at den kan ha vært en hærpil. En hærpil var en pileformet budstikke som ofte var laget av tre, men den kunne også være laget av jern. Disse budstikkene er nevnt i Gulatingsloven. Det spesielle med disse pilene var at de ble brukt for å sende beskjeder, og da gjerne varsler om angrep eller drap. Funn av en slik trepil, indikerer at en eller begge kvinnene i Oseberggraven hadde en militær rolle. Det er ikke dermed sagt at de deltok i kamper, men at de heller gå råd til kongen og hadde en interesse i politiske – og militære forhold som også angikk dem.⁵⁶

Krig handler om mye mer enn å bare slåss på en slagmark. Vikingene ville nok ikke hatt så stor suksess, om ikke strategi og politiske råd var en del av krigerkulturen. Dette tar oss tilbake til brettspillet, som i tillegg til å gi en virtuell kamplass også var viktig for den

---

⁵⁴ Kristensen, *Brettspillet*, 20-21 og 75-89.

⁵⁵ Kristensen, *Brettspillet*, 91-92.

⁵⁶ Unn Pedersen. "Vikingtidskvinner i maktens innerste sirkel». I *Dronningen i vikingtid og middelalder*, redigert av Karoline Kjesrud og Nanna Løkka, 99-137. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2017, 116-118.

intellektuelle treningen. Å legge strategier som skulle være vellykkede, betydde at man måtte planlegge, tenke ut flere trekk, men også vurdere hva fienden var i stand til. I Orknøyingenes saga møter vi Ragnvald Jarl Kolsson. Han beskriver hvilke viktige egenskaper en jarl må inneha, og han nevner raskt hvor god han er i brettspill. Dette forteller oss at å beherske brettspill var en verdsatt egenskap blant vikingene.⁵⁷ Hvorfor skulle spillsaker i en kvinnegrav med våpen ha en annen betydning enn hva de ville ha hatt i en lignende mannsgrav? Grav Bj 581 viser alle tegn på å ha tilhørt en kvinne med god kjennskap til vikingenes militære institusjon. Trepilen i Oseberggraven viser også at det var flere måter kvinner kunne ha militærpolitisk innflytelse på.⁵⁸

2.5 Oppsummering

I legenden om Bråvalla, blir det nevnt fire kvinner hvor minst to av dem hadde fremtredende roller i hæren til kong Harald Hildetann. Mytene om Bråvalla-slaget har hatt en sterk påvirkning på den norrøne krigsideologien, og at kvinner blir nevnt viser at de også hadde en rolle å spille i krigsideologien og krigskulturen. Dette kommer til uttrykk i enkelte kvinnegraver hvor blant annet våpen er en del av gravgodset. Per dags dato er det vanlig at arkeologer finner få våpen i kvinnegraver, om de finner noe, og det er øksen som hyppigst dukker opp. Enkelte kvinnegraver som Birka-grav Bj 581 og Nordre Kjølén-grav C22541 a-g, er riktignok ekstraordinære eksempler som viser at enkelte vikingkvinner kunne gravlegges med fulle våpensett og annet militærutstyr. Våpen kan ilegges både en sosialkulturell verdi og en affeksjonsverdi, og det er flere faktorer som spiller inn når dets betydning skal tolkes. Våpen hadde flere funksjoner, men opp i all kompleksiteten skal man ikke glemme at våpen først og fremst var nyttige i angrep og forsvar. Våpen sammen med annet gravgods gir også et bedre helhetsbilde av hvem personen kanskje var. Spillebrikker og spillbrett sammen med våpen kan for eksempel indikere en lederrolle i en av vikingenes militære institusjoner. Spill ble funnet i grav Bj 581 og Aunevoll-graven.

3.0 Å leve i et militarisert samfunn

I dette kapitlet skal jeg analysere hvilke rammevilkår vikingenes militariserte samfunn satt for kvinnene som vokste opp i det. I hvilken grad var jenters oppvekst påvirket av krigskulturen og krigsmentaliteten, og på hvilke områder kunne de virke som krigere eller utøve sine interesser for krig?

---

⁵⁷ Kristensen, *Brettspillet*, 94.

⁵⁸ Pedersen, «Vikingtidskvinner i maktens innerste sirkel», 116-118.

3.1 Født kriger eller blitt kriger?

I kapittel to tegnet jeg en oversikt over utvalgte kvinnegraver med våpen, hvor Birka-graven, Nordre Kjølén-graven og Aunevoll-graven gir ganske tydelige assosiasjoner til militære aktiviteter. Spørsmålet er hvis disse kvinnene på et eller annet nivå var krigere, hvordan ble de krigere? Vikingenes samfunn var et militarisert samfunn, noe som betydde at man ikke skilte mellom det militære og de sivile som vi gjør i dag. Likevel var det ikke alle vikinger som ble krigere, eller levde som profesjonelle krigere. Å mestre livet som kriger var ingen enkel oppgave. Det krevde god fysisk form samt kjennskap til våpenkunnskaper og militærstrategi. Våpentrening fra tidlig alder var derfor helt nødvendig for at man skulle ha mulighet til å hevde seg som kriger senere i livet. Barn begynte å trene med våpen i tidlig alder. Lekeslåssing var en naturlig del av barns hverdagsaktiviteter, men mange fikk også profesjonell veiledning av voksne.⁵⁹ Fikk jenter opplæring i våpenbruk? Var de med på å lekeslåss med andre barn? Dette er det vanskelig å gi et sikkert svar på, og om dette var en mulighet for unge kvinner eller ikke kom nok først og fremst an på hvilket samfunnsjikt de tilhørte. Vikingkvinner av overklassen hadde uten tvil mer tid til å holde på med andre aktiviteter, men vi skal ikke dermed si at kvinner fra bondeklassen ikke ble kjent med våpen. Det å kunne forsvare seg selv var noe alle burde kunne. (I hovedsak var det nok barn av trellere som fikk en marginalisert oppvekst). Uansett er det liten tvil om at vikingkvinner ble eksponert for krigsideologi, æreskodeks, krigsmentalitet og fortellinger om mannlige og kvinnelige krigere fra de var unge og gjennom hele livet (Kanskje fortellingene om Hervor inspirerte mange?)⁶⁰ Det lå nok i kortene at de aller fleste barn skulle kunne bli krigere. Fra barna var 10 år gamle skulle de konkurrere i idrettsleker med andre barn, ungdom og voksne. Her skulle de konkurrere og hevde seg i flere ulike grener, hvor blant annet kjennskap til våpen var en nødvendighet for å vinne. Igjen er det vanskelig å si med sikkerhet om vikingkvinner deltok som konkurrenter, men disse idrettslekene må ha vært en stor sosial begivenhet. Det er derfor ikke utenkelig at vikingkvinner var til stede. Utenom oppdragelse og arrangerte idretter, ble leikvoller aktivt brukt av ungdommene. Disse leikvollene var sosiale møtestedet, og her kunne ungdommene vise frem sine ferdigheter til hverandre og «rekrutterer» som kom for å observere. Kanskje unge kvinner kunne prøve seg i våpenbruk eller utvikle ferdighetene sine på disse leikvollene?⁶¹

---

⁵⁹ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 70.

⁶⁰ Hjarðar, *Audr*, 78.

⁶¹ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 70-73.

3.1.1 Opprørske tenåringer

Barn ble sosialisert til å bære krigermentaliteten gjennom hele livet. For tenåringer må det ha veid ekstra tungt, fordi de måtte etablere seg i samfunnet. Ekteskap var nok normen for de fleste unge kvinner, men litteraturviter Johanna Katrin Friðriksdóttir understreker at dette var en gruppe med opprørere og rebeller, og at det dermed ikke er utenkelig at enkelte tenåringsjenter valgte en annen vei. Sagaene mangler i hvert fall ikke på fortellinger om slike opprørske ungdommer. Et eksempel på dette er såkalte «skjoldmøyer» som var unge, ugifte jenter som opererte som krigere, og mange var også ledere for sine egne bander.⁶² Hervor fra *Hervarar saga* kan tolkes som en skjoldmøy, og det samme kan Tornbjørg fra *Rolf Gautrekssons saga*. Tornbjørg var datteren til sveakongen Eirik, og hun fikk styre over en tredjedel av farens rike. Hun var en kriger og leder over egne hærer frem til hun giftet seg med Rolf Gautreksson.⁶³ Fortellinger om skjoldmøyer som Hervor og Tornbjørg er nok fiktive, men Friðriksdóttir argumenterer for at slike fiktive kvinnefigurer viser at vikingsamfunnet var åpent for at jenter med spesielle talenter kunne hevde seg på andre områder og utsette ekteskapet. Sett bort fra ren sosialisering, var krig opphav til rikdom og ære, og dette må ha vært svært forlokkende for etablerende ungdom.⁶⁴

Det er to trekk ved skjoldmøyer som er av særlig interesse, og det er at de aller fleste skjoldmøyer er av en høy status og at de slutter å være krigere når de blir gift og får egne barn. Tenåringer fra bondeklassen hadde nok mindre muligheter til å forbli ugifte og frie til å følge sine egne veier. Det var mye som måtte gjøres på en gård, og gårdsarbeidet var både tungt og tidkrevende. For tenåringer av høyere samfunnslag var derimot situasjonen en annen. De hadde mindre fysisk tungt arbeid å forholde seg til, og sto også friere sammenlignet med de fra lavere samfunnsklasser. Det er nok ikke uten grunn at Tornbjørg og Hervor er overklassekvinner. I fremvoksende byer som Kaupang, Birka og Hedeby var også de tradisjonelle kjønnsrollene mindre dominerende enn hva de var i rurale områder, og det hadde nok mye å si for hva vikingkvinner kunne gjøre og hvordan de så på seg selv. Det er ikke usannsynlig at unge jenter fra overklassen og byene, kunne utnytte nye muligheter og kanskje bli krigere. Som Friðriksdóttir påpeker var nok ikke krigerlivet en akseptert livsstil for vikingkvinner generelt, men at det ikke var umulig at noen vikingkvinner kunne sprengte glasstaket og tre inn i krigersfæren.⁶⁵

---

⁶² Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 37-38.

⁶³ Gardela, *Woman and Weapons*, 35-36.

⁶⁴ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 37-38.

⁶⁵ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 52-57

Når det gjelder det andre trekket, at skjoldmøyene legger våpnene på hyllen når det får barn, så er det ikke unaturlig at familieforpliktelser leder deg inn på en ny kurs i livet. Det var nok ikke uten grunn at mange krigere var unge. Når man ikke hadde egen gård eller familie å forsørge, så var det mer fristende å reise ut i håp om å bringe rikdom med seg hjem. De med egen familie hadde også mer å tape om krig skulle koste dem livet. Livet som kriger var tøft, og hvis kvinnene i Nordre Kjølén-graven og Aunevoll-graven var krigere, er de et bevis på at krigerkarrieren ikke ble langvarig for alle. Likevel må den ha vært verdt det. Krig hadde et formål. Den ga velstand og ære, noe som igjen ga makt og bedre sosiale og politiske rettigheter på hjemmebane. Det var nok ingen som ble født som kriger, men det var nok en rolle de fleste tok eller ønsket å ha. ⁶⁶

3.2 Over åpent hav

Å leve som kriger innebar i all hovedsak å reise hjemmefra. Det mest karakteristiske kjennetegnet for vikingtiden, er nettopp at tusenvis av skandinavere reiste ut for å plyndre, krige, handle, oppdage og bosette seg på nye steder. Vikingene var opportuniste, og deres skipsteknologi gjorde at de kunne dra langt i jakten på rikdom og ære. ⁶⁷ Hver fra Hverarar saga er en kvinne som seiler med banden sin ut på plyndringsekspedisjoner, men dro virkelige vikingkvinner ut for å operere som krigere på resten av kontinentet? Hvis tenåringsjenter ønsket å leve som krigere, hadde de muligheter til å bli med på et skip? Vårt bilde av vikingkvinnen har, som sagt, vært veldig statisk. Det er lett å se for seg en husmor som bare holder seg hjemme, og selv om det er en del sannhet i denne fremstillingen, viser den ikke hele bildet. Både litterære og arkeologiske kilder viser at mange kvinner var en del av ekspedisjonstogene som gikk fra Skandinavia. Antatte skandinaviske kvinnegraver viser at vikingkvinnene dro til nesten alle steder hvor vi vet at vikingmenn har vært. Dette gir indikasjoner på at vikingkvinner hadde en rolle å spille i ekspedisjonene. I hvilken grad de deltok som krigere er det vanskelig å finne belegg for, men graver gir indikasjoner på at de deltok aktivt i andre aktiviteter. ⁶⁸

3.2.1 Global handelsvirksomhet

Vikingkvinner som reiste ut fra Skandinavia deltok blant annet i global handelsvirksomhet. Langs elvene i Russland, som renner ut i Bysants, ble det for eksempel etablert et viktig multinasjonalt handelsnettverk. Spesielt de svenske vikingene benyttet seg av dette

---

⁶⁶ Anders Winroth. *The Age of the Vikings* (Princeton og Oxford: Princeton University Press, 2014), 44.

⁶⁷ Winroth, *The Age of the Vikings*, 18.

⁶⁸ Jesch, *Woman in the Viking Age*, 35-36.

handelsnettverket. Langs disse områdene er det funnet flere antatte skandinaviske graver. Arkeolog Anne Stalsberg har undersøkt 99 slike graver i Russland, hvor dateringen spenner seg fra slutten av det 9. århundret til slutten av det 10. århundret. Stalsberg oppdaget at 60 % av disse gravene tilhørte kvinner.⁶⁹ Var disse kvinnene en del av familiebedrifter, eller drev de som selvstendige aktører? Her var det nok store variasjoner. Det er først og fremst gjenstander som skåler, mynter og vekter, som gir indikasjoner på at personer var involvert i handelsvirksomhet. I kapittel fire skal jeg komme enda mer inn på kvinnenens handelsvirksomhet, men at vikingkvinner bidro med handel på ekspedisjonsturer viser at også de sørget for at nyttige og eksotiske varer fant veien til Skandinavia. Som vi skal se, hadde dette en betydning for krigskulturen.⁷⁰

3.2.2 Ledere

Graver viser at kvinner ble med på ekspedisjoner, men i hvilken grad planla de og ledet slike ekspedisjoner selv? Hvorfor ledet vikingbanden sin, og vi finner et lignende eksempel i Laksdøla saga. Kjetil Flatnev var en mann av høy status i Norge, men grunnet konflikter med kong Harald Hårfagre, må han og familien flykte til Island. Familien drar ikke direkte til Island, men seiler først til Skottland. I Skottland driver Kjetil sammen med barnebarnet sitt, sønnen til datteren Unn den djuptenkte, med plyndringstokter og dette ender til slutt med at begge blir drept. Da Unn den djuptenkte får lære om dødsfallene krever hun oppreisning, men dette blir nektet henne. Unn er en handlekraftig kvinne, og istedenfor å bli rådvill, får hun bygget seg en knarr. Med dette skipet leder Unn et mannskap fra Skottland til Orknøyene, videre til Færøyene og til slutt til Island. Det er vanskelig å si om fortellingen om Unn er ren oppdiktning, eller baserer seg på virkelige hendelser. Uansett er det ikke utenkelig at vikingkvinner med kunnskap, midler og posisjon kunne lede ekspedisjoner.⁷¹

3.2.3 Ekspedisjoner med militærpreg

Tilbake til krigsaspektet så var det mange vikinger som forlot Skandinavia for å drive med krigføring. Mange vikinger fra Norge kunne for eksempel leie seg ut som leiesoldater for keiseren i Bysants.⁷² Det kan være flere grunner til at vikingkvinner er lite synlige i dette bildet, og en del av dem kommer jeg tilbake til i diskusjonskapittelet. Sagaene gir blant annet noen pekepinner på hvilke situasjoner kvinner kunne havne i ute på reise. I Eirik Raudes saga

---

⁶⁹ Jesch, *Woman in the Viking Age*, 35-36.

⁷⁰ Charlotte Hedenstierna Jonson og Kjellstrom, Anna, «The Urban Woman.» I *Kvinner I vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 187-211. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014. 197.

⁷¹ Didrik Arup Seip, overs. «Laksdøla saga» i *Saga: Norrøne sagaer i utvalg* (Oslo: De norske bokklubbane, 1999), 322-324.

⁷² Moseng mfl, *Norsk historie*, 36-37.

møter vi datteren hans Frøydis. I en vikingleir på Vinland sørger hun for at reisefølget hennes overlever et angrep fra de innfødte, referert til som «skrælinger» i fortellingen. Skrælingene driver vikingene lenger inn på området, og gravide Frøydis klarer ikke å følge med dem. I stedet går hun inn i skogen hvor hun plukker opp sverdet til en fallen viking. Noen av skrælingene har fulgt etter henne, og Frøydis reagerer med å slå sverdet over brystet sitt. Dette synet skal ha skremt skrælingene slik at de flyktet fra stedet, og vikingene vant slaget. Frøydis var kanskje ikke en kriger, men denne fortellingen viser at alle vikinger som reiste ut på ekspedisjoner ville kunne havne i situasjoner hvor de måtte forsvare seg selv.⁷³

Repton i England kan kanskje også kaste et nytt lys over vikingkvinnens militære deltagelse på ekspedisjoner. Dette området har en historisk tyngde grunnet tilknytningen til Den store hedenske hær. Ifølge Den angelsaksiske krønike dukket Den store hedenske hær opp i år 865. I ca. 13 år herjet de over store deler av datidens England, og de tok blant annet over York i år 866. Tilbake til Repton viser massegravene her at 1/5 av knoklene stammer fra kvinner. Hvilke funksjoner og roller hadde disse kvinnene tilknyttet Den store hedenske hær? Hadde de reist med mennene sine fra Skandinavia, eller sluttet de seg til gruppen etter hvert? I hvilken grad bidro de med militære operasjoner? Funn av kvinner viser uansett at de var til stede.⁷⁴

3.3 Blant høvdingens krigere

Selv om ikke alle som seilte ut fra Skandinavia vendte tilbake, var det likevel en gruppe krigere som tok med seg velstand og ære tilbake, og som ønsket å fortsette å leve som krigere. For de som ikke ønsket eller hadde noen gård å drive, var alternativet å leve som profesjonell kriger på heltid. Kjentegnet på denne type kriger var at man enten leide ut sine tjenester eller ble innlosjert i høvdingens militære institusjon. Kvinnen fra grav Bj 581 er tolket som en slags offiser, og vil det bety at hun var en leder innenfor en av vikingenes militære institusjoner? Ved tanke på Birka-kvinnens mulige status som offiser, er det spesielt hirden som er interessant.⁷⁵

3.3.1 Hirden

Hirden startet som et krigerbrorskap, men utviklet seg til å bli det viktigste maktinstrumentet til høvding og konger. Hird betyr ganske enkelt krigerfølget, og forskere tror det må ha

---

⁷³ Ivar Eskeland, overs. *Soga om Eirik Raude* (Oslo: Det norske samlaget, 1976), 53-54.

⁷⁴ Cat Jarman. *Elvekonger. En ny historie om vikingene. Fra Skandinavia til silkeveien* (Oslo: Forlaget Press, 2021), 26 og 143.

⁷⁵ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 47

oppstått rundt de første vikingtoktene da høvdingene ledet en større eller mindre gruppe vikinger i strid eller plyndring. Dette fulget av krigere var lojale mot sin leder, så lenge de fikk rikdom nok til gjengjeld for sine tjenester. I prinsippet kunne alle som hadde rikdom samle seg en hird, men etter hvert var det bare mektige høvdingene og konger som tillot seg å ha dette maktinstrumentet. Det ble nok sett på som en trussel mot høvdingmakten om «hvem som helst» kunne bygge seg opp et slikt maktapparat. Samtidig med at hirden ble forbeholdt maktelitens toppsjikt, ble den mer spesialisert med en tydelig organisering. Dette må også ha skapt et skille innenfor krigerrollen. En spesialisert, profesjonell kriger nøytralt høyere anerkjennelse enn bondekrigeren. En viktig jobb å ha i hirden var stallaren. Stallaren var lederens general, talsmann og rådgiver.⁷⁶ Kan kvinnen i grav Bj 581 vært en stallar? Klærne, våpensettet, hestene og spillsakene plasserer henne i en ganske eksklusiv elite. Ved tanke på at hun var i 30-årene da hun døde, må hun ha hatt en erfaring som ville gjort henne til en dyktig rådgiver for en konge eller høvding. Grav Bj 581 er en eksklusiv grav, som ved første vurdering er verdig et individ som bar et ansvar for strategiplanlegging og krigstaktikk.⁷⁷ Krigskulturen på Birka utviklet seg til å bli ganske profesjonell utover 900-tallet, og dette kommer blant annet til syne gjennom mer standardisert krigsutstyr. Anneli Sundkvist har studert 24 kammergraver, inkludert Bj 581, fra denne tidsperioden på Birka, og hun så at de aller fleste hadde spyd og skjold. Hun reiser en teori om skjold og spyd ble en del av hirdens standardutstyr.⁷⁸ Hva med kvinnen fra Nordre Kjølens-graven? Hun ble også gravlagt med fult våpensett og hest, noe som indikerer en kriger med høy status. Kan hun også ha vært en del av en hird eller et annet krigerbrorskap?⁷⁹

3.3.2 Hjemmeforsvaret

Hirden var ikke den eneste militærinstitusjonen i vikingtiden. En annen institusjon var hjemmeforsvaret. Hjemmeforsvaret handlet om at menneskene i et lokalsamfunn samlet seg når større trusler truet sikkerheten. Det var ikke alltid man hadde tid til å vente på kongens eller høvdings hird, ei heller sende bud på dem, og da var det avgjørende at man raskt kunne samle en styrke til å beskytte familie og eiendom. Kanskje vikingkvinner kunne være en del av dette hjemmeforsvaret? Hvis mennene ofte var borte, eller i mangel på sønner, er det ikke utenkelig at vikingkvinnene selv måtte bidra. En sentral del av hjemmeforsvaret var også å

---

⁷⁶ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 47

⁷⁷ Hedenstierna-Jonson mfl, "A Female Viking Warrior", 857-858.

⁷⁸ Anneli Sundkvist. *Hästarnas land. Aristokratisk hästhållning och ridkonst i Svealands yngre järnålder*. Ph.D.-avhandling. Uppsala universitet, 2001. 194-198

⁷⁹ Gardela, «Sheild-maidens», 145 og 152.

kunne utruste skip. Ikke bare til forsvar eller krig, men også til plyndring og handel. Som vi skal se senere, var også vikingkvinner sentrale aktører i opprettholdelsen av forsyningslinjer til krigere.⁸⁰

3.3.3 Leidang

Utrustning av skip ble også en grunnleggende faktor i det sjømilitære forsvaret kalt leidang. Leidang utviklet seg fra siste halvdel av vikingtiden. Siden mye av Skandinavia har tilknytning til kyst og havveier, ble leidangen selve grunnmuren i kongens forsvar av riket sitt. Likt som i hjemmeforsvaret, og forgjengeren kalt manngjerden, fungerte den ved at det var frie bønder som sammen skulle utruste skip. Bøndene skulle i tillegg stille mannskap, våpen og kost til kongen og hans hær. Dette var rett og slett en militærtjeneste, men konger kunne ikke innkreve denne tjenesten altfor ofte. De var avhengige av bøndenes støtte, og ble leidangskravene for harde kunne det resultere i opprør. Det er vanskelig å vite med sikkerhet om vikingkvinner var krigere i leidangordninger, hjemmeforsvaret og hirden eller ikke. Samtidig skal vi ikke bare å anta at de ikke var det, eller at de ikke hadde andre betydningsfulle oppgaver knyttet til opprettholdelse og drift av disse militærinstitusjonene.⁸¹ Basert på de gravene som danner grunnlaget for denne avhandlingen, og anerkjennelsen om at kjønn ikke var en statisk kategori, vil jeg reise spørsmålet om det egentlig var noe som hindret visse kvinner i å stå blant høvdingens eller kongens krigere?

3.4 Krigshissere på den politiske scenen

At vikingenes samfunn var et militarisert samfunn, forteller oss at det var mye politikk rundt krigføring. Selv om det fremdeles hersker usikkerhet rundt teorien om vikingkvinner som krigere, er forskere likevel enige om at kvinner var aktive deltagere i den krigerske samfunnsordenen. Kvinner er spesielt kjent for å sette i gang konflikter, og opptre som krigshissere.⁸² Dette kommer godt til uttrykk i sagalitteraturen. I Gisle Surssons saga møter vi Tordis. Hun er datteren til Thorbjørn og Tora, og er søsteren til Gisle og Are. For å gjøre en lang historie kort er Gisle en mann som nyter stor anerkjennelse, men grunnet hans voldelige tendenser førte hevnforsøk til at han og familien hans måtte flykte til Dyrafjord. Søsteren Tordis gifter seg der med en mann ved navn Torgrim, men uvennskap mellom Torgrim og Gisle resulterer i at Gisle dreper søsterens ektemann. Tordis blir raskt gift på nytt med en mann ved navn Bork, men da hun får lære at det er broren Gisle som hadde drept hennes

---

⁸⁰ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 49-53

⁸¹ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 49-53.

⁸² Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 31.

første ektemann, får hun sin nye ektemann til å dra for å drepe Gisle i hevn. Bork gjør riktignok ikke dette av egen vilje, men på grunn av Tordis press er Gisle igjen nødt til å flykte. Fortellingen ender med at Gisle blir drept av flere menn som Bork har fått til å hjelpe seg. Nyheten om brorens død blir levert av en mann ved navn Øyvolv, men istedenfor å vise glede bestemmer Tordis seg for å hevne sin falne bror. Hun griper selv tak i sverdet som hadde tilhørt Gisle, og angriper Øyvolv. Hun rekker å lage et stort sår i låret hans før Bork klarer å stoppe henne.⁸³

Konflikter og stridigheter i vikingtiden hadde ofte sitt utspring i blodfeider mellom familier og slekter. Slekten var den grunnleggende enheten i vikingenes samfunn, og kombinert med at ære var viktigst for en viking, kunne blodfeider bli omfattende med et klart politisk budskap. Blodhevn har resultert i at feider har fått et generelt dårlig rykte. Det er lett å tegne et bilde av blodhevn som løper over i en voldspirale som utsletter flere slekter, men igjen kommer politikken inn i bildet. Blodfeider fulgte klare sosiale spilleregler. Krig skiller seg riktignok ut fra slike typer konflikter ved at det foregår i en større skala, men mye av de grunnleggende mekanismene er likevel de samme.⁸⁴ I dette konfliktskalabildet satt vikingkvinnene og kunne trekke i trådene. Med sin kunnskap fungerte de som sine menns nærmeste rådgivere og støttespillere. Som illustrert med Tordis, kunne kvinner skape harmoni eller sette i gang en kjedereaksjon. Ifølge Friðriksdóttir var det derfor i kvinners interesse å følge med på allianser og maktforhold i samfunnet.⁸⁵

3.4.1 Alliansedanning på gården

Mye av politikken og alliansedanningen ble skapt på hjemmebane, på gårdene, tinget og høvdingens hall. Gården var mer enn bare et hjem. Den var også en sosial arena hvor det var forventet at man skulle ta imot tilreisende med stor gjestfrihet.⁸⁶ I den videre fortellingen om Unn den djuptenkte ender Unn reisen sin i Island. Når hun forlater skipet sitt, tar hun med seg mannskapet, som består av 20 menn, og rir til broren sin Helge. Helge inviterer søsteren inn sammen med ni av mennene fra mannskapet. Dette gjør Unn sint, og hun mener at denne dårlige gjestfriheten viser at broren hennes ikke er en stormann. Derfor reiser hun og følget hennes videre til Unns andre bror Bjørn. Bjørn var langt mer sjenerøs enn broren, og han rir ut

---

⁸³ Vera Henriksen, overs., "Gisle Sursons saga," i *Saga: norrøne sagaer i utvalg* (Oslo: De norske bokklubbene, 1999), 253-280 og 312-313.

⁸⁴ Hans Jacob Orning og Øyvind Østerud. *Krig uten stat- hva har de nye krigene og middelalderkrigene til felles?* (Oslo: Dreyers forlag, 2020), 176-178.

⁸⁵ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 13 og 102-103.

⁸⁶ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 13

med sitt eget mannskap for å ta imot søsteren og følget hennes. Han inviterer alle hjem til seg hvor de blir gjennom hele vinteren. Dette illustrere hva gjestfriheten sa om en vikings ære og sosiale status. Unn var en mektig dame, og hun krevde å bli behandlet med verdighet. Det må ha vært kostbart for broren Bjørn å ha hele 21 mennesker boende hos seg en hel vinter, men på denne måten fikk han vist seg frem som en stormann. En person man ved senere behov kunne inngå en allianse med. Etter at vinteren var over, fikk Unn den djuptenkte reist sin egen gård, og ifølge sagaen skal hun ha delt ut land til alle i følget. På sin egen gård arrangerte Unn flere brylluper, selv den dagen hun døde, og hun var dermed ansvarlig for foreningen av flere slekter på Island. Slekter ga makt og trygghet. Noe det var lurt å ha i konfliktsituasjoner.

87

3.4.2 Politiske vikingkvinner på tinget

Akkurat som gården, var også tinget en politisk og sosial arena hvor menneskene i et samfunn kunne møtes for å diskutere lokalsaker, og prøve å finne løsninger på konflikter. Krig var nok uten tvil et sentralt diskusjonstema på tingmøtene. Det har vært en generell tendens blant forskere å studere tinget som en utelukkende mannlig arena. Dette skyldes nok at Gulatingsloven og Frostatingsloven definerer en tingmann som en fri, jordeiende mann over 15 år med minst en arbeider. Ifølge arkeolog Alexandra Sanmark var likevel ikke vikingkvinner utestengt fra tingmøtene. Hun har definert minst fem grupper med kvinner som hadde rett og plikt til å stille opp. Den første gruppen var enker fordi de hadde status som landeiere, og var familiens eneste overordnede. Man kan si at enkene tok over rettighetene til sine avdøde ektemenn. Gruppe nummer to var ringkvinner. Ringkvinner var ugifte kvinner uten mannlige slektninger. Her var også statusen som landeier viktig for deltagelsen og de politiske rettighetene. Det kan trekkes en rød tråd mellom beskrivelsen av en ringkvinne og en såkalt skjoldmøy. Den tredje gruppen var kvinner som lå i krangel med andre kvinner, og derfor måtte få saken sin løst. Gruppe fire besto av vikingkvinner som hadde aleneansvaret for husholdet, noe som i vikingtiden måtte inkludere de aller fleste vikingkvinner. I motsetning til enker og ringkvinner var ikke mennene deres døde eller ikke-eksisterende, men bortreist eller syke. Den femte og siste gruppen var vikingkvinner som skulle stille opp som vitner i for eksempel en mordsak. Disse fem kvinnegruppene må ha inkludert nesten alle vikingkvinnene i vikingtiden. Dette avfeier teorien om tinget som et utelukkende mannlig domene, og det er dermed nærliggende å tenke at vikingkvinner hadde mulighet til å fremme sine egne saker eller komme med råd på fellesanliggende som krig, forsvar, handel og lignende. Jeg vil heller

---

⁸⁷ Seip, overs., *Laksdøla saga*, 324-327.

ikke nedvurdere tingets status som en sosial møteplass. Når det ikke ble ført saker, kunne vikingene samles for å dele nyheter, fortelle historier og spille spill. Det er ikke utenkelig at vikingkvinner også kunne benytte seg av mer uformelle møter til å fremme sine saker eller hisse til strid og hevnaaksjoner.⁸⁸

3.4.3 Vertinnene i høvdingens hall

Tyngden av det maktpolitiske livet må allikevel ha ligget i høvdingens hall. Velstand, status og gjestfrihet utgjorde den politiske kjernen, og dette var faktorer som avgjorde om du ble hørt eller ikke. For oss i dag kan det virke overraskende at gjestfriheten hadde så mye å si for politiske maktforhold, som det den hadde i vikingtiden. Historiker Michael Enright har argumentert for at kvinner har hatt en meget viktig sosial og religiøs rolle innenfor de germanske høvdingdømmene gjennom å være «servitører». Som servitører kunne disse kvinnene opprettholde, stabilisere eller endre det maktpolitiske hierarkiet ut ifra hvem som satt hvor i forhold til høvdingen/kongen, og hvem som ble servert først. Løkka mener at Enrights teori også gjør seg gjeldende for mer skandinaviske forhold. I vikingtiden var ikke bare slektskapsforbindelser viktig, men også vennskskapsforbindelser. Vennskap spilte en nøkkelrolle i maktrelasjoner, og for en høvding eller konge hvilte hans maktpolitiske karriere på evnen til å danne vennskskapsallianser og opprettholde dem. En høvding eller konge uten vennskskapsforbindelser ville ha store utfordringer med å få andre til å støtte og følge ham. Dette var også en helt grunnleggende mekanisme i hirden. Vennskap ble opprettholdt gjennom fester og gaveutdeling. Som tidligere nevnt, kunne vikingkvinnene som serverte på disse festene påvirke maktbalansen gjennom bordplassering samt hvem de serverte først og oftest ga påfyll til. Løkka argumenterer for at dette gjorde at vikingkvinnene nærmest var forvaltere over disse vennskskapsalliansene til høvdingen/kongen.⁸⁹

I tillegg til å servere gjestene kunne vertinnen holde en velkomsttale før festen begynte. Denne velkomsttalen kunne inneholde et tydelig politisk budskap. Rollen som vertinne og servitør i høvdingens hall var forbeholdt vikingkvinner av høy sosial status, og da spesielt de som hadde en rojal tilknytting. Selv om vikingkvinner kunne påvirke og få frem sine budskap på gården og på tinget, var det nok i hovedsak elitekvinnene som hadde makt og midler nok til å skape fred eller egge til konflikter og kriger. Igjen ser vi at den sosiale statusen bærer mer tyngde enn kjønnet. Å være vertinne må ha vært en veldig praksis måte å vise seg som

---

⁸⁸ Alexandra Sanmark. "Woman at the Thing". I *Kvinner I vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 89-107. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014, 89-101.

⁸⁹ Nanna Løkka. «Kvinner med drikkebeget». I *Dronningen i vikingtid og middelalder* av Karoline Kjesrud og Nanna Løkka, 99-137. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2017, 146-147.

rådgiver på. Det er også et sterkt guddommelig preg over denne rollen. Valkyrjene skal også ha opptrådd som servitører i Odins Valhall. Disse festene må ha skapt en grunnmur i krigskulturen. Krigerne sloss ikke bare sammen. De delte også et vennskapsbånd og utviste en stor lojalitet til den sjenerøse lederen, som nok i stor grad var avgjørende for krigsutfallet. På scenen sto vikingkvinnen og tråkk i trådene.⁹⁰

3.5 Oppsummering

Vikingtidens barn ble raskt sosialisert inn i krigerrollen. Vi vet ikke i hvilken grad jenter fikk opplæring i krigerkunsten, men de må også ha blitt påvirket av møte med krigere og fortellinger om store slag og krig. Mange tenåringer, som ikke var bundet av gård og familieforpliktelser, ble krigere. Å være kriger var en vei som ledet til ære, makt og rikdom. Sagaene forteller om skjoldmøyer som er unge og ugifte vikingkvinner som levde som profesjonelle krigere. I Nordre Kjølens-graven og Aunevoll-graven er begge kvinnene veldig unge, kanskje de var skjoldmøyer? Å være kriger innebar ofte å dra ut på ekspedisjoner. Det er lite kunnskap om vikingkvinnens deltagelse i militære operasjoner på kontinentet, men kvinnene fra massegraven i Repton i England kan kanskje vise til kvinners involvering i krigsekspedisjoner. Antatte skandinaviske vikinggraver og sagafortellinger viser at vikingkvinner dro langt sammen med mennene sine, og at de også kunne havne i situasjoner hvor de måtte bruke våpen.

Mange forble i krigeryrket, og i spesielt høvdingens hird kunne man nå langt som profesjonell kriger. Det er uvisst om vikingkvinner kunne være hirdmedlemmer, men Birka-graven er kanskje et eksempel på at kvinner med erfaring kunne ha betydelige roller i en hird.

Hjemmeforsvaret og leidangen var andre militære institusjoner som var drevet av at bønder gikk sammen om å stille mannskap og utruste skip ved trusler. Vi skal ikke utelukke kvinnelige bidrag i disse militære institusjonene. Spesielt på den politiske scenen var kvinnelig involvering tydelig. Både på gården og tinget kunne vikingkvinner fremme sine synspunkter, men elitekvinnene holdt en sterk posisjon her. Gjennom å være vertinner og servitører i høvdingens hall, forvaltet de vennskaps- og allianseforholdene til høvdingen/kongen. Å ha sterke allianser dannet maktgrunlaget til høvdingen, og må ha vært avgjørende for krigsutfallet.

---

⁹⁰ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 100-104.

4.0 «De sivile elementene»

Produksjonen som foregikk på vikinggårdene, var av ytterste viktighet for resten av samfunnet. I vikingenes samfunn var det en betydelig stor gruppe som ikke produserte mat selv, og eliten, krigere og bymenneskene var avhengig av bøndenes arbeid. Gårdene var derfor sterkt koblet sammen med resten av samfunnet.⁹¹ I dette kapitlet vil vikingkvinnens arbeid bli analysert. Jeg vil undersøke om vikingkvinnens oppgaver på gårdene holdt samfunnets hjul i gang, men med spesielt fokus på krigskulturen. Arbeidet som foregikk i byene og ute på reiser, vil også danne grunnlag for analysen.

4.1 Gårdens husfruer

I alle samfunn har tilgang på mat vært helt nødvendig. Vikingenes samfunn var et jordbrukssamfunn hvor tilgang på jord og eiendom ga status. Gårdsbrukene varierte veldig i størrelse, og det var et skille mellom småbruk med en kjernefamilie og storgårder som kunne huse bondens familie, og mange tjenestemennesker. Det overordnede ansvaret for gårdsbruket og produksjonen var det bonden og bondekona som i hovedsak delte, men i situasjoner hvor bonden var borte falt ansvaret i hovedsak på bondekona (eller husfruen som hun også ble kalt). De frie kvinnene på gården ser ut til å ha hatt en veldig høy anerkjennelse. Tatt i betraktning at de også bar ansvaret for gården, og at de i en del situasjoner kunne sitte med landeierstatus, må de ha vært sentrale aktører i opprettholdelsen av samfunnets forsyningslinjer.⁹² At dyktige gårdsjenter kunne bli anerkjent er Dynnasteinen et eksempel på. Denne runesteinen ble funnet på en gård i Gran, Norge og det er en mor som har fått reist steinen til minne om sin datter Astrid. Ifølge moren var Astrid den dyktigste møy i området.⁹³ I Såsta i Sverige finner vi et annet tydelig eksempel på en husfrue viss status ikke skal undervurderes eller gjøres uviktig. På 1990-tallet ble graven og restene av skjelettet til vikingkvinnen, som trolig bar navnet Estrid Sigfastsdotter, oppdaget og undersøkt. Estrids grav lå i nærheten av gården hennes, og undersøkelsene viste at hun hadde nådd en betydelig alder sammenlignet med hva som var vanlig i vikingtiden. Livet til Estrid Sigfastsdotter hadde nok ikke vært enkelt. Hun hadde overlevd to ektemenn og tre sønner, og dermed falt alt ansvar for gårdseiendommen på henne. Grunnen til at forskere tror at Estrid var en vikingkvinne med påvirkningskraft baserer seg ikke bare på gravgodset, men også at hun fikk reist runesteiner for å hedre de falne mennene i familien. Å reise runesteiner kunne ikke hvem

---

⁹¹ Winroth, *The Age of The Vikings*, 173-176.

⁹² Moseng mfl, *Norsk historie*, 42-44.

⁹³ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 52.

som helst gjøre, for det krevde en del økonomiske ressurser. Estrid Sigfastsdotter tilhørte helt klart en elite i vikingsamfunnet, men hun var langt fra den eneste kvinnen med gårdstilknytning som rådde over slike økonomiske ressurser. Undersøkelser viser at 12 % av alle oppdagede runesteiner i Skandinavia ble reist av vikingkvinner alene.⁹⁴

4.1.1 Innendørs og privat?

Tanken om husfruer som bar mye av ansvaret for gårdsproduksjonen, hadde landeierstatus og også kunne råde over betydelig økonomiske ressurser, står egentlig i skarp kontrast til den vante fortellingen om husfruen. I den generelle litteraturen fremstilles hun ofte som en passiv deltager med lite forbindelser til verden utenfor dørstokken. Løkka forklarer at denne passiviseringen skyldes at man har trodd at kvinners huslige ansvar har fjernet dem fra andre samfunnsoppgaver og -prosesser.⁹⁵ I den islandske lovboken Grágás står det at husfruen har ansvaret for alt som er «innan stokks». Slike formuleringer i gamle lovbøker kan nok være med på å forklare hvorfor vi ofte bruker dikotomien inn/ut når vi studerer kvinner og menn fra vikingtiden. Teorien om at vikingkvinner kun holdt seg «innan stokks» passer som sagt ikke med arkeologiske funn, ei heller med sagafortellingene. Dessuten åpner Gulatingsloven opp for kvinnelig deltagelse på tinget, noe som understreker at vikingkvinner hadde en plass i resten av samfunnet. Det virker også veldig utenkelig at en gård kunne drives godt om vikingkvinnene kun jobbet «innan stokks». (Den samme tanken gjør seg også gjeldene for resten av samfunnsprosessene). En annen måte vi kan lese slike gamle lovbøker på er at de var ment å gi en hovedfordeling av ansvaret, slik at ting skulle fungere mest mulig optimalt. Dette trengte dermed ikke å bety at vikingkvinne ikke jobbet ute på jordene når det var nødvendig. Mennene deres var tross alt ofte borte eller døde. At kvinner som var uten nære, mannlige slektninger fikk utvidede økonomiske fullmakter til å fatte beslutninger, illustrerer også at dette ikke var unormalt i datidens samfunn. Spesielt enker hadde stor, økonomisk frihet. At husfruens jobb i hovedsak foregikk innendørs med ansvar for barn, matlaging, tekstilarbeid og oppvarting av gjestebud, betyr heller ikke at kvinnene var avskåret fra verden utenfor dørstokken. Jeg skal komme mer tilbake til hvordan dette arbeidet holdt krigens hjul i gang (og resten av samfunnets).⁹⁶

I møte med husfruen på gården, og i resten av samfunnet, må vi stille spørsmål ved den antatte passiviteten. Jeg mener vi også må legge dikotomier som inn/ute og privat/offentlig til

---

⁹⁴ Winroth, *The Age Of The Vikings*, 160-162.

⁹⁵ Løkka, «Vikingtidskvinnen i ettertidens lys», 17-25.

⁹⁶ Liv Helga Dommasnes. «Aristokrater, kvinner, kunnskap og makt. Vik fra romertid til vikingtid». *Viking- Norsk arkeologisk årbok* 81 (November 2018): 35-62. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.6479>, 43.

side. For hva var egentlig privat i vikingtiden? En gård kunne være hjem til flere enn bare den eiende familien, og den var også et sosialt møtested hvor gjestfrihet, fester og religiøse begivenheter ble avholdt. Kan derfor vår moderne forståelse av ordet «privat» brukes for å forstå dynamikken mellom vikingtidens menn og kvinner? Gårdene var sterkt koblet sammen med verden utenfor gjerdet. Her sto husfruen, enten sammen med ektemannen sin, eller alene.

97

4.1.2 Kvinnedominans

Estrid Sigfastsdotter er et eksempel på en kvinne som drev styret av gården selvstendig. Arkeologer har også funnet spor etter andre gårder hvor kvinnedominansen var tydelig. Dette gjelder spesielt for Hopperstad gård. Hopperstad gård ligger i Vik i Sogn i Norge, og dette var en storgård som i vikingtiden må ha hatt en betydelig maktpåvirkning. Det som gjør denne gården ekstra interessant er at sporene etter gårdens menn nesten blir borte i møte med de svært velutstyrte kvinnegravene. Av seks kjente kvinnegraver, kan fem klassifiseres som rikt utstyrt. Det er bare funnet tre mannsgraver, og de var relativt enkle. De til sammen ni gravene spenner seg utover yngre jernalder, og basert på gravgodset får vi inntrykk av at gården bare ble rikere og rikere. Dette indikerer at Hopperstad gård ble utviklet av kvinner, kanskje i samarbeid med menn, gjennom generasjoner og at den ervervede generasjonskunnskapen har skapt gode utviklingsforhold for gården. Slik kunnskap var nok nøkkelen for å kunne opprettholde forsyningslinjer av mat til andre ledd i samfunnet. Satt man med ansvaret for gården, måtte man kunne planlegge for årstidene som kom. Gårdens egen familie skulle ha tilgang på nok mat, og det samme måtte dyrene ha. I tillegg måtte man vite hvor mye ekstra man skulle dyrke for å kunne levere nok mat til krigere, menneskene som bodde i byer samt eliten. Maten skulle ikke bare dyrkes, men også høstes inn, foredles, konserveres og lagres slik at den for eksempel varte gjennom en sjøreise. Dyrene krevde også stell. I tillegg til det praktiske arbeidet, kom det administrative arbeidet. Vikingkvinner må ha vært godt rustet til å skjøte slike oppgaver. Mye av deres oppdragelse handlet tross alt om å ivareta familien.⁹⁸

4.2 Forsyningslinjer

Gården var første instans i forsyningslinjene som gikk gjennom hele samfunnet. Spørsmålet er bare hvordan disse forsyningslinjene foregikk i praksis? Hvordan kom riktig mengde mat fra gården og til byene, skipene og høvdingens haller? Som tidligere nevnt, hadde vikingkvinner mye kunnskap rundt å drive administrativt arbeid, og det må ha ligget mye planlegging bak

---

⁹⁷ Winroth, *The Age of The Vikings*, 173-176.

⁹⁸ Dommasnes, «*aristokrater, kvinner, kunnskap og makt*», 35- 43.

alle forsyningslinjene. Selv om vi ikke vet mye om hvordan disse forsyningslinjene foregikk i praksis, er det logisk å anta at de ble styrt av type avtaler om mengder, transport og levering.

99

4.2.1 Gårdsnettverk

En sentral utfordring var at mat ofte måtte fraktes over større avstander uten å bli fordervet. Et gårdsbruk i Sanda i Sverige kan illustrere hvordan transport av matvarer i vikingtiden har foregått i flere ledd. Størrelsen indikerer at dette må ha vært en rik gård, og arkeologer har funnet spor av brent korn, egne bygg med ovner og godt brukte kvernsteiner. Disse funnene viser at denne gården må ha vært storprodusenter av mel og brød, som ble sendt videre for eksempel inn til byer som Birka. Området egnet seg ikke godt for korndyrking, så kornet må ha blitt transportert til denne gården fra andre gårder hvor dyrkingsforhold for korn var bedre. Å selge mel og brød kan ha dannet et stabilt økonomisk grunnlag for storgården, og samtidig sikret at mye korn ikke ble dårlig. Brødbaking og trolig også behandling av korn var oppgaver som falt inn under «innan stokks»-ansvaret, og her igjen kan man plassere vikingkvinner som betydningsfulle aktører i matforsyningslinjene. Gårder inngikk i et større nettverk hvor samarbeid og fordeling av naturressurser var en nødvendig forutsetning. Dyrkingsforholdene varierte tross alt fra områder til områder, og enkelte gårder med marginale dyrkningsressurser kunne heller gå inn for spesialisering.¹⁰⁰

4.2.2 Mat til skipsreiser

Vikingene hadde egne «varetransportskip» som het knarrer. Knarrene var mye større og bredere enn krigsskipene, og formålet var nettopp å kunne frakte større last med varer enten i forbindelse med handel, eller andre ekspedisjonsferder.¹⁰¹ Når det kommer til forsyninger på skip, kan Osebergskipet kanskje gi oss et nærmere eksempel på hvordan det fungerte i praksis. Av gravgods ble det funnet kjøkkenredskaper, kniver, stekepanne og en håndkvern. Dette var nok vanlig redskap på seilføre skip, da man måtte kunne tilberede mat gjennom reisen. Bøtter og kister var også en del av gravgodset, og kan maten ha blitt fraktet eller oppbevart slik? Flere dyr var også blitt ofret under begravelsen, deriblant en okse og to små kuer. Husdyr var en sikker kilde til kjøtt og meieriprodukter. Mange husdyr ble nok fraktet levende på skipene. Det ble også funnet rester av korn, villepler og en skinnpung med

---

⁹⁹ Dommasnes, «aristokrater, kvinner, kunnskap og makt», 35- 43.

¹⁰⁰ Winroth, *The Age of The Vikings*, 176-177.

¹⁰¹ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 141.

hampfrø på Osebergskipet. De to siste nevnte var kanskje ikke vanlige matressurser, men korn må ha vært svært nyttig da det kan brukes til mye.¹⁰²

4.2.3 Logistikk

Forsyningslinjer var vitale for opprettholdelsen av et krigssamfunn. Selve godt trent vikingkrigere ville bukke under om deres grunnleggende behov ikke ble møtt. Logistikken til krigføring må ha vært delt i tre. Den ene delen var maten som inngikk i fester og opprettholdelsen av allianser og vennskap, den andre var maten krigerne måtte frakte med seg og den tredje det de kunne skaffe underveis og under krigsoppholdet. Det var romerne som gjorde logistikk om til en vitenskap, og siden dette var kunnskap som fulgte generasjoner, hentet nok vikingene mye inspirasjon fra denne vitenskapen. Vikingkrigerne hadde «sivile» med seg, deriblant kvinner, som hjalp dem med å opprettholde forsyningslinjene, og trolig var det nok mange i selve hæren som hadde ekstraansvar med å finne mat, frakte forsyninger til nye områder og sørge for at minst mulig gikk tapt. Dyrene krevde også riktig stell. Historiker Kim Hjarðar og arkeolog Vegard Vike mener at vikinghærer kunne skaffe seg mat i områdene de befant seg igjennom handel og plyndring. Plyndring var nok vanlig helt i starten når vikingene nettopp hadde ankommet et område, men etter hvert som de begynte å overvintre skal vi ikke se bort fra at handel var mer fordelaktig. For å sikre forsyninger over lenger tid er det mye logikk bak å sikre et passelig stabilt forhold til lokalbefolkningen. Opprør, hungersnød og sykdommer var helt klart elementer som forstyrret tilgang på forsyninger samt kostet mange livet. Skattlegging kan også ha vært strategisk. Danskene som invaderte England i år 1014 benyttet seg blant annet av skattlegging for å få tak i korn, grønnsaker og kjøtt.¹⁰³

4.3 Produksjon av tekstiler

Tekstiler har hatt en unik relevans for de politiske, kulturelle og sosiale endringene som vikingtiden er kjennetegnet av.¹⁰⁴ Akkurat som nødvendigheten av matproduksjon, var også tekstilproduksjonen en grunnpilar i opprettholdelsen av krigskulturen. Friðriksdóttir understreker at de sosiale og økonomiske omveltningene som skjedde under vikingtiden, stilte nye krav til tekstilproduksjonen. De fremvoksende byene, sterkere økonomi og en økende strøm av varer som skyldtes mer handel, førte til at frie mennesker kunne konsumere mer og

---

¹⁰² Torun Nilssen Beck. *Tre, tekstiler og skjeletter i Osebergfunnet. En forvaltnings og formidlingshistorie*. Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2014. 23.

¹⁰³ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 102-104.

¹⁰⁴ Eva Andersson Strand. "Weaving Textiles: Textile Consumption for Travel and Warfare". *Viking Wars* 84, no. 1 (November 2021): 167-186. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.9053>, 167.

på helt andre måter enn tidligere. Det ble også stilt mer krav til kvaliteten og funksjonaliteten til disse varene. I et marked hvor kjøpere stilte flere krav, kunne handlekraftige vikingkvinner bygge opp sine egne nisjeforretninger.¹⁰⁵

Mange kvinnegraver inneholder ulike tekstilredskaper. De seks kvinnegravene på Hopperstad gård er et godt eksempel på dette. Tekstilredskapene viser at det foregikk en bred og varierende produksjon av tekstiler på gården. Den rikeste graven fra Hopperstad er B4511, og er datert til det 10. århundret. Vikingkvinnen i denne graven fikk med seg to spinnehjul og vevsverd, i tillegg til kljåsteiner, ildstål, stekepanne, stekespidd, rangle, skålvekt med irske vektlodd, glassbegre, arabiske mynter samt rester av annet utstyr til etterverden. Spørsmålet er om Hopperstads kvinnene drev med spesialiserte former for tekstilproduksjon, og i så fall hvor stort nedslagsfelt de hadde. Det er ikke foretatt noen moderne undersøkelser av tuneområdet til Hopperstad gård, men på gården Sæbø, som ligger i tett nærhet, er det gjort funn av grophus med rester etter tekstiler. Kanskje vikingkvinner fra flere gårder arbeidet i fellesskap i slike grophus? (Jeg kommer tilbake til tekstilproduksjon i byene). Spesialisert tekstilproduksjon i stor skala var nok avhengig av et arbeidsfellesskap i tillegg til tilgang på nok råvarer, kontaktnett og avtaler rundt transport.¹⁰⁶

4.3.1 Eksklusive tekstiler

Når det kommer til bruk av råvarer og arbeidsinnsats, foretok Ribe Vikingecenter og Syddansk universitet i Esbjerg en undersøkelse i 2010. Undersøkelsen gikk ut på å gjenskape en skjorte for å se hvor mye arbeidsinnsats som lå bak den. Skjorten som inspirerte dette prosjektet var en herreskjorte av lin, og fragmentene av denne skjorten gjorde det mulig å datere dens brukstid til slutten av vikingtiden. Denne herreskjorten fremstår i dag som et enestående eksempel på hvor mye jobb vikingkvinner la ned i tekstilkvaliteten. For å lage en slik linskjorte måtte man først så og dyrke frem linfrø. Dette kobler med engang gårdsproduksjon sammen med tekstilproduksjon. Først når linfrøet har blitt til linplante, kan det høstes, samles inn og behandles slik at det til slutt blir til tråder. Disse trådene ble også bleket ved hjelp av sollyset, før de var klare til å bli sydd med. Prosjektet avslørte at det lå flere hundre timer med arbeid bak denne skjorten. Denne linskjorten var av høy kvalitet, og den var trolig ikke en skjorte som hvem som helst kunne bruke hver dag. Dette var nok en skjorte som samfunnets toppsjikt hadde midler nok til å anskaffe seg.¹⁰⁷ Slikt fint tøy ble

---

¹⁰⁵ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 81-82.

¹⁰⁶ Dommasnes, «*aristokrater, kvinner, kunnskap og makt*», 47-48.

¹⁰⁷ Birgit Thomsen. «Kvinder og klær». I *Kvinner I vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 211-225. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014, 211-221.

antagelig anskaffet i byer og på handelsmarkeder. Handelsbyene skapte som sagt muligheter for mennesker som ønsket å tjene mynt på å selge varene sine, og tillegg skapte disse byene nye muligheter for omsetting og bruk av eksotiske varer i Skandinavia. Sjeldne og finere tekstiler, som var lettere tilgjengelig i byene, var en viktig del av høvdingens maktbilde, og samfunnets elite var ofte å se i eksklusive klær, fine smykker og våpen som ofte var smidd i utlandet.¹⁰⁸ Fine og eksklusive tekstiler demonstrerte ikke bare makten til eliten rent utseendemessig, men de opprettholdt også maktstatus gjennom gaveutveksling.¹⁰⁹

4.3.2 Ull

Bruk av finklær var ikke noe alle hadde råd til, og finklær kan heller ikke ha egnet seg til gårdsarbeid, reiser, krigføring, om vinteren og lignende. Ull må derfor ha blitt mye brukt, og det må ha vært en fordel at ull er svært allsidig og kan brukes til både grove og fine tekstiler. Som med alt annet tekstilarbeid, lå det mye forarbeid bak å få garn som igjen kunne bli til klær, sengetøy og seil. Først og fremst måtte sauene føs opp og ivaretas. Deretter måtte sauene bli klippet, og ullen måtte renses og behandles til det ble garn som kunne nyttiggjøres til formålet. Nyttiggjørelsen av dyr på denne måten kobler igjen tekstilproduksjonen med gårdsproduksjonen, og husdyrholdet falt også inn under «innan stokks»-arbeidet.¹¹⁰

4.3.3 Klær til krigere

Hva trengte en kriger, og hvor mye arbeid lå det bak å fremstille disse klærne? Arkeolog Eva Andersson Strand har sett nærmere på tidsbruken bak slik klesproduksjon, og hun har tatt utgangspunkt i tekstilrestene som ble funnet i Ladby skipet, som ble oppdaget i Danmark. Det lå mange krav bak klær som skulle benyttes av mennesker som skulle krysse sjøen. Klærne måtte tåle vær og vind, og holde brukeren tørr og komfortabel. Til sammen ville det ta rundt 3000 timer å ferdigstille klær til en sjøfarer. Dette inkluderer hele prosessen fra dyrking/stell av dyr, behandling, klargjøring og veving. Mange krigere var også sjøfarere, men i tillegg trengte de spesialklær til selve krigføringen. Klærne som skulle brukes under rustningen må ha vært slitesterke, men også enkle å bevege seg i. Det var heller ikke uvanlig med klær som var polstret, da dette må ha økt komforten ved bruk. Krigere må også ha hatt med klær som tålte kaldt vær. Vikingene hadde også trolig med seg skift, og vi skal heller ikke se bort fra behovet for sengetøy og telt. Arbeidsmengden som lå bak å sikre samfunnet forsyninger av tekstiler var enorm, og den vitner om mye kunnskap, profesjonalitet og samarbeid. Hvis

---

¹⁰⁸ Winroth, *The Age Of The Vikings*, 104-105.

¹⁰⁹ Thomsen, «Kvinder og klær», 211-221.

¹¹⁰ Dommasnes, «*aristokrater, kvinner, kunnskap og makt*», 48-50.

Ladby skipet hadde et mannskap på rundt 30 vikinger, har Strand estimert at det ville ta rundt 118 615 timer å gjøre om råmateriale til klær, sengetøy og seil. Dette estimatet inkluderte ikke klargjøring eller veving/syng av tekstilfibrene. Selve vevingen og syngen i seg selv ville tatt ytterligere ca. 11000 timer. ¹¹¹

4.3.4 Produksjon av seil

Klærne som krigerne brukte, har nok ikke vært så enkle å skille fra hverdagsklærne som folk flest brukte. Det er først og fremst seilet som virkelig tydeliggjør og demonstrerer vikingkvinnenes viktige rolle som bidragsyttere til forsyningslinjene som muliggjorde krigføring hjemme og på resten av kontinentet. Seilskipet er karakteristisk for vikingtiden, og skipet var ifølge Hjarðar og Vike det mest potente symbolet på makt. Skipsbegravelser understreker dette. Først og fremst var skipet det viktigste transportmidlet på den tiden. Det var skipet som muliggjorde oppdagelsesreiser, opprettelsen av handelsruter mellom fjerne land, plyndringstokter og krigføring, og med dette forutsetningen for politisk makt. Seilet må ha vært et revolusjonerende bidrag til skipsteknologien. Med seilet kunne man krysse havet raskere, og steder som før var utilgjengelig ble til nye muligheter for å skaffe ære, rikdom og forbindelser. Bruk av seil forteller oss også at samfunnet utviklet seg til å bli mer organisatorisk. Det krevdes mye kunnskap og ressurser, for å ikke snakke om tid, å fremstille seil – og vikingene hadde behov for mange. ¹¹²

Det organisatoriske nivået som krevdes for å kunne produsere seil, viser at vikingkvinner virkelig kunne spesialisere seg og trolig også drive virksomhet i fellesskap med andre. En ting var alle kravene som lå bak klesproduksjon, men seilet satt en helt ny standard. Et dårlig seil ville i verste fall være katastrofalt. Et seil skulle holde formen, men samtidig være elastisk nok til å kunne la seg føre av vinden. Det skulle tåle alle slags værpåkjenninger, og samtidig være lett – men ikke så lett at det ikke tålte tyngden av regn. Trolig ble mange seil vevd av ull. ¹¹³ Teknikken som ble brukt var at man vevde sammen flere remser med tøy til det fikk riktig form. Det er anslått at det tok rundt fem år for en person å lage et stort seil alene. Slike store seil krevde også ullen fra minst 150 sauer. ¹¹⁴

---

¹¹¹ Strand, «*Weaving Textiles*», 171-178.

¹¹² Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 136-138.

¹¹³ Strand, «*Weaving Textiles*», 175-176.

¹¹⁴ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 85.

4.4 Handel og håndverk i byene

Sammen med gårdsproduksjonen, skapte de fremvoksende byene i vikingtiden nye bidrag i forsyningslinjene. Handelsbyene skapte en særlig konsentrasjon rundt vareproduksjon, og omsetting av varer. I byene fikk også flere mennesker muligheten til å spesialisere seg, gå inn i nye type produksjoner og selge produktene sine. Omfattende handelsvirksomhet synliggjøres av enorme mengder myntfunn. Bare i Gotland er det funnet 80 000 mynter fra vikingperioden. I Sverige er det funnet 40 000 arabiske sølvmynter, og mindre summer av samme type mynt er funnet i Norge og Danmark. I tillegg er det oppdaget mer enn 51 000 sølvmynter i Skandinavia med engelsk opphav, fra tidsperioden 990-1051. Historiker Anders Winroth understreker at funn av enorme mengder med sølvmynter beviser at vikingene var dyktige kjøpmenn (og plyndrere). For å komme tilbake til forsyningslinjen må tilstrømmingen av varer, både lokalt og fra utlandet, ha kommet både krigere og lederne til god nytte. Eksotiske varer måtte for eksempel være til spesielt stor glede. For aristokratiet var importerte luksusvarer et lim for vennskap og allianser, og for krigere ga det en større tilgang på våpen, utrustning, rikdom og andre nødvendigheter.¹¹⁵

4.4.1 Handelskvinner i Skandinavia

Som vi så i kapittel tre, var det mange vikingkvinner som reiste på ekspedisjoner for å drive med handel på resten av kontinentet. I dette delkapittelet vil fokuset være på handelskvinner i Skandinavia. I byene Hedeby, Danmark, Birka, Sverige og Kaupang, Norge var kvinneandelen betydelig. Av 100 tilfeldig undersøkte graver på Hedeby, tilhørte 38 % kvinner.¹¹⁶ I Birka lå andelen på 50 % og i Kaupang på 35-40 %.¹¹⁷ Hedeby var kanskje den viktigste handelsbyen i Skandinavia, og fordelingen av vekter, lodd og mynter samt tekstilredskaper viser et kvinnelig engasjement.¹¹⁸ Handelsbyen Birka og Kaupang tegner også det samme bildet. Vikingkvinnene var aktive pådrivere i byens sosiale og økonomiske liv. I Kaupang er det for eksempel funnet mange vektlodd i kvinnegraver. Vektlodd ble brukt for å veie opp sølv. Det som er kanskje enda mer interessant er at mange av kvinnegravene fra Kaupangs gravfelter er like rike som mannsgravene. Dette vitner om en lik sosial status, og at de hadde verdsatte posisjoner i samfunnet.¹¹⁹ Selv kvinner med en sterkere gårdstilknytning,

---

¹¹⁵ Winroth, *The Age of The Vikings*, 102-104.

¹¹⁶ Ingvild Øye, Randi Barndon, Sonja Innselset, Kari Klæboe Kristoffersen og Trond Løddøen. *Kvinner som tradisjonsformidlere – Rom og redskaper*. Universitetet i Bergen. 2006. 446.

¹¹⁷ Hjarðar, *Audr*, 124.

¹¹⁸ Øye mfl, *Kvinner som tradisjonsformidlere*, 446-447.

¹¹⁹ Unn Pedersen, «Kaupangs kvinner». I *Kvinner I vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 167-187. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014. 167-175.

kunne i noen tilfeller finne rom for å drive med handel som hovednæring, binæring eller kanskje begge deler. På Hopperstad gård er for eksempel kvinnen i grav B4511 gravlagt med skålvekter. At både mennesker fra by og bygd drev med handel i varierende grad, var nok en nødvendig forutsetning for at handelsvarene skulle transporteres og omsettes der det var behov for dem.¹²⁰ Det skal nevnes at gjenstander som vektlodd og skåler ikke bare var forbeholdt de som hadde handel som yrkesaktivitet. Slike gjenstander er også oppdaget i «ikke handelsfolk graver». Siden det ikke fantes en standardisert pengeøkonomi under vikingtiden, så var det mange som ikke var direkte involvert i handel, som allikevel ville få behov for å veie sølvmynter. Eliten for eksempel.¹²¹

4.4.2 Håndverk

Selv om mange av varene som ble solgt på handelsmarkeder i de skandinaviske byene var importerte, ble også mye produsert lokalt. Når det kommer til vikingkvinner og håndverk, er det naturlig å trekke frem tekstilproduksjonen. Tekstilproduksjonen i byene skilte seg nok litt ut fra den som foregikk på gårdene ved å i større grad være myntet på et kjøpende publikum. Mange kvinnegraver fra Kaupang inneholder tekstilredskaper.¹²² Det var generelt mangfoldige håndverksproduksjoner som foregikk i byene. Vikingkvinnerens håndverk var ikke kun knyttet til tekstilproduksjon. Arkeolog Charlotte Hedenstierna-Jonson og Anna Kjellstrom mener at bylivet åpnet opp for at menneskene kunne gå inn i nye roller.¹²³ Hvorfor kunne ikke talentfulle vikingkvinner sikre seg et økonomisk fundament og et godt rykte som treskjærere, båtbyggere, smykkemakere og så videre.¹²⁴ Når det kommer til båtbygging, inneholdt en kvinnegrav på Hopperstad gård en interessant gjenstand. I kvinnegraven B7761 ble det funnet en båtastrek.¹²⁵ Båtastreken har blitt regnet som et grunnleggende verktøy innenfor båtbygging, og den har blant annet blitt brukt til å lage kantlister på skrog, stavner, spant og lignende. At en båtastrek har blitt oppdaget i en kvinnegrav, vitner om at kvinner kunne erverve seg kunnskap på mange samfunnsnyttige felt, og at de også kunne være like allsidige i sine yrkesvalg som menn. Kanskje kvinner kunne lede arbeidet rundt bygging av skip? Båtastreken har det ikke blitt funnet mange av,

---

¹²⁰ Dommasnes, «*aristokrater, kvinner, kunnskap og makt*», 47.

¹²¹ Winroth, *The Age of the Vikings*, 175-176.

¹²² Pedersen, «Kaupangs kvinner», 175-177.

¹²³ Hedenstierna Jonson og Kjellstrom, «*The Urban Woman*», 187-189.

¹²⁴ Hjarðar, *Audr*, 124-126.

¹²⁵ Dommasnes, «*aristokrater, kvinner, kunnskap og makt*», 47.

men graver som har inneholdt en har tradisjonelt blitt omtalt som båtbyggergraver.¹²⁶ Byene viser spor etter svært varierende produksjoner. Jernsmeiing, smykkeproduksjon og produksjon av glassperler viser til ganske spennende yrker. Arkeolog Unn Pedersen stiller spørsmål ved hvorfor bare vikingmenn blir knyttet til byenes allsidige håndverksproduksjoner. Hun mener at utestengingen av kvinnelige håndverkere ikke bygger på solid grunn, da mange av gjenstandene som er funnet ikke kan knyttes til spesifikke kjønn.¹²⁷

4.4.3 Byenes forsvarere

I tillegg til beboere, nye innflyttere, besøkende og handelsreisende må det også ha kommet mange profesjonelle krigere til byene. Vikingbyene var nok ikke skjermet for konflikter, noe festninger vitner om. Den svenske byen Birka, for eksempel, var delvis beskyttet mot fiendtlig angrep av en mur og et fort som ble bygd rundt år 870. Mange profesjonelle krigere kunne nok bli hyrt inn av høvdingen for å beskytte byene. Høvdingene i Skandinavia konkurrerte tross alt om å ha mest velstand og makt, og et angrep på byene kunne gjøre det vanskeligere for høvdingen å skaffe seg nok luksuriøse handelsvarer.¹²⁸ Grav Bj 581 lå for eksempel i direkte kontakt med garnisonen. Kanskje kvinnen ble gravlagt der fordi hun var en av de som vaktet Birka?¹²⁹ Forsvarsverket på Birka vitner igjen om en profesjonalitet. Garnisonen var en stor hall som lå utenfor selve bykjernen. Denne hallen var igjen beskyttet av forsvarsverk, og trolig bodde Birkas voktere der.¹³⁰ At vikingkvinner knyttes til forsvar, er ikke helt unormalt. Saxo gir for eksempel dronning Thyra av Danmark æren for at Danevirke ble bygget. Hun skal ha beordret dette for å beskytte Hedeby, og resten av Danmark mot kontinentet.¹³¹ Utenfor Skandinavia finner vi også eksempler på kvinner som forsvarte byer. Æthelflæd av Mercia, og datteren til Alfred den store, sto bak flere vellykkede angrep mot vikinger, og hun har fått æren for organiseringen av forsvaret av byen Chester i år 907 som var under angrep av norske og danske vikinghærer.¹³²

Angrep, konflikter og sykdommer preget bybildet, og derfor må også legekoner tolkes som forsvarere. Forhold på gården og ved sjøreiser må også ha gått hardt utover helsen. Legekoner ga derfor håp og lindring, og dette nøt de høy respekt for. Dette gjenspeiler seg i

---

¹²⁶ Kalle Sognnes. «Arkeologiske modeller for Vestlandets vikingtid» / *Gunneria* 34 (Trondheim: Det KGL. Norske Videnskabers Selskab Museet, 1979), 34.

¹²⁷ Pedersen, «Kaupangs kvinner», 175-177.

¹²⁸ Winroth, *The Age of The Vikings*, 105-110.

¹²⁹ Hedenstierna-Jonson mfl, "A Female Viking Warrior", 855.

¹³⁰ Hjarðar og Víke, *Vikinger i krig*, 46.

¹³¹ Saxo. *Gesta Danorum. The History of the Danes. Volume 1*. Oversatt av Peter Fisher. (Oxford: Oxford University Press, 2015), 689.

¹³² Gardela, *Woman and Weapons*, 40-41

sagalitteraturen. I for eksempel Olav den helliges saga, som er skrevet ned i Heimskringla, møter vi Tormod Kolbrunarskald som søkte hjelpen til en kyndig legekone. Han hadde behov for lindring etter å ha blitt skadet på slaget ved Stiklestad i år 1030. I tillegg til å hjelpe Tormod, hjalp hun også andre sårede krigere ved å kontrollere sår, rense sår, fjerne rester av våpen og lindre smerter. Selv om legekoner var viktige for mange mennesker, var nok mange av dem tett på krig og krigere slik at de raskt kunne hjelpe til. I vikingtiden ble kunnskap rundt helse og medisin overført til neste generasjon gjennom praktisk læring. Akkurat som kunnskapen rundt tekstil og gårdsadministrasjon, kunne døtre bli trent opp i legeyrket av mødrene sine. Det var mye man måtte lære, skulle man bli anerkjent som en dyktig legekone. Magi og formularer med runer var en sentral del av legekunsten, men det samme var kjennskap til planter som kunne fungere som medisiner. Å vite hvilken plante som kunne kurere hva, måtte ha krevd flere år med grundig opplæring. En del medisinsplanter, deriblant kvann som ble brukt til såromslag, ble også viktige handelsvarer.¹³³

4.5 Oppsummering

De sivile elementene var helt avgjørende for opprettholdelsen av krigskulturen. Produksjonen som foregikk på gårdene og i byene opprettholdt forsyningslinjene og dekket krigernes behov for mat, klær og utrustning. I tillegg inngikk både mat, drikke og andre gjenstander i maktbildet, og fungerte som et «lim» i vennsforbindelsene og allianseforholdene. Hvis en høvding ikke kunne gi sitt krigerfølge nok mat og velstand, ville de raskt slutte å følge ham. Disse sivile elementene ble også med krigere på krigstokter i Skandinavia og utenfor Skandinavia for å sikre hæren tilgang på det de trengte.

I forsyningslinjebildet står vikingkvinner som sentrale aktører. Husfruen delte ansvaret for gården med mannen sin, men hun kunne også sitte med ansvaret alene. «Innan stokks»-ansvaret innebar barnestell, stell av husdyr, fordeling, konservering og foredling av mat samt tekstilarbeid. Mange gårder drev også med spesialisert nisjeproduksjon. Gården var den sentrale enheten i vikingenes samfunn, og dermed også den sentrale enheten i forsyningslinjene. Husfruen hadde en oppdragelse som forberedte henne på administrative oppgaver, og hun hadde nok derfor kunnskapen som trengtes for å drive forsyningslinjer. Organisatoriske og administrative kunnskaper kommer spesielt til syne i tekstilproduksjonen. Det lå mange tusen timer bak ferdigstillingen av klær, sengetøy og seil, og dette vitner om et yrkesmessig samarbeid mellom vikingkvinner.

---

¹³³ Hjarðar, *Audr*, 153-157.

Byene var også avgjørende for forsyningslinjene. Handel og håndverk sikret tilgang på lokale og importerte varer. I tillegg til spesialisert tekstilproduksjon, indikerer gravgjenstander at vikingkvinner var engasjerte i nesten alle produksjonsforholdene som skjedde i byene. Byens rikdom skapte behov for forsvar, og noen vikingkvinner var kanskje voktere. Legekonene ga håp og lindring til både byfolk, gårdsfolk og krigere. Vikingkvinnenes kunnskap, erfaring og arbeidsoppgaver var derfor vitale for krigskulturen.

5.0 Krikerkvinnen i mytologi, kunst og fortellinger

I dette kapitlet skal jeg analysere hvordan krikerkvinnen fremstilles i den norrøne mytologien, i vikingenes kunst og fortellinger. Hvorfor er vikingkvinner så sterkt representert som krigere i vikingenes mer kunstneriske verden? Er religionen og kunsten et uttrykk for virkelige forhold, eller viser de til idealer? Den norrøne mytologien er svært omfangsrik, og derfor er det i hovedsak kun Frøya og valkyrjene som vil bli vektlagt. Av kunstverk vil billedveven fra Oseberg, de såkalte valkyrje-brosjene og metallfigurer danne grunnlag for analysen, og litteraturdelen vil i hovedsak bestå av utvalgte sagafortellinger.

5.1 Fólkvangr

Kvinner er godt representert som krigere og krigsledere i den mytologiske verden. Den nordiske hedendommen, eller norrøn mytologi, var en religion hvor vikingene trodde at gudene og gudinnene var til stede i alle aspektene av et menneskets liv. Guder og gudinner hadde makt og kontroll over flere elementer, og gjennom kultritualer og riter kunne vikingene be og håpe på å få deres gunst. Krigere, for eksempel, kunne be til krigsgudene i håp om å få deres støtte i krig – eller dø tappert i strid slik at de kunne leve godt i Valhall. Det er spesielt Odin og sønnen hans Tor som blir trukket frem som mektige krigsguder. Odin blir beskrevet som Allfaderen. Han var gudenes konge i Åsgård som avgjorde seiere, krigslykke og hvem som skulle falle i strid. Odin blir også beskrevet som vis, og han skal ha hatt trolldomskunster.¹³⁴ At Odin er selve krigsguden passer inn i standardbildet av krig som en ren maskulin aktivitet. Det er derfor interessant at Odin har et kvinnelig motstykke, nemlig Frøya. Frøya er kjent som fruktbarhetsgudinnen, men som Odin er hun vis, kan skifte ham og hun styrer over Fólkvangr hvor hun mottar halvparten av de døde krigerne. I Grimnismål (14) står det en kort strofe som forteller at Frøya mottar halvparten av krigsbyttet når hun rir til slag.¹³⁵ Fólkvangr har også flere likheter med Valhall. I Vallhall kunne døde krigere sloss

---

¹³⁴ Moseng mfl, *Norsk historie*, 48.

¹³⁵ Price, *The Viking Way*, 68-69.

hele dagen, og drikke mjød hele natten.¹³⁶ Selv om Fólkvangr fremstår som mer mystisk enn Valhall, er det ingenting som tilsier at krigere her fikk et dårligere etterliv. Navnet Fólkvangr kan oversettes med folkets plass, vertens plass eller hærfelt.¹³⁷

5.1.1 Frøya – et kvinnelig forbilde?

Frøya er helt klart en gudinne som er selvsikker i sin søken etter kunnskap og krig. I Thyms dikt, forventer de andre gudene i Åsgård at Frøya skal gifte seg med en jotne, som har stjålet Tors hammer Mjølner. Giftemålet skal sikre at hammeren blir levert tilbake. Frøya nekter å gifte seg med jotnen, og forventningen gjør henne så sint at gudene nærmest må kripe ut av hallen hennes. I myten om Rungne, møter vi jotnen Rungne som kommer full til Åsgård. Rungne er en mektig jotne, og vi får inntrykk av at de andre gudene er engstelige for ham. Tor er bortreist, og Frøya er den eneste som tørr å møte den fulle jotnen. Hun serverer jotnen drikke og holder situasjonen under kontroll, helt til Tor kommer tilbake og dreper Rungne med Mjølner. Gjennom mytene ser vi at Frøya er en gudinne som besitter egenskaper som var verdifulle i krigsideologien. Hun var selvsikker, modig og kunnskapsrik – og som Odins kvinnelige motstykke må hun ha hatt makt og innflytelse.¹³⁸

5.2 Valkyrjer

De kvinnelige, mytologiske skikkelsene som i sterkest grad kan knyttes direkte til krig er valkyrjene. Valkyrjene var Odins krigerfølge. De var overnaturlige dødsvetter som var på slagmarken der Odin selv ikke kunne være til stede, og de valgte ut hvilke krigere som skulle dø i kamp. Valkyrjene ville deretter ta med seg de døde krigerne til gudenes rike.

Fridriksdóttir har sammenlignet metoden valkyrjene brukte for å velge ut krigere med veving – noe ekte vikingkvinner gjorde i stort omfang. Dette illustreres av en hendelse beskrevet i Njál saga og irske annaler. I år 1014 ble et slag utkjempet mellom irske styrker og vikinger. Slaget, som sto nær Dublin, har blitt beskrevet som et blodbad som kostet flere tusen mennesker livet.¹³⁹ I Njál saga står det at en mann ved navn Dørrud gikk på Katanes. Der så han 12 skikkelser ri mot en dyngje, og forsvinne. Av nysgjerrighet fulgte Dørrud etter, og for å finne ut av hva de gjorde kikket han gjennom en glugge. Det han fikk se må ha vært et fryktelig og skummelt syn. De 12 skikkelsene var kvinner, eller koner som det står i sagaen, og de hadde ført opp en vev i rommet. Det uvanlige med denne veven var at den hvilte på menneskehoder, og kvinnene brukte sverd og piler for å veve mennesketarmer og blod inn i

---

¹³⁶ Moseng mfl, *Norsk historie*, 48.

¹³⁷ Gardela, *Woman and Weapons*, 119-120.

¹³⁸ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 7-11.

¹³⁹ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 2-7.

veven. Kvinnene sang mens de vevde. Etter en stund river kvinnene ned veven, og de rir over himmelen på raske hester. Seks red mot nord, og seks red mot syd.¹⁴⁰

5.2.1 Voldelige og mektige

Valkyrjene red nok av gårde for å hente sine falne krigere når slaget ved Clontarf var over. Det de hadde vevd var uten tvil slagets utfall, hvor de med våpen og innvoller avgjorde hvem som skulle leve og hvem som måtte dø. Valkyrjene blir ofte beskrevet som voldelige og mektige, og disse mytologiske kvinneskikkelsene, med makt over selve døden, må ha vært utrolig viktige i krigsideologien.¹⁴¹ Vold og makt var tross alt viktig for en kriger. Den norrøne betegnelsen for vold er «vald», og det betyr også makt. Var du en volds mann, var du rett og slett en mektig person.¹⁴² Valkyrjene representerte også en skjebnevei som alle krigere ønsket seg. Målet var å kjempe med tapperhet, slik at man kunne leve evig i gudenes verden.¹⁴³ Valkyrjenes krigerlyst blir også knyttet til noe større enn å bare hente døde krigere til Åsgård. I diktet *Voluspå* blir også valkyrjenes ankomst knyttet til ragnarok, som er verdens endelikt. Det bringer sjeldent med seg noe godt å se valkyrjene ri over himmelen. I likhet med gudinnen Frøya, har valkyrjene en særegen rolle med bevaring av det feminine i en ellers sterk maskulin sfære.¹⁴⁴

5.2.2 Andre mytiske kvinneskikkelser

Valkyrjer har en direkte tilknytting til krig og skjebne, men andre mytiske kvinneskikkelser har også fått tilskrevet store roller. Volvene kunne se inn og spå både fortiden, nåtiden og fremtiden. Den mytiske volven er svært interessant fordi hun besitter mer kunnskap enn gudene selv. Virkelige vikingkvinner kunne også opptre som volver. Kjennetegnet på menneskelige volver var at de også var kunnskapsrike, og deres antatte spådomsevner gjorde dem både høyt respektert og fryktet. Volvene kunne for eksempel spå inn i fremtiden for å se utfallet av kriger. En annen interessant kvinneskikkelse er nornene. Det er tre norner som sitter ved Urds brønn, som er ved foten av verdenstreet Yggdrasil. De ga mennesker skjebner, og de styrte over dem. De satt med stor kontroll over menneskelivens lengde. I mytologien er det altså kvinneskikkelser som kan sies å rå over allvitende kunnskap og makt.¹⁴⁵

---

¹⁴⁰ Fredrik Paasche, overs., *Njåls saga* (Oslo: De Norske Bokklubbene), 246-247.

¹⁴¹ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 2-7.

¹⁴² Orning og Østerud, *Krig uten stat*, 56-57.

¹⁴³ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 2-7.

¹⁴⁴ Løkka, «Kvinner med drikkebeget», 130-133.

¹⁴⁵ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 32 og 51.

5.3 Metallfigurer

Gudinnen Frøya og valkyrjene må ha vært mektige inspirasjonskilder for vikingene. Det er i hvert fall en vanlig tolkning at en del metallfigurer representerer en form for guddom eller mytisk skikkelse. Flere slike figurer ligner bevæpnede kvinner, og de har ofte blitt tolket som valkyrjer. Dette er riktignok en tolkning som Gardela, Price og arkeolog Peter Pentz stiller seg kritiske til. Det er så langt funnet mer enn 50 eksempler på metallfigurer som ligner bevæpnede kvinner, hvor den ene rir på en hest og ca. 20 figurer hvor den angivelige kvinnen er alene med våpnene sine. De aller fleste er blitt oppdaget i Danmark, men noen er også funnet i Tyskland, Polen og England. Så langt har alle figurene vært strøfunn, og ingen har blitt oppdaget i graver. Funnplassene har vært på områder som var sentrale handelsplasser for vikingene.¹⁴⁶

5.3.1 Velkommen til Fólkvangr?

Den såkalte valkyrjebrosjen representerer to figurer hvor den ene er stående og den andre er ridende. Skikkelsen som står har en lang kjole, mens rytteren har håret i noe som ligner en hestehale. Dette gir indikasjoner på at begge etterligner kvinner. Rytteren har på seg vide bukser, men om det er en kvinne kan det likevel forklares med at det er mer logisk å bruke bukser når man rir. Rytteren bærer et sverd, og den stående kvinnen har et skjold. Under magen til hesten er det blitt formet noe som ligner et spillbrett. Spillbrettet har ruter, og som analysert i del to kan spillbrett kobles til strategi. Dette kan symbolisere at rytteren har en høy militærrang? I denne sammenhengen har spillbrettet også blitt tolket som en slags grense mellom liv og død – en passasje.¹⁴⁷ De første funnene av denne typen figurer var dårlig bevart, og derfor har en vanlig tolkning vært at rytteren er en mann som blir ønsket velkommen til Valhall av en valkyrje. Senere funn, spesielt et fra Tissø i Danmark, har vært bedre bevart og gitt mer detaljer. Rytterens hårfrisyrer ga opphav til antagelsen om at begge var kvinner, og dette har reist flere nye spørsmål rundt kunstverket. Er det i så fall en valkyrje som ønsker en kvinnelig kriger velkommen? Eller var det gudinnen Frøya selv? Ble kvinnen i så fall ønsket velkommen til Fólkvangr? Var Fólkvangr i motsetning til Valhall åpent for begge kjønn? Var det kun krigere som var velkomne til Fólkvangr?¹⁴⁸ Et annet spørsmål er hva denne typen figur har representert for vikingene? De har lenge blitt kalt brosjer, men figurene har ingen korrekt festningsmekanisme til å fungere som brosjer. Kanskje de heller

---

¹⁴⁶ Gardela, Pentz og Price, «Revisiting the 'Valkyries'», 96-98.

¹⁴⁷ Gardela, *Woman and Weapons*, 117-118.

¹⁴⁸ Gardela, Pentz og Price, «Revisiting the 'Valkyries'», 120-122.

skulle brukes som anheng eller annen form for pynt? Hvem skulle i så all bære dem? Krigere? Kvinner av høy status? ¹⁴⁹

5.3.2 En representasjon av krigerkvinnen?

Det er som nevnt funnet metallfigurer som trolig illustrer en kvinne med våpen. Disse figurene ble også gitt valkyrjestatus av Peter Vang Petersen i 1992, og dette er en tolkning som er veletablert i akademien. Det som er interessant med disse figurene er hvor varierte de er. Selv om alle viser en antatt kvinne, ligger variasjonen i hvordan kvinnen bærer våpen og hvilke våpen hun har. En figur holder, for eksempel, både sverd og skjold, og ser kampklar ut, mens en annen figur holder et skjold og et drikkehorn. Det er også funnet en figur som holder et sverd og et skjold, men hvor hun bærer skjoldet under armen. En annen figur igjen bærer både skjold, spyd og sverd. Figurenes likhet ligger i at de har kjoler, bærer både angrepsvåpen og forsvarsvåpen og har langt, utslått hår. At figurene har noen fellestrekk, men viser en variasjon, er spesielt fordi de forteller en historie. Spørsmålet er bare hvilken eller hvilke historier er det de forteller? Hvis figurene var valkyrjer, viser de da valkyrjer som styrer strider og plukker ut krigere, og ønsker de falne velkommen? ¹⁵⁰Drikkehornet er også interessant. Rojale kvinner hadde en serveringsfunksjon i høvdingens hall hvor de brukte drikkehornet til å servere alkohol. I Gylvaginning i Den yngre Edda står det at også valkyrjene brukte drikkehornet til å servere krigerne i Valhall. ¹⁵¹

Hvis figurene forteller en historie, har den dessverre gått tapt for oss. Tolkningene av figurene er mange, og vi kan ikke med sikkerhet vite hva menneskene i tidlig middelalder brukte eller tenkte rundt disse figurene. Var det valkyrjer som utspilte forskjellige scener fra strid til fest? Eller forestiller de andre mytiske skikkelser eller virkelige kvinner? Hvis de var ment å gjenspeile ekte kvinner, viser de kanskje at kvinner både deltok i slag og styrte over slag? Det skal bemerkes at vi ikke kan være 100 % sikre på deres status som kvinner, da kjønnsstatusen er basert på vurderinger av klær og hårfrisyrer. Leszek, Pentz og Price understreker likevel at selv om tolkningene av disse figurene (inkludert rytteren og den stående kvinnen) er mange, er det noen faktorer som virker sikrere, nemlig at de er kvinner som representerer krigermentaliteten. ¹⁵²

---

¹⁴⁹ Gardela. *Woman and Weapons*, 119.

¹⁵⁰ Gardela, Pentz og Price, «Revisiting the 'Valkyries'», 104-106.

¹⁵¹ Løkka, «Kvinner med drikkebeget», 134.

¹⁵² Gardela, Pentz og Price, «Revisiting the 'Valkyries'», 104-106 og 126-127.

5.4 Krigerkvinnen i billedvev

Det er altså funnet flere metallfigurer som ligner på kvinner som bærer våpen. I vikingtiden ble også kvinner i krig foreviget i kunst på andre måter, noe den berømte billedveven fra Osebergskipet er et bevis på. Osebergskipet var et rikt dekorert skip som ble trukket inn på land en gang på 800-tallet, og omgitt av en stor gravhaug med en diameter på 40 meter.¹⁵³ Skipet ble oppdaget og undersøkt i Vestfold i 1904. Det er mange faktorer som gjør Osebergskipet unikt, men den viktigste er nok de to kvinnene som fikk dette skipet til grav. Osteologiske undersøkelser av skjelettrestene avslørte at begge kvinnene var av betydelig alder når de døde. Med seg til etterlivet fikk Osebergkvinnene personlig utstyr, transportutstyr, tekstilredskaper og jordbruksutstyr samt dyr. Mye av gravgodset var nok ment å gjøre etterlivet godt for kvinnene samt symbolisere deres elitestatus. Billedveven var også en del av gravgodset, men dessverre var det kun fragmenter igjen da skipet ble undersøkt. Av de gjenværende 80 fragmenter har forskere klart å rekonstruere deler av det en gang så staslige kunstverket.¹⁵⁴

5.4.1 En fortelling om krig og vold?

Billedvevene i Osebergskipet dannet tablåer eller scener som viser ulike figurer med en spesifikk hensikt. Det står helt klart at billedvevene ikke bare skulle henge til pynt i en hall, men også fortelle vikingene viktige historier om myter, livsvisdom og faktiske hendelser som store slag. For oss i ettertiden er det nærmest umulig å vite med sikkerhet hvilken fortelling (eller fortellinger) billedveven fortalte vikingene. Ikke bare fordi tilstanden var dårlig, men også fordi mange av figurene og scenene må ha hatt en helt egen betydning for vikingene. Noen scener og figurer kan vi likevel være litt mer tryggede på i vår tolkning. Mange av fortellingene som utspiller seg på scenen har klare assosiasjoner til vold og krig. På en del av fragmentene kan vi se våpen, som piler og spyd, drepte mennesker, krigsopptog, slagscener og krigere som er ikledd dyreham. Det er umulig å si med sikkerhet hvilke slagscener det skal etterligne. Kan det være fortellinger om det mytologiske Bråvalla-slaget? Uansett gjenspeiler disse fortellingene krigsideologien som vikingene levde livet sitt i.¹⁵⁵ Vikingenes krigsideologi skulle altså få leve videre med Osebergkvinnene i det dødsriket de endte i. Det reiser seg mange spørsmål rundt hvorfor to eldre kvinner har fått med seg krigsfortellinger i gravgave, men Pedersen understreker at dette illustrerer at «alle» var interessert i krig.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Pedersen, «Vikingtidskvinner i maktens innerste sirkel», 113.

¹⁵⁴ Vedeler, *De gåtefulle billedvevene*, 7-10.

¹⁵⁵ Vedeler, *De gåtefulle billedvevene*, 15-25.

¹⁵⁶ Pedersen, «Vikingtidskvinner i maktens innerste sirkel», 118.

5.4.2 Stridsklare kvinner?

På billedveven ser vi figurer som ligner menn og kvinner. Den viktigste kjønnsforskjellen mellom mannfigurene og kvinnefigurene er draktene de bærer. Det er verdt å legge merke til at våpen ikke fungerer som et kjønnskille. Alle de antatte kvinnelige figurene er ikledd noe som ligner en kjole med en fotsid kappe som ender i en spiss midt på kvinnefigurens nedre midtparti. Vi kan stille spørsmål ved hvorfor også kvinnefigurene med våpen, som antas å være krigere, er sydd med en slik drakt. En kjole må ha vært et veldig upraktisk klesvalg og sloss i på slagmarken, og det kan tenkes at drakten kun er ment å vise et tydelig skille mellom kjønnene slik at andre skulle få en bedre forståelse av billedvevens fortellinger. Draktene på billedveven er av interesse fordi de tydelig viser kvinner i scener med ganske voldelige trekk. I vikingenes muntlige fortellertradisjoner har kvinner utvilsomt hatt en sentral rolle i det krigsdominerte verdensbildet. I to av de best bevarte fragmentene av veven illustreres det tydelig mennesker og dyr som går i opptog. Vi kan blant annet skimte menn og kvinner som bærer spyd, og hester som trekker vogner. Går de mot krig, eller er det et seiersopptog? ¹⁵⁷

I andre fragmenter som viser slagscener, kan man blant annet se at mange av kvinnene er samlet i fylkinger og klare til å angripe motstanderne. Arkeolog Marianne Vedeler mener at det mest påfallende i en del av disse krigsscenene er at væpnede kvinner er vendt imot hverandre. Den mest åpenbare forklaringen på dette er at det illustrerer at de var fiender i et pågående slag. Fragmentene av billedveven fra Oseberggraven kan ikke alene si noe om vikingkvinner i virkeligheten kunne være krigere eller ikke. Men billedveven forteller oss at kvinner, både virkelige og mytologiske, skapte, opprettholdt og formet krigsideologien og idealene som alle ærerike krigere skulle leve livene sine etter. Tanken om krigerkvinnen må ha vært viktig når den ble foreviget i vikingenes kunst. Den illustrer at volden er et ideal, et middel som fører til ære, rikdom og makt. Krigerkvinnene i slagscenene er også som mennene samlet og modige mot det de har i vente, og derfor bærer de også krigeraristokratiets normer og verdier. ¹⁵⁸

5.5 Krigerkvinnen i fortellingene

Mye av det vi tror vi vet om vikingene kommer fra sagafortellinger. Dette er kilder viss troverdighet har skapt mange debatter i fagmiljøene. Arkeolog Cat Jarman understreker at sagafortellingene må behandles med varsomhet. De aller fleste sagafortellingene ble skrevet ned på Island en gang på 1100- og 1200-tallet av kristne forfattere som sto langt fra den

---

¹⁵⁷ Vedeler, *De gåtefulle billedvevene*, 35-47.

¹⁵⁸ Vedeler, *De gåtefulle billedvevene*, 47-50 og 73-79.

hedenske vikingtid. Jarman argumenterer videre for at det ligger en partiskhet over sagafortellingene i henhold til hva som ble skrevet ned og hva som forsvant. Sagaforfatternes beveggrunner til å skrive visse type fortellinger er også ulik. Jeg finner denne partiskheten ganske interessant. Hvorfor kan vi lese om kvinner som leder hærer, tar til våpen og viser ganske voldelige sider? De kristne forfatterne skrev kanskje om disse kvinnene for å vise hvordan en god, kristen kvinne ikke skulle oppføre seg. Vikingene på sin side må ha hatt en helt annen grunn til å la disse fortellingene overleve muntlig i deres kultur. Hvis krigerkvinnen var sosialt uakseptert i vikingtiden, hvorfor sluttet man ikke bare å fortelle om dem? Hvorfor overlevde de helt til høymiddelalderen? ¹⁵⁹ Filolog og professor Else Mundal mener at sagalitteraturen støtter opp om at det i den norrøne kulturen generelt var et positivt kvinnesyn som gikk igjen. Det var den handlekraftige og sterke kvinnen som ble dyrket frem en som kunne håndtere saker selv og fremme sine meninger. Vikingsamfunnets idealkvinne var med andre ord ganske lik idealmannen. ¹⁶⁰

5.5.1 Eggeren

Den kvinnelige eggeren er en karakter som ofte dukker opp i sagalitteraturen. Det er to teorier som gjør seg gjeldende når vi skal diskutere realiteten til disse kvinnene. Den ene teorien går ut på at den kvinnelige eggeren er en litterær konstruksjon, som ikke har noen virkelige historiske røtter. Denne litterære konstruksjonen ble skapt av middelalderforfattere som ønsket å gi kvinnene skylden for menns voldsbruk. Den andre teorien går derimot ut på at egging var en rolle som kvinner hadde hatt, og som frem til kristendommen overtok, var ansett som en sosial akseptabel rolle for kvinner. Uavhengig av «ektheten», er den eggende kvinnen i litteraturen både aktiv og mektig. Hun er mesterhjernen bak feider, og får menn til å utføre deres vilje. Allikevel er denne rollen svært kompleks, og den utarter seg forskjellig fra kvinne til kvinne. Noen drives av ære og familie, mens andre har mer egoistiske mål. En del fremstår som vellykkede, mens andre mislykkes. ¹⁶¹

Frøydis Eriksdatter er et eksempel på en kvinne hvis egging drives av egoistiske motiver. Hun er den uekte datteren til Eirik Raude. Vi kan lese om Frøydis i Eirik Raudes saga og i Grønlandingenes saga. Det er ikke mye som er skrevet om oppveksten til Frøydis, men hun vokste opp i en familie med store ambisjoner. I voksen alder skal Frøydis ha lagt flere sjøreiser bak seg, og hun skal ha eid en gård på Grønland. Man får også inntrykk av at hun var

---

¹⁵⁹ Jarman, *Elvekonger*, 35.

¹⁶⁰ Else Mundal. «Bakgrunnen for kvinnesynet i den norrøne kultur». I *Kvinner i vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 325-339. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014. 325 og 330-331.

¹⁶¹ Friðriksdóttir. *Woman in Old Norse Literature*, 21-25.

en hensynsløs kvinne, som ikke skydde noen midler for å få det som hun ville, og hun var heller ikke redd for å handle. Det er spesielt i Grønlendingenes saga at vi lærer å kjenne Frøydis som en brutal voldskvinne. Da Frøydis ankom Vinland skal hun falskt ha anklaget en mann for å ha behandlet henne dårlig. Frøydis truer ektemannen sin Torvard med skilsmisse om han ikke hevner denne handlingen. Sammen med andre menn reiser de ut for å drepe den anklagde mannen. De finner den anklagde mannen sammen med broren hans, og noen kvinner, på en gård og begge mennene blir drept av hevnerfølget. Ektemannen til Frøydis og følget hans ønsket ikke å drepe kvinnene som var på gården, men Frøydis dreper de to kvinnene med øks. Etter det kaldblodige drapet, skal Frøydis ha truet Torvald og de andre mennene til å tie om drapene hun har begått.¹⁶²

Tordis Sursdotter fra Gisle Surssons saga har noen likheter med Frøydis Eiriksdatter. Vi kan si at Tordis motivasjoner for eggingen er familien. Som vi allerede har sett i et tidligere delkapittel, egger Tordis sin andre ektemann til å drepe broren Gisle. Hun ønsker hevn for at broren tok livet av hennes første ektemann. Nyheten om Gisles død blir brakt til Tordis' gård av en mann ved navn Øyvølv. Selv om Tordis ønsket at hennes bror skulle dø, må hennes familiemotivasjoner sies å være svært motstridende. I stedet for å bli glad for at hevnaksjonen var vellykket, ønsker Tordis heller å hevne Gisle. I sagaen griper Tordis etter Gisle sitt sverd, og hun bruker det til å prøve å myrde Øyvølv. Tordis blir forhindret av sin ektemann, men hun klarer å lage et stort sår i låret til Øyvølv.¹⁶³ Beretningen om Tordis Sursdotter har et virkelighetspreg over seg. Hun er både vellykket og mislykket i sine hevnaksjoner, og det var nok slik i vikingtiden at ikke alle blodfeider hadde et ønsket utfall. Tordis illustrerer også kompleksiteten rundt egging-rollen. Hun bruker ord for å få menn til å utføre gjerningen for seg, men hun er heller ikke fremmed for å gripe til våpen og gjøre det selv. Det interessante er at det ikke ser ut til at Tordis blir straffet for å ta til våpen, eller at det var et problem at hun tok opp våpenet. Hun ble pålagt å betale en erstatning til Øyvølv for skaden hun hadde voldt ham. Med andre ord blir Tordis behandlet likt som en mann i henhold til datidens islandske lovverk, hvor slike erstatninger ikke var et uvanlig rettsfenomen.¹⁶⁴

5.5.2 Den unge krigeren

Selv om kvinner og våpen ikke er en ukjent figur i islendingene sagaene, er det hovedsakelig i fornoldersagaene vi møter kvinner som med rette kan betegnes som krigere. Fornoldersagaen

---

¹⁶² Gardela, *Woman and Weapons*, 30-34.

¹⁶³ Henriksen, overs., *Gisle Surssons saga*, 313.

¹⁶⁴ Gardela, *Woman and Weapons*, 35-36.

kan sammenlignes med vår moderne fantasi-kategori. Friðriksdóttir skriver at den islandske litteraturen ble mer variert fra det 13. århundret, og at det ble kastet lys over andre typer fortellinger. Disse tekstene brakte med seg helt nye kvinneroller, deriblant den såkalte skjoldmøyen eller møykongen (maiden-king). Fortellingene om skjoldmøyene bærer en del fellestrekk. Kvinnene er unge, selvsikre, selvstendige, intelligente, men også voldelige og godt rustet til å bruke våpen i kamp. De som blir kalt møykonger styrer også ofte over sitt eget kongerike, og har en høy sosial status.¹⁶⁵ I Rolf Gautrekssonssaga møter vi en slik «maiden-king». Tornbjørg var den eneste datteren til en svenskekonge ved navn Eirik. I sagaen blir hun betegnet som en usedvanlig vakker og intelligent kvinne. Selv om Tornbjørg fikk en oppdragelse som skulle forberede henne på et liv med mestring av «kvinnelige aktiviteter», viste hun tidlig en interesse og talent for slåssing og kriging. Tornbjørg mestret alle våpen bedre enn menn, og selv om faren hennes ikke var fornøyd med hennes livsstil, gir han etter på datterens krav om å få styre over en tredjedel av riket hans. Hun får med seg lojale krigerfølgere, og det tar ikke lang tid før hun blir utropt til konge av sine egne følgere. Etter kroningen tar hun mansnavnet Torberg. Torberg lever som kriger og konge i flere år, før han/hun til slutt gifter seg med kongen Rolf Gautrekssons, og legger fra seg både mansnavnet og den krigerske livsstilen. Sagaen vektlegger at kong Rolf måtte kjempe hardt, og han tapte flere slag før han til slutt klarte å vinne over Torberg/Tornbjørg.¹⁶⁶ Friðriksdóttir argumenterer for at Tornbjørgs grunner til å te seg som en mann er ganske rasjonelle. Hun er tross alt kongens eneste arving, og sagaen gir heller ingen opplysninger om andre mannlige slektninger. Å opptre som en mann kunne kanskje være den beste måten å sikre seg støtte på, eller så var hun rett og slett en kvinne som hadde både feminine og maskuline egenskaper.¹⁶⁷

En annen skjoldmøy er Hervor fra Hervors og Hedreks saga. Som vi så i delkapittel to, er Hervor også datteren til en mektig vikingkonge, og i ungdomstiden utviklet hun sterke våpenferdigheter. Hervor lever en stund som omstreifende røver, før talentene hennes gjør at hun blir leder for en vikingbande. Når Hervor leder banden sin i krig og plyndring, går hun kledd i mannsklær og bærer mansnavnet Hervaror. Toppunktet i fortellingen om Hervor er når hun reiser til øyen Samsey for å kreve tilbake det magiske sverdet Tyrving, som hennes avdøde far fikk med seg i graven. Likt som Tornbjørg, lever Hervor som kriger frem til hun gifter seg og får sønner som bærer krigerstilen videre.¹⁶⁸ Det er lite trolig at Tornbjørg og

---

¹⁶⁵ Friðriksdóttir, *Woman in Old Norse Literature*, 107.

¹⁶⁶ Gardela, *Woman and Weapons*, 35-36.

¹⁶⁷ Friðriksdóttir, *Woman in Old Norse Literature*, 113.

¹⁶⁸ Clover, «Maiden Warriors» s. 37.

Hervor var virkelige personer, men kanskje er de inspirert av ekte kvinner? Selv om fortellingene om dem først ble skrevet ned på 1200- og 1300-tallet, foregår blant annet handlingen i Hervors og Hedreks saga på 400-tallet. Dette er mange hundre år før det vi regner som starten på vikingtiden, og det kan tyde på at slike fortellinger har blitt overlevert muntlig i flere generasjoner. ¹⁶⁹

5.5.3 Forsvareren

En sentral side ved all krig og voldshandlinger er forsvaret. Frøydis Eriksdatter må også betegnes som en forsvarer. I Eirik Raudes saga kan vi lese om en kamp som utkjempes mellom innfødte, som i sagaen blir kalt skrælinger, og vikinger på Vinland. Skrælingene som angrep skal ha gjort hard motstand og de klarte å både skremme vikingene og drive dem lenger inn i terrenget. Da Frøydis skal ha sett at vikingene hun reiste sammen med vek unna skrælingene i redsel, skal hun ha ropt etter dem at hun ikke forstå hvorfor de vek unna disse stakkars menneskene, at det var bedre å slakte dem ned og hadde hun selv hatt våpen så skulle hun ha slåss bedre enn mennene. I sagaen kommer det riktignok frem at vikingene ignorerte Frøydis sitt tilrop, og at de ikke åpnet for at hun kunne bli med dem og sloss. Istedenfor å trekke seg tilbake, gikk hun inn i skogen. Siden Frøydis var gravid, var hun ikke rask og flere skrælinger fulgte etter henne. Inne i skogen kom hun over en død mann ved navn Torbrand Snorresson. Frøydis tar hans sverd og begynner å slå det over brystet sitt. Dette synet skal ha skremt skrælingene såpass mye at de flyktet ned til båtene sine og stakk av. Denne handlingen ga Frøydis mye anerkjennelse fra de andre vikingmennene, og de roste henne for å ha vært så snartenkt. ¹⁷⁰ Det er ikke sikkert at vi med rette kan kalle Frøydis en kriger, for det kommer helt an på hvordan vi skal definere en kriger, men hennes handlinger var helt klart modige og avgjørende for at vikingene skulle overleve angrepet. Jeg velger derfor å se på Frøydis som en forsvarer av vikingenes krigerideal. Frøydis var den eneste som ikke viste noen tegn til redsel, og hun risikerte mye ved å ikke gjemme seg for skrælingene. Hun fikk demonstrert sitt mot, og det var ærerikt for en viking å utvise mot i alle krigslignende situasjoner. ¹⁷¹

Det er ikke bare i den skandinaviske sagalitteraturen at vi kan lese om kvinner som griper til våpen for å forsvare seg selv og sin familie. Den greske historikeren John Skylitzes skriver om mulige kvinnekrigere i en krig mellom mennesker fra Rus-området og bysantinerne. Årsaken til krigen var at rus-folket, som av Skylitzes blir beskrevet som barbarer, hadde slått

---

¹⁶⁹ Hjarðar og Víke, *Vikinger i krig*, 64.

¹⁷⁰ Eskeland, overs., *Saga om Eirik Raude*, 53-54.

¹⁷¹ Gardela, *Woman and Weapons*, 30-31.

seg ned i Dorostolen i Bulgaria, og de hadde ingen hensikter med å dra igjen. Dette førte til brudd i enigheten med den bysantiske keiseren Nikephoros, og en krig brøt ut i år 971. Krigen varte i flere måneder, men det var bysantinerne som til slutt vant og fikk drevet «barbarene» vekk. Da seierherrene skulle røve verdier fra fiendens falne, ble de sjokkerte over å oppdage kvinner blant de drepte. Kvinnene var utstyrt akkurat som mennene, og de hadde bidratt i krigen.¹⁷² Skylitzes skrev på 1100-tallet, og han er skilt fra hendelsen med noen hundre år, og vi må derfor tolke opplysningene han gir med varsomhet. Vi vet ikke hvilke motivasjoner han har hatt for å nevne døde kvinner blant fienden, og opplysningene han gir er få. Kvinnene er bare nevnt i noen setninger. Ønsket han å svekke fiendene? Eller gjenfortalte han bare informasjon han fant i rapporter? I så fall hvem var disse kvinnene? Kan de med rette betegnes som krigere, eller må de også tolkes som forsvarere? Det er vel en regel snarere enn et unntak at kvinner i tidlig middelalder ble satt i situasjoner hvor de måtte forsvare seg selv og sine familier.¹⁷³

5.5.4 Hærføreren

De vi hører mest om er rojale kvinner. Dronninger og kongsmødre. I starten av vikingtiden må det ha vært mye kaos blant elitens medlemmer. Alle sønnene til en konge hadde like stor rett til tronen, og dette var en katalysator for stridigheter blant maktens menn. I dette maktspillet kunne elitens kvinner ta på seg ulike roller. I *Heimskringla* kan vi for eksempel lese om dronning Astrid Olavsdottir. Hun fremstår som en selvstendig politiker, og i sagaen mottar hun hyllest for å på egenhånd samle støtte blant svenskene slik at stesønnen hennes Magnus Olavsson (sønnen til Olav Tryggvason) kunne innta den norske tronen. Om hun gjorde dette av kjærlighet for stesønnen sin, eller om hun øynet muligheter for å øke sin egen makt, kan vi bare ha antagelser om. Rojale kvinner må uansett ha hatt et langt større spillerom enn de kvinnene som befant seg lenger ned på den sosiale stigen. Friðriksdóttir påpeker at mødre til sønner med arverett til tronen skulle gi dem støtte på veien. Dronning Åsa, som anses som moren til Olav Haraldsson, ga for eksempel sønnen sin tilgang på riktig militærtrening og skip. Dette kunne ikke kongsmødrene ha gjort om de ikke opererte som selvstendige aktører og hadde tilgang til økonomiske midler.¹⁷⁴

Randalin

---

¹⁷² John Skylitzes. *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, overs. Wortley. (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 275 og 290.

¹⁷³ Hjarðar og Víke, *Vikinger i krig*, 63.

¹⁷⁴ Friðriksdóttir, *Woman in Old Norse Literature*, 79-87.

At vikingkvinner kunne være selvstendige og ha tilgang på økonomiske midler, støtter opp om hærførerrollen en del av dem dukker opp i. I sagaen om Ragnar Lodbrok møter vi Ragnar som var sønnen til kong Sigurd Ring av Danmark. Ragnar blir beskrevet som en mann som var raus mot sine venner, men hard mot sine fiender – akkurat som en høvding skulle være. På en reise møter han en jente som blir kalt Kråka. Hun hadde vokst opp på en fattig gård, men hennes skjønnhet gjorde at Ragnar tok henne til sin kone. Etter noen år er Ragnar Lodbrok i Uppsala, Sverige hvor kong Øystein styrer. kong Øystein og Ragnar er gode venner, og datteren til Øystein Ingebjørg blir trolovet med Ragnar. Når Ragnar kommer hjem, får Kråka vite at mannen hennes er forlovet med Ingebjørg. Kråka forteller Ragnar at hun ikke ønsker å dele ham med en annen kone, og hun avslører at hun egentlig er Åslaug og datteren til en konge og en dronning. For å gjøre en lang historie kort fører bruddet i forlovelsen til at det blir strid mellom kong Øystein og Ragnar. På kong Øysteins side finnes det mennesker som bruker trolldom, og dette fører blant annet til at både stesønnene og sønnen til Kråka blir drept. Kråka ønsker at drapene på hennes bonussønner skal hevnes, og hun egger sine gjenlevende sønner til å utføre hevnaksjonen. Kråka ønsker å delta på hevnaksjonen, men sønnene hennes vil ikke at hun skal reise med dem på skipene. Istedetfor blir hun bedt om å lede en hærstyrke langs landeveien. Kråka leder denne hærstyrken under navnet Randalin, og de dreper alle mennene de kom over som støttet kong Øystein. Kong Øystein sendte en hærpil over riket sitt og tilkalte alle våpenføre menn, men det ender med at han dør.¹⁷⁵

Kråka eller Randalin må sies å være både en vellykket egger og hærfører. Det er uvisst hvilken rot i virkeligheten sagaen har ved tanke på all legendestoffet som omgir den. Fortellingen Ragnar Lodbrok er å finne i også tyske, irske og franske kilder, og en mulig teori er at Ragnar Lodbrok er en litterær kategori som er inspirert av vikinglederen Ragneri/Reginheri som muligens inntok Paris i år 845.¹⁷⁶ Uansett om sagaen om Ragnar Lodbrok er historisk virkelig eller ikke, må den ha vært til stor inspirasjon for alle som hørte den. Ikke bare var Ragnar Lodbrok og Kråka mektige personer, men skal vi tro legenden er de også forfedrene til Harald Hårfagre. Den yngste sønnen til Ragnar og Kråka fikk en datter ved navn Åslaug. Hun ble igjen mor til Sigurd Hjort, som ble far til Ragnhild og Ragnhild er moren til Harald Hårfagre.¹⁷⁷

---

¹⁷⁵ Severin Eskeland, overs.,. *Soga om Ragnar Lodbrok med Kråkekvædet. I *Norrøne bokverk*. (Oslo: Det Norske Samlaget, 1944), 21, 51-53 og 69-83.*

¹⁷⁶ Anniken Sjønsti. *Sagaen om Ragnar Lodbrok. To medier, to tider*. Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2015, 57.

¹⁷⁷ Eskeland, overs.,. *Soga om Ragnar Lodbrok*, 121.

Tornbjørg

En annen litterærfigur som også kan settes i hærførerrollen, er Tornbjørg fra Rolf Gautrekssonssaga. Selv om ekteskapet setter en stopper for hennes liv som kriger, blir hun en viktig støttespiller og militær rådgiver for sin ektemann. Dette tyder på at Rolf verdsatte kunnskapen og erfaringen som Tornbjørg satt på. Selv om Tornbjørg slutter å være til kriger, tar hun igjen til våpen for å hjelpe sin ektemann som utover i fortellingen blir borte. Hun samler en hær under seg, og rir ut for å finne Rolf. Disse handlingene tyder på at Tornbjørg egentlig aldri ble ferdig med sin interesse og talent for krigføring.¹⁷⁸

Vi ser at den våpensvingende kvinnen som forsvarer seg selv, hevner sin ære, sloss i krig og holder krigsidealer høyt går igjen i sagalitteratur så vel som ikke-skandinavisk middelalderlitteratur. Hun er kanskje ikke like tallrik og vanlig som mannen, men hun er likefult en karakter man ikke skal underkommunisere viktigheten til.¹⁷⁹

5.6 Oppsummering

Den kvinnelige krigeren sterkt til syne i mytologien, kunsten og fortellingen. Gudinnen Frøya er Odins kvinnelige motstykke, og hun tar imot halvparten av de falne krigerne i sitt Fólkvangr. Odin hadde også kvinnelige dødsvetter, valkyrjene, som var til stede i strider han selv ikke kunne delta i, og de styrte over liv og død. At det feminine er representert i den mytologiske krigføringen, indikerer at kvinner hadde en plass i et sterkt militarisert samfunn. Billedveven fra Osebergskipet og funn av metallfigurer, underbygger dette. I billedveven ser vi antatte kvinneskikkelser som både bærer våpen og er i strid. Metallfigurene viser single kvinnefigurer med ulike våpen og former for anheng som angivelig viser en stående kvinnefigur som tar imot en ridende kvinne. Det er først og fremst hårfrisyrerne og klesdraktene som fungerer som ganske tydelige kjønnsmarkører.

I sagalitteraturen møter vi også en varierende kvinnegruppe, som i ulike settinger bruker våpen. Eggeren er en typisk kvinnefigur. Hun tvinger mannen til å ta hevn for å gjenopprette æren. Men som Tordis er et eksempel på, kunne også vikingkvinner utføre sine egne hevnaksjoner og dermed benytte seg av våpen for formålet. Sagalitteraturen samt ikke-skandinavisk middelalderlitteratur viser også at kvinner kunne havne i situasjoner hvor de måtte forsvare seg selv og sin familie. Frøydís Eriksdatter brukte et sverd for å forsvare seg selv og sitt ufødte barn under en ekspedisjonstur da reisefølget hennes ble angrepet av

---

¹⁷⁸ Gardela, *Woman and Weapons*, 35-36.

¹⁷⁹ Gardela, *Woman and Weapons*, 40-41.

skrælinger. Skylitzes noterte at bysantinerne fant drepte kvinner blant deres falne fiender etter en krig i år 971. Var de krigere eller hadde de bare prøvd å forsvare seg selv? Det er først og fremst i fornoldersagaene at vi kan lese om kvinner som utvilsomt kan karaktereres som krigere. Både Hervor og Tornbjørg slåss aktivt og ledet egne krigerfølger. Begge kvinnene avslutter krigerlivsstilen når de gifter seg, men Tornbjørg er også eksempel på en annen kvinnetype – hærføreren. Som andre rojale kvinner, var Tornbjørg sin ektemann nærmeste rådgiver og da han trengte hjelp ledet hun en hær for å komme ham til unnsetning. At elitekvinner hadde kunnskap til å operere som hærførere er ikke så unormalt. Skulle de gi gode råd til sine ektemenn, og veilede sine barn, måtte de ha kjennskap til taktikk og strategi.

6.0 Krigsmentalitet og krigskultur

Den franske filosofen Simone de Beauvoir var blant de første som belyste problematikken rundt at mannen var gjort til samfunnets norm, og at kvinner avvek fra denne normen. Tanken om kvinnen som noe annerledes og avvikende kan trekkes helt tilbake til Platon og Aristoteles. Mannen drev historien fremover, han skapte ting og dermed var han også den aktive part. Siden kvinnen ble tolket som avvikende fra normen, har resultatet vært at kvinnen har blitt stemplet som passiv og hennes virksomhet har blitt sett på som mindre viktig. Dette synet gjør seg svært gjeldende for vikingtiden. Vikingtidens menn blir i stor grad beskrevet ut fra sine aktiviteter og bidrag til samfunnet, mens vikingkvinnen har blitt holdt igjen som husfrue. I den grad hun var viktig, var det kun i forbindelse med hvem hun var gift med eller mor til.¹⁸⁰

Idéen om kvinner som noe annerledes har vært rådende så lenge at den har blitt bakt inn i samfunnets institusjoner. Selv om feministiske teorier har kastet et nytt lys over kvinner siden siste halvdel av 1900-tallet, sitter annerledesheten fremdeles igjen. Grav Bj 581 illustrerer dette tydelig. At det var en kvinne som var gitt en usedvanlig rik krigergrav og ikke en mann, skapte store diskusjoner. Istedenfor å se henne som en kriger, har man kommet med mange bortforklaringer. Samme situasjon gjelder også for andre kvinnegraver hvor det er gjort våpenfunn. Våpenfunn i mannsgraver derimot reiser ikke samme behov for bortforklaringer.

¹⁸¹ Dette viser at vi som samfunn, bevist eller ubevist, fremdeles er påvirket av tanken om kvinnen som noe annet.

---

¹⁸⁰ Trine Sørboen. *Handelskvinner i vikingtiden? Maskulinitet og femininitet i graver med vektlodd fra Kaupang*. Masteravhandling. Universitet i Oslo. 2021, 15-16.

¹⁸¹ Price mfl, «Viking Warrior Women», 191-192.

Derfor er det lett å bli skeptisk når det dukker opp graver som ikke passer inn i forventningsbildet. Utfordringen blir at man ofte stiller «feil spørsmål». ¹⁸² Arkeologiske kilder og skriftlige kilder tegner derimot et ganske aktivt bilde av vikingkvinnen, og de foregående analysekapitlene viser at vikingkvinner var dypt involvert i krigerkulturen. I dette diskusjonskapitlet vil trådene fra de andre kapitlene trekkes sammen ytterligere for å kaste et bredere lys over kvinnen som aktør i vikingenes militarisererte samfunn.

6.1 Å sosialiseres inn i krigerrollen

Det var to kilder til sosial makt i vikingtiden, nemlig religion og krig. Disse to kildene påvirket vikingene på en måte vi i ettertiden bare ser glimt av. Fra barnsben av vokste vikingene opp med fortellinger som forberedte dem på å bære en krigsmentalitet. Mange fortellinger om guder og gudinner var pakket inn i forherliget vold, og barna lærte nok fort at etterlivet var noe å strebe etter. Ble du en modig og dyktig kriger, kunne du forvente å bli tatt godt imot av Odin eller Frøya i haller hvor livet ikke kunne være annet enn godt. Døden var tross alt ikke farlig, og uansett var det valkyrjer og andre mytiske skikkelser som bar din skjebne. Den religiøse og sosiale dimensjonen rundt krig skal med andre ord ikke undervurderes. ¹⁸³

Barn ble oppdratt til å håndtere samfunnets krav. Det var foreldrene, og da spesielt mødrene, som skulle sørge for at kunnskap ble overført til neste generasjon. ¹⁸⁴ Ulike gjenstander i barnegraver understreker viktigheten av tidlig sosialisering. I to barnegraver fra Birka i Sverige (Bj 463 og Bj846), som var hvilestedene til jenter, ble det funnet nålehus. Selv om vi skal være forsiktige med å tolke gravgods, kan dette indikere at disse to jentene fikk opplæring i hvordan tekstiler skulle behandles. ¹⁸⁵ Lek var også en sentral del av barns utdanning, og lekevåpen var ikke uvanlig. Akkurat som i dag, var ikke vikingbarnas leker fritt for mentalitetspåvirkning. Spørsmålet er hvordan påvirket dette unge jenter? At gutter ble lært opp til å stole på våpenet sitt er blitt normen, men jenter kan vanskelig ha vært fremmede for krigsmentaliteten som samfunnet deres var bygget på. At de senere i voksenlivet var dypt engasjerte aktører i krigerkulturen er et vitnesbyrd på at deres barndom forberedte dem på det. ¹⁸⁶ Familieprinsippet sto sterkt i vikingtiden, og for mange var ekteskap en nødvendighet, men kanskje også en faktor som satt litt begrensinger på hva mennesker kan gjøre. Når det

---

¹⁸² Sørbøen, *Handelskvinner i vikingtid?*, 15-16.

¹⁸³ Price, *The Viking Way*, 324.

¹⁸⁴ Hjarðar og Víke, *Vikinger i krig*, 70-75.

¹⁸⁵ Hedenstierna-Jonson og Kjellström, «The Urban Woman», 196.

¹⁸⁶ Gardela, *Woman and weapons*, 140-141.

kommer til unge jenter og mulighetene deres til å tre inn i krigerrollen, låner jeg spørsmålet til Friðriksdóttir – fantes det alternativer til ekteskap? ¹⁸⁷

6.1.1 Var tenåringer mer interessert i krig?

For de aller fleste vikinger besto hverdagen av fysisk krevende arbeid på gården. I de fremvoksende byene Hedeby, Birka og Kaupang var det andre arbeidsoppgaver som måtte utføres, og mange unge jenter gikk nok raskt inn i familiebedriften for å bidra. Ved tanke på alle arbeidsoppgavene som skulle skjøtes, er det ikke overraskende at mange måtte tre inn i ekteskapet tidlig – det var rett og slett et sosialt og økonomisk sikkerhetstiltak. Samtidig skal vi ikke glemme at tenåringer alltid har vært en opprørsk gruppe, og siden vikingtiden var en brytningstid med nye muligheter, skal vi ikke se bort fra at en del tenåringer utsatte ekteskapet for å dra ut å søke sin egen ære. Ære, status og rikdom var noe man skaffet seg ute på ekspedisjoner og på slagmarken, og de aller flestes barndom var preget av forberedelser på å tre inn i krigssføren. Det er ingenting som tilsier at tenåringsjenter var mindre opprørske enn tenåringsgutter. Jentene vokste nok også opp med inspirerende historier om vakre, intelligente og krigerske skjoldmøyer, som Hervor og Tornbjørg. Det interessante med disse to karakterene er at de er beskrevet som mer talentfulle enn mennene, og at menn ikke har noen utfordringer med å følge dem. Problematikken med denne type fortellinger er at de består av mye legendestoff. Det er nesten umulig å skille hva som er fantasi og hva som er virkelig. Samtidig vil jeg argumentere for at det i denne sammenhengen ikke er «ektheten» som er av betydning, men inspirasjonen den ga. ¹⁸⁸

Den unge vikingkvinnen fra Nordre Kjølén-graven er et typisk eksempel på en skjoldmøygrav. Basert på hennes unge alder, 19-20 år, og gravgods (fullt våpensett og hest) er likhetene med for eksempel Tornbjørg mange. Graven var rikt dekorert, noe som antyder at kvinnen var av en høy sosial status. Arkeolog Gustav Mørch, som undersøkte graven på 1900-tallet, konkluderte raskt med at hun var et bevis på at vikingkvinner hadde opptrådd som krigere sammen med mennene. Denne konklusjonen ble senere forkastet av Per Hærnes og Per Holck i 1984, og årsaken var at de mente hun var for spedbygd til å kunne bruke våpnene hun var gravlagt med. Bare sverdet i seg selv veide flere kilo og ville være altfor tungt for en ung jente på knappe 40 kilo. (Selv om sverdet kanskje var for tungt for henne, og trolig dermed et symbol, skal vi ikke glemme at hun også var gravlagt med andre våpen som var

---

¹⁸⁷ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 52.

¹⁸⁸ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 52 og 56-57.

lettere). ¹⁸⁹ Spedbygd eller ikke, denne vikingkvinnen passer ikke inn i passivitetsbildet som vikingkvinner tradisjonelt har blitt holdt under. Hun er også et eksempel på en som brøt forventningsbildet, og dermed fått gravgodset sitt satt under tvil. Våpen i mannsgraver blir med en gang knyttet opp mot en kriger, mens for vikingkvinner er det viktigere å sette søkelys på alle de symbolske meningene våpen kan ha for henne og familien. Det er viktig å stille kritiske spørsmål, men i møte med kvinnelige våpengraver kan vi lett miste viktig kunnskap om vi blir mer opptatt av bortforklaringer enn av graven i seg selv. ¹⁹⁰

Våpenfunn i kvinnegraver illustrerer at alle i vikingtiden på en eller annen måte var investert i krigerkulturen. Våpen viser bare en side av graven hennes. Det er en del av helhetsbildet at hun var ung og spedbygd. Hvilken betydning hadde det for krigerrollen? I forbindelse med dette spørsmålet er det naturlig å vektlegge at ikke alle krigere i vikingtiden var dyktige. Kanskje Nordre Kjølén-kvinnen var en overivrig tenåring hvis mangel på styrke og erfaring sendte henne tidlig til graven? Hodeskallen hennes viser at hun pådro seg en tydelig skade, som kanskje hadde skjedd i kamp. ¹⁹¹ Det var ikke uvanlig at unge vikinger ble skadet eller drept i slag, og selv om mange hadde en barndom som forberedte dem på slagmarken, var det nok i høyest grad bare tilfeldigheter som avgjorde hvem som kom hjem igjen. En annen mulig skjoldmøy er kvinnen fra Aunevoll i Nord-Trøndelag, som også var ung ved dødstidspunktet og hadde fått en elitestatus grav. Ved oppdagelsen ble graven som tidligere nevnt ødelagt, og derfor er det vanskelig å vite om hun fikk med seg flere våpen enn sverdet og pilene. Kan hun også ha vært en tenåring som heller ville krige enn å gifte seg? Var det i så fall hennes krigslyst som ga henne et kort liv? ¹⁹²

Det er mange faktorer som kan ha ledet til at enkelte unge jenter inntok rollen som skjoldmøyer. Tornbjørgs ønske om å leve som kriger var drevet av både rasjonalitet og egeninteresse. Som eneste arving til en konge, må hun kunne forsvare seg selv og sin arv og samtidig likte hun rett og slett å slåss. Hvorfor skulle ikke virkelige kvinner være drevet av lignende ønsker og interesser? ¹⁹³ Selv om deres tidlige sosialisering kanskje ikke i like stor grad som guttene var preget av at de skulle være krigere, vokste de likevel opp med rollemodeller og samfunnsidealene som dyttet i den retningen. Et annet viktig aspekt ved

---

¹⁸⁹ Gardela, «Shield-maidens», 145-152.

¹⁹⁰ Hedenstierna-Jonson mfl, "A Female Viking Warrior", 857-858

¹⁹¹ Schjøberg. «Er dette ansiktet til en vikingkriger?», *Forskning.no*. 07.11.2019. URL: <https://forskning.no/arkeologi-vikingtiden/er-dette-ansiktet-til-en-vikingkriger/1589142>

¹⁹² Nordvall, *Vikingatida krigargravar*, 12.

¹⁹³ Friðriksdóttir, *Woman in Old Norse Literature*, 116.

argumentet om at tenåringer var mer ivrige etter å dra i krig, (og her kommer jeg tilbake til ekteskaps spørsmålet) er at ikke alle var gift. Tenåringsjenter som hadde mulighet til å utsette ekteskap, hadde kanskje enda større muligheter til å følge sine egne interesser enn de som var bundet av familieforpliktelser. (Det samme gjaldt for menn). Både Hervor og Tornbjørg er krigere helt til de gifter seg og får egne barn. Det er også naturlig at de som var unge og skulle gå inn i de voksenes verden, hadde mindre å tape på å bli krigere og alt å vinne på det om de overlevde og kunne ta med rikdom og ære hjem igjen.¹⁹⁴

6.1.2 Sosial status viktigere enn biologisk kjønn?

Både Nordre Kjølén-graven og Aunevoll-graven er begge ansett for å være høy status graver. Det leder over til et mye diskutert spørsmål: er status viktigere enn biologisk kjønn? Var kjønn egentlig en begrensende faktor i vikingtiden? Ble virkelig talentfulle og kunnskapsrike mennesker utestengt fra visse samfunnssektorer bare på grunn av kjønn? Når kjønn i vikingtid blir diskutert, er det ofte sfærer for handling som blir aktuelle. Det er altså den private sfæren som har begrenset vår forståelse av vikingkvinnen som aktiv og tilstedeværende. Den islandske lovboken Grágás stadfester riktignok at kvinnen hadde ansvar for alt som var «innan stokks». Selv om vikingkvinner skulle bære ekstra ansvar for alt som foregikk inne, betyr ikke det at hun levde hele livet innendørs. Professor Carol Clover mener at slike lovbestemmelser først og fremst skal skisse opp et idealsamfunn – hvordan ting best fungerer når kvinner og menn har hver sine ansvarsoppgaver – men dette hindrer ikke samarbeid eller tilgang til resten av samfunnet. Vikingmennene var mye bortreist eller døde tidlig, og samfunnet ville ikke ha fungert om vikingkvinnene kun satt innendørs. Vikingkvinnene vi møter i litteraturen og i arkeologien, er svært varierte. Det er opprørske tenåringer, reisende, mødre, enker, dronninger, håndverkere, husfruer, volver, legekoner og mye mer. De er å finne på alle samfunnsområder, og ved å kun bruke en binær forklaringsmodell som skiller mellom privat/offentlig, inn/ute, aktiv/passiv, vil ikke disse variasjonene bli fanget opp.¹⁹⁵

Gravfunn har vist at vikingmenn og vikingkvinner ofte får ganske like gravgjenstander. Verktøy, handelsutstyr, smykker, dyr og våpen er eksempler på gravgods som begge kjønn har blitt gravlagt med. At vikingmenn og vikingkvinner også har blitt lagt til hvile i kammergraver, båtgraver og skipsgraver indikerer at de kunne ha ganske lik sosial status. Når

---

¹⁹⁴ Gardela, «Shield-maidens», 146.

¹⁹⁵ Carol Clover. Regardless of Sex: Men, Women, and Power in Early Northern Europe. I *Representations*, no. 44 (Oktober 1993): 1-28. DOI: <https://doi.org/10.2307/2928638>, 1-4.

vi i tillegg gjennom deres fortellinger blir kjent med kvinner som leder, kler seg som menn, tar mansnavn og sårer andre med våpen uten å møte nevneverdige straffer, kommer vi igjen tilbake til spørsmålet om hvor effektiv kategorien «kjønn» egentlig er. Den moderne forståelsen av kjønn åpner opp for at dette er en kategori som best kan forstås som flytende. Vi skiller mellom et biologisk kjønn og et sosialt kjønn (sex/gender) hvor det sosiale kjønn er preget av samfunnet vi vokser opp i, og rommer et hav av variabler. Den samme kjønnsforståelsen kan hjelpe oss med å danne et mer helhetlig bilde av vikingtidens kvinner og menn. Marianne Moen understreker at likheter i gravskikk støtter opp under tanken om at menn og kvinner handlet sammen som sosiale agenter for å opprettholde de sosiale normene og verdiene – som de begge var sterkt påvirket av.¹⁹⁶ Forståelsen av at det eksisterer et sosialt kjønn kan forklare hvorfor status veide så tungt. Vikingenes samfunn var lagdelt, og en kvinnelig trell ville knapt ha muligheter til utfoldelse og kan ikke sammenlignes med mulighetene en fri kvinne hadde. Samtidig ville ikke en fri bondekvinne ha de samme mulighetene som en fri kvinne i eliteklassen. Det eneste vikingkvinnene fra de tre ulike samfunnslagene hadde til felles var det biologiske kjønn. De handlekraftige kvinnene vi møter i sagaene har en høy sosial status, og dette åpner opp for at de er svært aktive i sitt eget og andres liv. Jeg begynte dette kapittelet med premisset om at barn ble sosialisert inn i krigerideologien. Her vil også faktorer som status være med på å forklare hvorfor noen kvinner (som Aunevoll-kvinnen og Nordre Kjølen-kvinnen) kanskje var krigere, eller dypt involvert i krigerkulturen på andre måter. Høy status må ha gitt en bedre oppdragelse, mer tilgang til samfunnet og alle handlingsmulighetene som dette medførte.¹⁹⁷

6.2 Å opprettholde krig

Det er mye som er interessant rundt Hervor og Tornbjørg, men det er spesielt en faktor som gjorde meg mer nysgjerrig. Som tenåringer og unge voksne var de aktive krigere, men da de ble gift og fikk sin egen familie stoppet de. Spørsmålet er: sluttet de virkelig, eller fant de bare andre måter å bidra på? Tornbjørg ble sin manns rådgiver,¹⁹⁸ og Hervors sønner ble selv krigere.¹⁹⁹ Det var ikke unormalt at vikingene med alder og familiestiftelse trakks seg tilbake. Selv om man trakk seg vekk fra slagmarken, betød ikke det at man nødvendigvis var ferdig med krigen. De aller fleste kvinner brukte hele livet sitt på å opprettholde det militariserte

---

¹⁹⁶ Moen, «No Man's Land», 54.

¹⁹⁷ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 52-60.

¹⁹⁸ Gardela, *Woman and Weapons*, 35-36.

¹⁹⁹ Clover, «Maiden Warriors», 37.

samfunnet som de var en del av. Gjennom sine kunnskaper, arbeidsoppgaver og aktiviteter sørget de for at krigsverdiene ble brakt videre til neste generasjon.²⁰⁰

6.2.1 Aktører i et krigsmaskineri

At vikingenes samfunn ikke hadde et skille mellom soldater og sivile, er på mange måter en fremmed tanke for oss moderne mennesker. Vi har en formening om at sivile i størst mulig grad skal skånes for krigens konsekvenser. Tidlig Skandinavia har derfor en del likheter med hva filosof Thomas Hobbes kalte «naturtilstanden». Naturtilstandens kjennetegn er at staten ikke finnes, og det er derfor en alles kamp mot alle for å overleve. Selv om vikingenes samfunn på mange måter har en del likhetstrekk med naturtilstanden, var likevel ikke deres samfunn en slik dystopi som Hobbes beskrev statsløse samfunn. Volden var ikke i fullstendig i fri flyt, men med naturtilstandens prinsipper i bakgrunn kan det hjelpe oss med å forstå bedre hvorfor vikingene ikke praktiserte et skille mellom krigere og ikke-krigere. Vikingenes vold- og krigskultur var med andre ord ganske inkluderende. Det må ha vært nødvendig og ønskelig at alle var aktører i krigsmaskineriet – hvordan skulle det ellers gå rundt? Ingen var sivile i vikingtiden. Selv barn ble opplært til å håndtere krigens konsekvenser, og en som aldri hadde slåss bidro allikevel med opprettholdelsen av krigen. Krig ble ikke sett på som et onde, men som et middel for å få et bedre liv (om ikke på jorden, så i etterverden). Dette er med på å forklare hvorfor den angivelige sivilbefolkningen var så dypt engasjert i den.²⁰¹

6.2.2 Logistikk og etterretning

En massegrav fra Repton i England kan mulig gi oss et innblikk i hvordan «sivilbefolkningen» holdt krigshjulene i gang. I massegraven tilhørte 20 % av skjelettrestene biologiske kvinner. Repton var en sentral vinterleir for Den store hedenske hær, som dukket opp i datidens England i år 865 etter vår tidsregning og plyndret, herjet og erobret områder i England i til sammen 13 år. Som alltid når kvinner dukker opp i en slik setting, melder det seg mange spørsmål. Hvem var de? Var de der frivillig? Hadde de reist med fra Skandinavia? Deltok de i militære operasjoner? Eller hadde de andre roller som gjorde at gruppen kunne fungere over flere år?²⁰² Slike hærer som befant seg på utenlandsk jord over flere år, måtte finne andre måter å dekke sine behov på. Det de brakte med seg av matvarer på skipene fra Skandinavia, ville raskt bli brukt opp. Et av målene med denne masteravhandlingen har vært å undersøke hvilke roller kvinner har i krigerkulturen. Hvordan de bidro på flere plan. Når man

---

²⁰⁰ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 64-65.

²⁰¹ Orning og Østerud, *Krig uten stat*, 180-182.

²⁰² Jarman, *Elvekonger*, 25-26 og 143

prater om en inkluderende vold- og krigsideologi, er det ekstra spennende å se at tilsynelatende fredelige arbeidsoppgaver muliggjorde eksistensen til profesjonelle krigere, store slag, ekspedisjoner og plyndringstokter. Logistikken var en vital del av hærenes overlevelsesstrategi. Uansett hvor god du var som kriger, ville du ikke overleve uten mat, drikke, klær og utstyr. Det berømte utsagnet fra Napoleon om at hærer marsjerer på magene sine, gjaldt også for vikingene. Plyndringstoktene var en sentral del av logistikken. Vikingene kunne skaffe seg mange nødvendige varer ved å plyndre lokale bønder, men det var ikke en vellykket strategi å bare basere seg på plyndringstokter blant annet fordi vikinger som ble lenge i et område var avhengig av en viss lokal støtte. Krigere kunne ikke gjøre alt selv, og derfor hadde de med seg såkalte «sivile elementer» i gruppen sin. Dette var handelsfolk, håndverkere, dyrepassere og andre med nødvendig kunnskap til å sikre hæren tilgang på mat, skaffe og reparere utstyr samt hjelpe til med forflytting. Kvinner var som sagt med, og de bidro nok på de fleste felter. De hadde tross alt kunnskapen til det.²⁰³

I hvilken grad hjalp kvinner til med etterretning? Etterretning og logistikk går hånd i hånd. Mens logistikken holdt liv i hæren, innvirket etterretning på slagenes utfall. God etterretning handlet om å planlegge, ha kjennskap til fienden og dermed vite hvilke taktikker som ville gi best resultat. Her ville nok trening, læring og erfaring skille ut vanlige krigere fra krigere i toppsjiktet. Plyndringstokter og handelsreiser brakte med seg kunnskap om andre områders geografiske forhold samt kultur og forsvarsverk. Jeg vil anta at vikingkvinner gjennom sine ekspedisjoner kunne bringe inn mye nyttig informasjon. Spillsaker funnet i enkelte kvinnegraver, som i Aunevoll-graven og Birka-graven, indikerer at vikingkvinner kunne ha kjennskap til strategi og taktikk. Om vikingkvinnene ikke direkte var med å slåss, er det fullt mulig å tenke at de var med for å gi råd basert på landskapet og kjennskap til fienden. Både i Skandinavia og resten av Europa var det vanlig praksis at aristokratiet tidlig fikk opplæring i slike krigskunnskaper. Som nevnt tidligere, har kvinnegravene med spillsaker en høy status, som vil si at det var rom for at de fikk en slik opplæring.²⁰⁴

6.2.3 Logistikkvirksomhet fra gårdene

Man trengte ikke alltid å reise for å være en vital del av krigskulturen. Vikingkvinnenes arbeid på gårdene skal ikke marginaliseres. Alle var avhengig av forsyningslinjene som gikk fra gårdene. Sosiale og økonomiske endringer koblet rurale områder og byene sammen, og nye måter å konsumere og leve på stilte høyere krav til de som produserte mat, sydde klær,

---

²⁰³ Hjarðar og Víke, *Vikinger i krig*, 102-103.

²⁰⁴ Hjarðar og Víke, *Vikinger i krig*, 102.

lagde og hentet inn varer. ²⁰⁵ Vikingenes samfunn var bygd på et avhengighetssystem, hvor gårdene utgjorde sentrum. På gårdene ble mat og tekstiler og andre råvarer dyrket, bearbeidet, behandlet og hentet ut. Jakt og fiske var også vanlige måter å skaffe seg mat på. Skogdrift ga tilgang på helt nødvendig materiale. ²⁰⁶ Logistikk må ha vært nøkkelordet bak en solid gårdsbedrift. Ikke bare skulle du sørge for at din egen familie hadde det de trengte av mat, klær og annet utstyr, men i tillegg måtte man dekke behovene for de store gruppene i samfunnet som ikke produserte mat eller sydde klær selv. Høvdinger trengte mat til seg og sine, men de måtte også få nok til å underholde hirden sin og pleie vennsforbindelsene gjennom overdådige selskaper. Menneskene i byene var også avhengig av at mat ble importert inn, og hærer trengte konstante forsyninger. ²⁰⁷ Gårdene var også grunnmuren i vikingenes militære institusjoner. Både hjemmeforsvaret og leidangen bygde på prinsippet om at gårder skulle samle seg og stille nødvendig utstyr og mannskap til forsvar ved eventuelle trusler. ²⁰⁸

Det er imponerende å tenke på hvilket enormt kontaktnettverk som sprang fra gårdene. Selv vikinger som forble hjemme, var på mange måter likevel forbundet med resten av verden. Det kan trekkes en rød tråd fra gården og til alle samfunnets enheter. Midt i dette forsyningsnettverket, sto vikingkvinnene som sentrale aktører. Gjennom deres kunnskap og oppgaver på gården sørget de for at det militarisererte samfunnet kunne opprettholdes. Vikingkvinner var administratorene over innendørsarbeidet som omfattet husdyrstell, tekstilarbeid og foredling, konservering og fordeling av mat, og i en del tilfeller kunne de også drive gårdsarbeidet alene. Det var heller ikke uvanlig at vikingkvinner arbeidet utendørs. De seks kvinnegravene på Hopperstad gård illustrerer hvor varierende kvinners gårdsarbeid var, og vi ser hele spennet fra matproduksjon, tekstilarbeid og handel. ²⁰⁹ Som Friðriksdóttir påpeker krevdes det mye intelligens, målbevissthet og myndighet og drive et hushold, og at vikingkvinner var verdsette grunnet deres bidrag til egen familie og resten av samfunnet. ²¹⁰

6.2.4 Byene – nye muligheter og behov

Sammen med gårdene ble de fremvoksende byene Birka, Hedeby og Kaupang viktige sentre for å sikre flyt i ressursene. I byene ble handel, håndverk og andre arbeidsoppgaver langt mer spesialisert, og dette sikret flere mennesker nye muligheter samt et større omløp av

---

²⁰⁵ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 80-81.

²⁰⁶ Moseng mfl, *Norsk historie*, 42-44.

²⁰⁷ Winroth, *The Age of the Vikings*, 176.

²⁰⁸ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 49-54.

²⁰⁹ Dommasnes, «Aristokrater, kvinner, kunnskap og makt», 43-47.

²¹⁰ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 98.

lokalproduserte varer og importsaker.²¹¹ Kvinnegravene på Hopperstad gård viser at dyktige vikingkvinner kunne ta på seg arbeidsoppgaver som hadde et nedslagsfelt som strakk seg lenger en gården. I Hopperstadgravene er både tekstilredskaper og handelsutstyr funnet, og en båstrek. Dette viser at vi må være åpne for å se at vikingkvinner arbeidet langs hele forsyningslinjen. Mange vikingkvinner ble også permanente byboere, og fraværende i gårdsarbeidet, noe som må ha skapt mer rom for å åpne egne forretninger. Selv om vikingkvinner drev med ulike former for sysselsetting, er det tekstilarbeid som gjør seg spesielt synlig. Ved tanke på hvor mange tusen timer det lå bak produksjon av klær, sengetøy og seil, sier det seg selv at vikingkvinner kunne organisere arbeidsfellesskap for å kunne møte folks behov for tekstiler av høy funksjonalitet og kvalitet.²¹² Som Friðriksdóttir understreker, var tekstilarbeid ingen hobby, og vikingkvinner med kjennskap til handelsnettverk og med talent for organisering kunne bli betydelige grundere. At vikingkvinner sydde seil illustrere dette, og i tillegg viser det på en svært tydelig måte at vikingkvinner kunne bidra til krigskulturen på flere områder.²¹³

Seilet har vært ansett for å være revolusjonerende innenfor skipsteknologien. Med seil kunne vikingene reise lenger og raskere enn tidligere, og dermed ble helt nye områder tilgjengelige.²¹⁴ Å sy seil må ha vært en utrolig komplisert jobb. Seilet skulle tross alt tåle vær og vind, og forholdene på havet kunne fort bli røffe. Det enorme arbeidsomfanget har gitt rom for en teori om at det var menn som sto bak seilproduksjonen. Arkeolog Anders M. Rabben har argumentert for dette, og støtter argumentet opp rundt premisset om at å veve seil lå på et for høyt organisatorisk nivå. Med andre ord mente han at vikingkvinner ikke hadde kunnskap eller mulighet til å ta seg av organiseringen rundt veving av seil.²¹⁵ Jeg mener at dette premisset virker ganske usannsynlig, og kan kanskje leses som en reaksjon på at dette bryter med den vante oppfatningen om den passive vikingkvinnen. Hvorfor skal kvinner ha klart å sy andre type tekstiler, men ikke seil? I noen skriftlige kilder får dessuten kvinner eksplisitt æren for å veve seil. For eksempel forteller den islandske skalden Ottar den svarte i en lovprisning til kong Knut av England at seil var lagd av kvinner.²¹⁶ Jeg skal ikke utelukke muligheten for at menn også vevde seil, men som vi har sett hadde vikingkvinner både opplæring og kunnskap til å drive med tekstilproduksjon på et svært høyt nivå. Det er nettopp dette

---

²¹¹ Hjarðar, *Audr*, 38.

²¹² Dommasnes, «Aristokrater, kvinner, kunnskap og makt», 47-48

²¹³ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 82.

²¹⁴ Hjarðar, *Vikinger i krig*, 136-138.

²¹⁵ Dommasnes, «aristokrater, kvinner, kunnskap og makt», 51.

²¹⁶ Winroth, *The Age of The Vikings*, 166.

argumentet Dommasnes bruker for å motbevise Rabbens premiss. Hun mener at vikingkvinner var aller mest skikket til slike jobber. Sett bort fra opplæring, var det også ansett som en god egenskap at kvinner kunne skjørte administrative og organisatoriske oppgaver.²¹⁷

Det må ha vært et yrende liv i byene hvor mennesker møttes for å utveksle varer, kunnskap og ideer. Dette yrende yrkeslivet må ha hatt mye å si for krigssfæren. Som jeg allerede har vært inne på, fungerte byene som et ekstra ledd i forsyningslinjene. Byene dannet også et nytt grunnlag for rikdom og makt – og dermed nye behov. Høvdingene hadde alltid behov for rikdom for å holde på maktgrunnlaget sitt. Mat og drikke fra gårdene sto sentralt i dette, men høvdinge (og dronninger selvfølgelig) trengte også å vise rikdommen sin gjennom fine klær, smykker og våpen. Hirden også ønsket at høvdingen deres kunne forsyne dem med flotte våpen og andre lignende type rikdommer til bytte mot deres lojalitet. Denne type rikdom sørget i stor grad handelsmenn og byene for. Handelsfolkens viktighet for kongemakten illustreres tydelig av danskekongen Gudrød. I år 808 angrep han den slaviske byen Rerik, men han var nøye med at handelsmennene som arbeidet der ikke skulle skades. De flyttet han heller over til Hedeby, slik at de kunne fortsette med å skape rikdom der. Mange importsaker som handelsfolkene brakte inn, var rene luksusgjenstander som inngikk i det store vennskaps- og alliansebildet. Det som er interessant er at rikdommen som byene kulminerte, skapte et ytterligere behov for krigere. Kilden til rikdommen måtte beskyttes, og høvdinge strakk seg langt for å beskytte byene. Murer, fort og forsvarsverk vitner om dette.²¹⁸

6.2.5 Byens voktere

I delkapittel 3.3.1 tok jeg opp et spørsmål om kvinnen i grav Bj 581 kunne ha vært en stallar. En stallar var hirdlederens rådgiver og general. Dette kommer kanskje tydeligere frem i møte med byenes behov for solide forsvarsverk. Kammergraven til Birka-kvinnen lå i tett kontakt med Birkas garnison. Hennes gravgods (hester, fullt våpensett og spillsaker) gir en lederdimensjon. Det er svært mange spørsmål som reiser seg rundt Birka-kvinnen, og fremdeles er det mye tvil rundt hennes krigerstatus. Hva om hun hadde vært en skjoldmøy da hun var ung, men etter hvert som hun ble eldre og fikk mer erfaring fikk hun en lederposisjon gjennom en konges eller høvdings hird og organiserte forsvaret av handelsbyen Birka?²¹⁹ Deler av utstyret hennes var hirdens standardutstyr, og den hest med bissel viser at den var en

---

²¹⁷ Dommasnes, «aristokrater, kvinner, kunnskap og makt», 51-52.

²¹⁸ Winroth, *The Age of the Vikings*, 105-110.

²¹⁹ Price mfl, "Viking Warrior Women?", 184-192.

del av strid – og kavaleriutstyret.²²⁰ Hvis hun hadde ansvar for forsvaret av Birka, kan det forklare hvor skjelettrestene ikke viser noen tydelige krigsskader, men det skal understrekes at det har blitt funnet lite krigsrelaterte skader i andre våpengraver på Birka.²²¹ Det skal også understrekes at det skal mye til før knoklene viser tydelige traumer. I diskusjonen rundt hvem Birka-kvinnen var, skal vi ha i tankene at skjelettet var dårlig preservert og at kraniet mangler. Dette kan dermed skjule eventuelle skader.²²²

Eliten hadde ikke monopol på krigføring, og når muligheten for krig eller andre konflikter alltid lurte var nok forsvaret en verdsatt del av krigerkulturen.²²³ Mange sagafortellinger gjenspeiler også viktigheten av forsvar. Frøydis fra Erik Raudes saga, for eksempel, nyter stor anerkjennelse for forsvaret hun utviste mot «skrælingene».²²⁴ Dronning Thyra av Danmark har fått tilskrevet æren for forsvarsvollen Danevirke. Danevirke er et av de mest imponerende forsvarsverket fra tidlig middelalder. Dronning Thyra skal ha beordret byggingen av Danevirke for å beskytte Danmark mot resten av kontinentet, og spesielt mot kong Otto den store som forsøkte å gjøre Danmark skattskyldige. Historien om Thyra er et tydelig eksempel på en mektig kvinne som tar en tydelig lederposisjon i forsvarspolitikken. Hennes mann, kong Gorm, skal ha vært gammel og svak, og derfor holdt hun kontrollen over arbeidet med grensevollen i tre år. Grunnet hennes sterke rolle i forsvaret av Danmark, fikk hun tilnavnet Danebod. Historien om at Thyra fikk bygd Danevirke er kun en myte. Arkeologiske undersøkelser og dendrokronologiske dateringer viser at deler av Danevirke ble påbegynt før den klassiske vikingtiden.²²⁵ Myten illustrer uansett at Thyra må ha vært en betydningsfull dronning. Hennes navn ble risset inn på to runesteiner som ble oppdaget utenfor Jelling kirke. På den eldste runesteinen, som er fra 940-955, står det trolig at Thyra var Danmarks pryd, eller den som hjalp Danmark.²²⁶ Æthelflæd av Mercia viser at også høystatuskvinner fra andre kulturer kunne ha en sentral rolle i planlegging av forsvar. Hun skal ha fått bygget flere fort, og hun skal også ha vært en sentral aktør i organiseringen av forsvaret av Chester i 907.²²⁷ Hvorfor skulle ikke kvinner generelt kunne bidra med forsvaret av strategisk viktige

---

²²⁰ Sundkvist, *Hästarnas land*, 194-198.

²²¹ Hedenstierna-Jonson mfl, "A Female Viking Warrior", 857-858.

²²² Jarman, *Elvekonger*, 28

²²³ Orning og Østerud, *Krig uten stat*, 56-57.

²²⁴ Eskeland, overs, «Soga om Eirik Raude», 53-54.

²²⁵ Inge Adriansen og Birgit Jenvold. «Danske myter – fra dronning Thyre til krigen i 1864». *Fortid og nutid* (Januar 1998): 1-45. URL: <https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/74794/108144>

²²⁶ Pedersen, "Vikingtidens kvinner i maktens innerste sirkel", 109.

²²⁷ Gardela, *Woman and Weapons*, 40-41.

handelsbyer? Kjønnssrollene endret seg i urbane strøk, og det ser ut til at å være en forsvarer var en sosial rolle som vikingkvinner kunne bære med ære.²²⁸

6.2.6 Den politiske krigeren

Det ligger mye politikk i krig. Mens noen sørget for at forsyningslinjene gikk rundt, sørget andre for at det var kriger som trengte forsyninger. Politikk har tradisjonelt blitt sett på som en mannlig aktivitet, men den frie vikingkvinnen kunne være en sterk politisk deltager. På Tinget var det minst fem grupper med kvinner som hadde lov til å delta, deriblant enker, ringkvinner, kvinner med ansvar for husholdet og kvinner som var i konflikt, og disse gruppene må ha inkludert nesten alle vikingtidens kvinner. Selv om Tinget var et sted for ulike formelle og uformelle møter, var det nok mye prat om krig, forsvar og fred som kvinnene kunne dele sine synspunkter om.²²⁹ Vikingkvinner hadde også store roller å fylle i familiepolitikken. I Laksdøla saga ser vi hvordan Unn den djuptenkte er ansvarlig for foreningen av flere familier.²³⁰ For de aller fleste var ekteskap et nødvendig middel for å binde slekter sammen, og det lå mye politikk bak disse forbindelsene. Familie var en sikkerhet, en nødvendighet og en alliansekilde.²³¹ På den andre siden av familiepolitikken sto blodfeider. Det var kvinner som egget mennene sine til å utføre hevnaksjoner hvis andre hadde krenket deres ære, men kvinner kunne også utføre hevnaksjoner selv. Tordis fra Gisle Surssons saga egger mannen sin til å ta livet av broren Gisle, men når broren er drept tar hun selv til våpen for å hevne ham. Dette viser at kvinner kunne gå langt for å opprettholde æren i familien.²³² Feider har hatt et dårlig rykte, fordi de ofte blir fremstilt som en uendelig voldsspiral som utsletter flere familier, men feider fulgte sosiale regler for hva som var akseptert, og de viser uansett hvor innbakt voldsmentaliteten var i den politiske kulturen.²³³

Vi skal ikke undervurdere innflytelsen vikingkvinner hadde gjennom familiepolitikken og via tinget, men det går ikke an å diskutere vikingenes politikk uten å anerkjenne betydningen av sosial status. Det var først og fremst rojale kvinner som virkelig kunne operere på den politiske scenen. Dette gjenspeiler seg også i sagafortellingene, hvor det først og fremst er overklassekvinnene som gjør seg gjeldende – spesielt når det kommer til krig. Rojale vikingkvinner må også hatt mer tid til å interessere seg for politiske forhold enn vikingkvinner

---

²²⁸ Hjarðar, *Audr*, 32.

²²⁹ Sanmark, «Woman at the Thing», 94-101.

²³⁰ Seip, overs, «Laksdøla saga», 324.

²³¹ Hjarðar, *Audr*, 102-103.

²³² Henriksen, overs, «Gisle Surssons saga», 279-313

²³³ Orning og Østerud, *Krig uten stat*, 176-178.

av lavere status, da de ikke var like bundet av fysisk krevende arbeidsoppgaver. I tillegg var det helt andre forventninger til eliteposisjonen.²³⁴ Dronninger og kongsmødre skulle for eksempel hjelpe sine barn eller stebarn med å oppnå herskerkravet. Et eksempel her er moren til Olav Haraldsson, som ga ham tilgang på all den militære treningen han hadde bruk for. Selv om mødrene nødvendigvis ikke direkte trente opp sine barn selv, sier det seg selv at de må ha hatt nødvendig kunnskap til militærstrategi, kontaktnettverk og økonomiske midler for å kunne sikre suksess til sine etterkommere, og på den måten også til seg selv.²³⁵

De rojale kvinnene var ikke kun innflytelsesrike gjennom hvem de var mødre til eller hvem de var konen til. Dronningene kunne også utvise makt gjennom hvem de var, og det de gjorde. Når det gjelder krig, vil jeg påstå at en del dronninger var sterke politiske krigere. Dette er ikke det samme som å si at de var krigere som sloss på slagmarken (selv om noen kanskje gjorde det), men at de heller sto mer i bakgrunnen å gå råd, la strategier og generelt trakk i trådene. Ved å være sine ektemenns nærmeste rådgivere og støttespillere, lå krig og fred i hendene deres.²³⁶ Gjennom å være vertinne og serveringsdame på fester i høvdingens hall, kunne hun ødelegge, pleie eller danne nye allianser. Allianser og vennskapsbånd var en avgjørende faktor for hvor en høvding ville kunne hevde sitt maktgrunnlag på stridsplassen.²³⁷

Graver danner også et bilde av elitekvinner som ivrige politiske spillere. Osebergskipet er en svært rik skipsgrav hvor de to kvinnene fikk med seg flere gjenstander som indikerer herskermakt. Trestolen er av spesiell interesse. Denne kan tolkes som en frankisk inspirert tronstol, og den kan symbolisere at Osebergkvinnene hadde storpolitiske ambisjoner. Trepilen var også en gjenstand som indikerer herskermakt, men denne har i tillegg et tydeligere krigsaspekt over seg. Hvis det var en hærpil, vil det bety at Osebergkvinnene kunne bruke den til å sende ut beskjeder om angrep og forsvar.²³⁸ I Soga om Ragnar Lodbrok bruker kong Øystein en slik hærpil for å varsle om angrep og tilkalle seg alle hærføre menn.²³⁹ Osebergkvinnene, var de dronninger som skapte allianser og tok avgjørelser rundt krigføring? Var begge eller en av dem militære herskere? Selv om det ikke er funnet funksjonelle våpen i

---

²³⁴ Hjarðar, *Audr*, 81.

²³⁵ Friðriksdóttir, *Woman in Old Norse Literature*, 87.

²³⁶ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 102-103.

²³⁷ Løkka, «Kvinner med drikkebegret», 146.

²³⁸ Pedersen, «Vikingtidskvinner i maktens innerste sirkel», 113-118.

²³⁹ Eskeland, overs, «Soga om Ragnar Lodbrok», 130.

Osebergskipet (noe som kan skyldes gravplyndringen), er det ikke mangel på krigsmentalitet rundt denne storslåtte graven.²⁴⁰

Rojale kvinner i toppen av militærsjiktet er også en ganske aktiv karakter i sagafortellingene. I saga om Ragnar Lodbrok leder konen til Ragnar Åslaug en hærstyrke over land under navnet Randalin. Riktignok ønsket ikke sønnene hennes at hun skulle bli med på skipene deres, men dette kan også ha vært et rent strategisk trekk med angrep på kong Øystein fra to sider.

Randalin var i denne situasjonen både en kriger og hærleder. I sagaen står det at de drepte alle mennene de fant som var på kong Øysteins side. Det interessante med Åslaug/Randalin er hennes veldig aktive rolle i en storskalakonflikt hun selv har skapt ved å ikke tillate at hennes mann giftet seg med datteren til kong Øystein. Ragnar Lodbrok må ha hatt stor respekt for Åslaug, og dette illustrerer også kvinnen som en sterk politiker.²⁴¹ I Rolf Gautrekssons saga legger Thorbjørg fra seg sin krigerske livstil etter at hun blir gift med kong Rolf, men det setter ingen stopper for hennes politiske krigsambisjoner. Hun forblir en viktig militærrådgiver for sin mann, og når han trenger hennes hjelp samler hun sammen en hær som hun selv leder for å hjelpe ham.²⁴²

Rojale kvinner hadde makt og midler til å utmerke seg som betydningsfulle aktører på den politiske scenen. Gjennom graver og sagafortellinger dannes et bilde av en dronning eller kongsmor som vet hvordan krigsverdiene kan brukes for å fremme sine egne eller familiens rettigheter. Selv om jeg ikke kan konkludere med at dronninger slåss på slagmarken, var mange av dem bærere av et krigsideal som plasserte dem øverst på det militære toppsjiktet.²⁴³

6.3 Å forevige krig

Ragnarok var ødeleggelsen som ville komme i menneskenes tidsalder. Under Ragnarok ble verden gjort om til aske av mennesker så vel som guder og gudinner. Ragnarok var likevel ikke slutten. For i asken av en ødelagt verden steg en ny frem. Noen av de overlevende gudene fra den gamle verden samler seg på helligstedet Idavollen. Der prater de om ragnarok og om Odins kunnskaper. I gresset oppdager gudene et gyllent spillbrett med spillebrikker som lignet de gamle gudene. Den ultimate krigen ragnarok var starten på en helt ny verden, med helt nye muligheter. Krig var ikke slutten.²⁴⁴

---

²⁴⁰ Pedersen, «Vikingtidskvinner i maktens innerste sirkel», 113-118.

²⁴¹ Eskeland, overs, «Soga om Ragnar Lodbrok», 55-79.

²⁴² Gardela, *Woman and Weapons*, 36.

²⁴³ Gardela, *Woman and Weapons*, 140.

²⁴⁴ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 67.

6.3.1 Krigsideologi = en felles historie

Krig var for evig. Den var en kilde til rikdom og ære, og gjennom en kollektiv innsats ble krig og vold også grunnlaget for verdier som påvirket alle i samfunnet. Disse verdiene må ha gitt opphavet til en felles historie, krigsideologi, som sørget for at alle bidro i «krigsmaskineriet». En måte å forevige krigsideologien på var ved å sørge for at inspirerende historier om modige krigere aldri ble glemt. Vikingkvinner hadde trolig en sentral stilling i denne fortellertradisjonen, både som faktiske formidlere og som deltakere i historiene som ble formidlet. Barn vokste opp med fortellinger om krigere, helter, guder og gudinner, og det ble nok forventet at de skulle lære dem, slik at de også kunne gjenfortelle dem videre.²⁴⁵ Tinget var ikke bare et sted hvor saker skulle diskuteres, men det var også et sosialt møtested hvor vikingene kunne samle seg og utveksle fortellinger, eventyr og dikt.²⁴⁶ Det antas at mange av sagafortellingene som ble skrevet ned i høymiddelalderen, er basert på de muntlige fortellingene som overlevde i vikingtiden. Selv om det er mange diskusjoner rundt sagaenes gyldighet og i hvilken grad de kan brukes for å si noe om vikingtiden, er kanskje det mest interessante hvorfor visse fortellinger overlevde så lenge.²⁴⁷ Dette spørsmålet gjør seg ekstra aktuelt i møte med mytene om Brávalla-slaget hvor minst fire krigerkvinner er nevnt. Eksistensen til de Hede, Visna, Vebjørn og Gerd er riktignok ikke like interessant. Det som er av betydning, er at kvinner er med i en myte som må ha vært så definerende for krigerideologien. Brávalla-legenden forteller hvordan man kriger på en ærerik og heltmodig måte, men viser også at man ikke må krige for egen vinnings skyld. Legendene satt standarden. En standard som vikingkvinner var med i, men også videreformidlet.²⁴⁸

I svært mange sagaer møter vi ganske uforglemmelige kvinnekarakterer som er svært aktive i eget og andres liv. De er ofte handlekraftige, selvstendige, hissige og voldelige. Hvorfor er det slike karakterer som går igjen i fortellingene? Disse kvinnetypene har helt klart hatt ulik betydning for vikingene og senere de kristne, men når det kommer til den norrøne kulturen er nok en slik kvinnetype positivt tolket. Idealkvinnen skulle kunne ta vare på seg selv, og bidra til samfunnet. Else Mundal understreker at det først og fremst var med innføringen av kristendommen at tanken om at kvinnen var underlagt mannen ble sterkt førende, men at det i det norrøne samfunnet var et sett

---

²⁴⁵ Hjarðar, *Audr*, 96.

²⁴⁶ Sanmark, "Woman at The Thing", 100-101.

²⁴⁷ Hjarðar, *Audr*, 96.

²⁴⁸ Hjarðar, *Vikingenes største slag*, 34.

med positive egenskaper som gjaldt for begge kjønn, men at de kunne bære dem på forskjellige måter.²⁴⁹

Kunstverk fra vikingtiden viser også tydelig at kvinner hadde en sentral plass i historiefremstillingen. På billedveven fra Oseberg ser vi at kvinner, usikkert om de er virkelige eller mytologiske, er med i flere scener som har tydelige henvisninger til krig og vold. I mange krigsscener er kvinner samlet i fylkinger, og de bærer også spyd og skjold. Vedeler påpeker at det mest påfallende ved noen av disse krigsscenene er at kvinnene er vendt imot hverandre. Kan det tolkes som om de er motstandere i et foreviget slag?²⁵⁰ Billedvevens funksjon som billedbok må ha vært en fantastisk måte å visualisere kollektive historier på. Den var vevd sammen av ull og annet vegetabilsk materiale, og det er derfor stor sannsynlighet for at det var kvinner som vevde disse fortellingene.²⁵¹ Også i metallarbeid er det feminine ved krigskulturen representert. Både de stående, enslige figurene og de doble figurene har tydelige kvinnelige kjønnsmarkører som kjoler og langt hår. Den doble metallfiguren med en stående og en ridende kvinne, kommer i ganske like eksemplarer. Kan det være fordi de symboliserer den samme myten? At Frøya ønsker en kriger velkommen til sitt rike? Eller er det en valkyrje som har plukket ut sin kriger? Metallfiguren som viser en stående, singel, bevæpnet kvinne kommer i langt mer varierende eksemplarer. Dette kan være fordi alle de individuelle figurene har sin egen historie og mening? Var de valkyrjer som gikk fra krig til servering? Utfordringen med vikingenes kunst er at vi ikke kan gjenskape deres betydning. Vi vet ikke med sikkerhet hvem de representerte, eller om de var gjenfortellinger av spesifikke hendelser. Hvordan brukte vikingene dem? Var de smykker eller dekor til hjemmet? Ble de tatt frem ved spesielle anledninger? Kunne alle bruke dem? Spørsmålene er mange, men det står likevel ganske klart at de viser kvinner i et krigersk aspekt.²⁵²

Muntlige fortellinger og kunstverk har foreviget kvinner og krig på en unik måte. At det overlevde over flere generasjoner, viste at vikingene anså dem som viktige for deres kultur og selvforståelse. En del av fortellingene på Oseberg-billedveven viser fortellinger som er flere hundre år eldre enn Oseberg. En del av stiltrekkene har for eksempel blitt funnet på lignende fremstillinger fra 500-600-tallet. Dette illustrerer tydelig makten til gode historier og de som

---

²⁴⁹ Mundal, "Bakgrunnen for kvinnesynet i den norrøne kultur», 329-333.

²⁵⁰ Vedeler, *De gåtefulle billedvevene*, 78-79.

²⁵¹ Vedeler, *De gåtefulle billedvevene*, 26-27.

²⁵² Gardela mfl, "Revisiting the 'Valkyries'", 116-127.

videreformidlet den. I vikingens kunstriske verden er det uansett tydelig at kriger kvinnen eksisterte. Dette gjenspeiler seg også i gravpraksisen.²⁵³

6.3.2 Krigsaspektet i gravene

Som jeg har vært inne på, endte ikke krig med døden. Den fortsatte inn i etterverden hvor de fleste kunne krige og slåss kun for gleden av det. Vikingene hadde en varierende måte å gravlegge sine døde på. Gravene gjenspeilte sosial status, hva de etterlatte ønsket for sine avdøde, religion og kanskje sa de også noe om hvem den avdøde hadde vært? Hvordan skal egentlig graver tolkes? Dette er et spørsmål som blir svært aktuell når våpen dukker opp i kvinnegraver. Gravgoods blir ofte brukt for å gi en arkeologisk kjønnsbestemmelse, men utfordringene er at denne bygger på en del fordommer.²⁵⁴ Dette er den berømte Birka-graven et soleklart eksempel på. I nesten 150 år trodde arkeologer og historikere at Birka-kvinnen egentlig var en mann på bakgrunn av det militærpregede gravgodset. Det var DNA-analysen som avslørte at kjønnet var feiltolket. Nye metoder for å analysere forhistorisk-DNA har vist at vi må være mer forsiktig med å gjette kjønn på bakgrunn av gravgoods. Per dags dato er ikke denne metoden brukt på alle oppdagede skjeletter, og en annen utfordring er at dårlige bevaringsforhold går hardt utover skjelettet.²⁵⁵

Bruken av gravgoods til arkeologisk kjønnsbestemmelse, viser også tydelig at det er mannen som er standarden. Når våpen ligger i en mannsgrav, får mannen automatisk en krigerstatus. Det blir ikke satt noen spørsmål ved om det kan være andre grunner til at han fikk våpen som gravgoods. Våpen i kvinnegraver derimot reiser mange spørsmål, og de blir ikke i samme grad brukt for å gi individet en status og rolle. Snarere har det vært vanligere å lete etter bortforklaringer. Når vi blir mer opptatt av bortforklaringer, er det enkelt å overse hva gravene egentlig viser. Mange mannsgraver og kvinnegraver fra vikingtiden inneholder ganske likt gravgoods, spesielt når vi ser dem ut ifra et statusperspektiv. Marianne Moen argumenterer for at denne likheten viser at vikingtidens menn og kvinner samarbeidet om å opprettholde den sosiale koden i samfunnet. Derfor bør vi analysere gravgoods ut ifra mer felles kriterier.²⁵⁶

---

²⁵³ Vedeler, *De gåtefulle billedvevene*, 79 og 120.

²⁵⁴ Moen, «No Man's Land», 49-54.

²⁵⁵ Lasse Bjørnstad. «Vikingtiden: I nesten 150 år trodde eksperter at det var en mann som lå i krigergraven i Birka. Det var feil.» *Forskning.no*. 23.02.2019. URL: <https://forskning.no/arkeologi/vikingtiden-i-nesten-150-ar-trodde-eksperter-at-det-var-en-mann-som-la-i-krigergraven-i-birka-det-var-feil/1297283>

²⁵⁶ Moen, «No Man's Land», 49-54.

Det enkleste er å knytte våpen til krigerrollen. Dette er også det mest logiske ved tanke på at krig ikke kan utføres uten våpen. Som alt annet gravgods, kan våpen ha hatt flere ulike betydninger. Ingen avdøde har mulighet til å bestemme sin egen begravelse, og derfor må vi ha i bakhodet at de etterlatte kan ha hatt sine helt egne beveggrunner til å legge ned visse gjenstander. Våpen kan symbolisere frihet og status, de kan være arvestykker, de kan være nyttige bruksgjenstander, de kan vise at den avdøde var kriger eller at den avdøde dyrket samfunnets krigerideologi. Våpen kan også ha vært en «billett» inn i etterverden.²⁵⁷ Uansett – når vi skal forsøke å finne ut av om våpen indikerer en form for krigerstatus, må vi bruke samme parametere for vikingkvinner og vikingmenn. Våpen bør også sees i sammenheng med resten av gravgodset. Enkle våpenfunn er kanskje ikke forenlig med en kriger, men et fullt våpensett bør i større grad tolkes å være det.²⁵⁸

Kvinnegravene som er tatt frem i denne masteravhandlingen viser at våpen kan passe inn i mange situasjoner. I Løve-graven, Mårem-graven, og Aunevoll-graven er det funnet et til to våpen. Få våpen er kanskje ikke en sterk nok indikator på at disse kvinnene var krigere, men dette regnes som høystatusgraver hvor våpen mulig kan symbolisere deres investering i krigerkulturen. I Løve-graven er det unikt at øksen ble lagt ved siden av hodet. Normal plassering er ved hoften. Dette kan være en plassering som skulle fortelle noe om den avdøde. Kanskje brukte hun den i rituelle praksiser? I Mårem-graven ble øksehodet funnet med en sigd, noe som kanskje kan tolkes slik at øksen var et nytteredskap til fysisk krevende arbeidsoppgaver? Aunevoll-graven har et sterkere militærpreg over seg fordi hun ble gravlagt med sverd, spyd og spillebrikker. Både sverd og spyd er symboltunge og effektive våpen, og spillebrikkene gir graven en strategi-dimensjon. Disse vikingkvinnene fikk også med seg annet utstyr i graven, noe som er en påminner om at disse vikingkvinnene hadde komplekse liv og roller – som ikke alltid er like lett å fange opp.²⁵⁹ I grav A505 fra Danmark er det også få våpen som er gitt i gravgods (kniver og spyd), men denne graven har en eksepsjonell voldsdimensjon over seg. Denne volden kan leses i hvordan hesten og hunden ble slaktet på, som må sies å ha vært brutal. Hunden ble blant annet delt i to. Voldsbruken i denne gravleggingen må ha vært såpass spektakulær at de etterlatte tvilsomt ville glemme den, og den viser kanskje også at kvinner og vold var svært forenlige i vikingtiden?²⁶⁰

---

²⁵⁷ Gardela, «Sheild-maidens», 162.

²⁵⁸ Price mfl, "Viking Warrior Women", 192.

²⁵⁹ Gardela, «Sheild-maidens», 152-159.

²⁶⁰ Gardela, *Woman and Weapons*, 74.

Fra få våpen til mange våpen – Birka-graven og Nordre Kjølén-graven skiller seg ut fra de andre nevnte gravene ved at de har fulle våpensett. Birka-kvinnens klær og spilletilbehør gir en svært helhetlig krigergravstatus, og er en sentral faktor når vi skal se gravgodset i en tettere kontekst. Disse to gravene var kun gitt gravgods med et militært preg over seg, og dette gjør det nærliggende å tro at gravgodset gjenspeilet en mer dirket rolle i samfunnets militære institusjoner. Til tross for at våpen kan ha hatt mange ulike og personlige betydninger for eieren, vil ikke disse betydningene nødvendigvis hviske ut at de først og fremst var livsviktige til bruk, angrep og forsvar.²⁶¹ Neil Price er blant de som mener at det mest logiske er at Birka-kvinnen hadde en krigerstatus, og at hennes status i livet skulle få følge henne inn i etterverden. Selv om de etterlatte hadde sine ønsker for gravleggingen, må vi være litt kritiske til å anta at de ville gi gjenstander som på ingen måte sa noen ting om hvem den avdøde var. Dessuten – siden gravgodset til menn og kvinner av samme sosiale status bør vurderes etter like parametere, hvis vi skal være like kritiske til våpen i en mannsgrav, vil vi ikke ha mange krigere fra vikingtiden igjen.²⁶²

6.3.3 Velkommen til de evige stridsmarker

Uansett hva våpen og annet gravgods har hatt av betydning, var målet å leve godt i etterverden. Vikingene kunne havne i flere gudommelige riker etter hvilket liv de hadde levd. En måte å forevige krig på er å forankre den i religionen, og den norrøne religionen har svært voldelige trekk. Derfor er det betydningsfullt at den religiøse krigersfæren har et mannlig og et kvinnelig forbilde. Odin er sjefsguden og krigsguden og hans hall er Valhall hvor krigere kunne gjøre det krigere gjorde best. Frøya er den kvinnelige krigsguden, og Frøya speiler Odin på nesten alle områder. Disse to krigsgudene skal i tillegg dele krigerne likt mellom seg. Frøyas krigere kom til Fólkvangr, og Fólkvangr må ha vært et verdig sted for kvinnelige krigere. Hvorfor skal en krigsgudinne ikke ønske slike vikingkvinner velkommen til seg? Den norrøne religionen viser tydelig det maskuline og feminine ved vikingenes krigsideologi, og bare det at Odin og Frøya deler krigere mellom seg kan symbolisere at også vikingmennene og vikingkvinnene delte ideologien, æren og byrden ved krig likt mellom seg.²⁶³

Den norrøne mytologien fulgte menneskers liv fra fødsel til død, og vikingenes hverdag og høytider var fulle av riter og kulthandlinger som skulle opprettholde deres forbindelse med gudene og gudinnene.²⁶⁴ Dette illustrer at vikingene hadde en slags avhengighet til

---

²⁶¹ Gardela, «Sheild-Maidens», 145 og 160.

²⁶² Price mfl, "Viking Warrior Women", 192.

²⁶³ Price, *The Viking Way*, 57-69.

²⁶⁴ Moseng mfl, *Norsk historie*, 46.

guddommene sine, og vi skal ikke undervurdere betydningen det hadde for vikingkvinnens liv at kvinnelige skikkelser var så sterkt representert i deres religion. Frøya i seg selv må ha vært et mektig forbilde for kvinner. Hennes selvsikkerhet, søken etter kunnskap samt makt over krig og død må ha fremstått som det ultimate eksemplet på en idealkvinne. Frøya er ikke den eneste mytiske kvinnen som representerer det feminine i krigsaspektet. Valkyrjene er kanskje det tydeligste eksemplet på kvinnelig engasjement i krig. Som Odins kvinnelige dødsvetter, representerte de Odin selv i krig hvor han selv ikke var til stede. Hvorfor skulle sjefsguden la seg representere av kvinner, hvis han ikke anså deres beslutningsevner som verdifulle? Valkyrjene valgte tross alt ut de beste krigerne som var verdige nok til å leve evig i Valhall, eller Folkvang. Ved nærmere øyekast, er det flere likhetstrekk mellom valkyrjer og den dødelige kvinnen. Johanne Katrin Friðriksdóttir viser for eksempel til at metoden valkyrjene bruker for å velge ut krigere, bruker samme prinsipp som veving. I diktet *Darraðarljóð* fra *Njál* saga bruker valkyrjene sverd, blod og tårer for å veve utfallet av slaget ved Clontarf. Selv om tekstilproduksjonen i virkeligheten ikke var så voldelig og blodig, gir dette det likevel et slags guddommelig preg. Mens valkyrjene kunne veve krigers utfall, vevde vikingkvinner klær, sengetøy og seil som krigere trengte. Valkyrjene serverer også drikke i Valhall, akkurat som vertinnen i høvdingens hall.²⁶⁵

Price snakker om en usynlig krigsplass, som foregikk i bakgrunnen av de menneskelige krigene. En usynlig krigsplass hvor Valhall og Folkvang gjorde seg klare til å ta imot døde krigere, hvor nornene spant menneskers skjebne og valkyrjer fløy rundt og pekte ut hvem som skulle dø. Krigens krav var brutale, men alle disse overnaturlige elementene som vikingene ikke kunne se, men stolte på var til stede, skapte nok en slags tillit som utgjorde grunnmuren i krigsideologien de baserte livene sine på. Troen på at skjebnen din var forutbestemt og at etterlivet var bedre, gjorde det nok enklere å «overgi» seg til den. Hvorfor skulle ellers så mange kvinner og menn investere hele livet sitt med å ikke bare opprettholde krig, men også forevige den? Vi skal ikke undervurdere makten den overnaturlige volden skapte i de skandinaviske samfunnene. Den lå der i oppdragelsen, i arbeidet og mulighetene, i politikken, i fortellingene og i hvordan de etterlatte valgte å si farvel til sine avdøde.²⁶⁶

6.3.4 Krigerkvinnen

Hvem var krigere i vikingtiden? Kunne vikingkvinner være krigere? Bare 1 % av undersøkte skandinaviske kvinnegraver fra det 9. og 10. århundre inneholdt et eller flere våpen. (Her

---

²⁶⁵ Friðriksdóttir, *Valkyrie*, 2-10.

²⁶⁶ Price, *The Viking Way*, 325-327.

kommer igjen utfordringer med arkeologisk kjønnsbestemmelse). Hvor mange våpen skal til for å slå fast en krigerstatus? Som tidligere diskutert, bør det nok være mer enn ett våpen i kombinasjon med andre militærpregede gjenstander.²⁶⁷ Er det skader som avgjør om en person var kriger? Nordre Kjølén-kvinnen er så langt den eneste vikingkvinnen som har blitt påført en synlig skade. Vil skaden sammen med våpnene være nok til å trekke en konklusjon om hennes krigerstatus? Hvis hun var en kriger, hvorfor kunne ikke flere være det da?²⁶⁸ Utfordringen med å kun bruke skader som en indikasjon på krigerstatus, er at mange som var krigere ikke vil komme frem. For hva med alle som ikke pådro seg skader ute på slagmarken? Eller de som fikk skader som ikke gjorde seg synlig i skjelettet? Knokler kommer som regel uskadet fra brutale og dødelige skader.²⁶⁹ Kim Hjarðar og Vegard Vike mener at det er vanskelig å svare nøyaktig på hvor mange som var krigere i vikingtiden fordi krigsstatus var noe man først og fremst måtte erverve seg på slagmarken. Det ligger naturlig i ordet «kriger» at det er en person som drar i krig for å slåss.²⁷⁰ En årsak til at det kan være vanskelig å finne rom til kvinnen i denne definisjonen, er rett og slett at hun kan ha vært vanskelig å få øye på blant mennene. I Skylitzes sitt historieverk sto det at de drepte kvinnene som bysantinerne hadde funnet var kledd og utstyrt som menn.²⁷¹ Birka-kvinnens klær og utstyr resulterte i at hun lenge var antatt å være en mann.²⁷² Sagaene gir også eksempler på kvinner som klær seg ut som menn når de er krigere, deriblant Tornbjørg og Hervor. Johanna Katrin Friðriksdóttir mener at kvinners evne til å gå fra det feminine til det maskuline, sier mye om vikingenes kjønnsidentitet.²⁷³ Krig var en hard virksomhet, og det kan rett og slett ha vært en nødvendighet for kvinner som skulle krige å gli mer inn sammen med mennene i forhold til bruk av klær og utstyr. Kanskje det heller ikke var ulike krigsutstyr for menn og kvinner?²⁷⁴ Det er en rent praksis måte å tolke en krigerstatus på, hvor vikingkvinnene ikke kommer like godt til syne som mennene. Kriegerkvinnestatuene er fremdeles under en åpen diskusjon. Diskusjonene rundt eksistensen til kriegerkvinnen har også vist at vi bør ha en tilleggsdefinisjon av kriegerkonseptet – et som bygger på mer sosiale og religiøse prinsipper. Leszek Gardela påpeker at det er en fin linje mellom de som aktivt slåss og hadde kriging som

---

²⁶⁷ Gardela, *Woman and Weapons*, 139-140.

²⁶⁸ Schjølberg. «Er dette ansiktet til en vikingkriger?». *Forskning.no*. 07.11.2019. <https://forskning.no/arkeologi-vikingtiden/er-dette-ansiktet-til-en-vikingkriger/1589142>

²⁶⁹ Jarman, *Elvekonger*, 28 og 147.

²⁷⁰ Hjarðar og Vike, *Vikinger i krig*, 76.

²⁷¹ Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, overs. Wortley, 290.

²⁷² Price, «Viking Warrior Woman», 182.

²⁷³ Friðriksdóttir, *Women in Old Norse Literature*, 116

²⁷⁴ Hjarðar, *Audr*, 54.

jobb og menneskene som gjennom annet arbeid, aktiviteter og roller muliggjorde eksistensen til krigerideologien og krigerkulturen. Her kommer «krigerkvinnen» mye tydeligere frem. Vikingkvinnene er aktive på alle samfunnets områder, og det gjenspeiler seg i religionen, mytene, fortellingene, kunsten og gravene. Jeg vil argumentere for at selv om mange vikingkvinner kanskje ikke var krigere i den rent praktiske betydningen, kan de sies å være ideologiske krigere i henhold til verdiene de bar og at de var helt sentrale bidragsytere i krigskulturen.²⁷⁵

7.0 Konklusjon

Det har vært denne avhandlingens mål å undersøke hvordan vikingkvinnen opererte som aktør i det militarisererte samfunnet hun var en del av. Et knippe utvalgte kvinnegraver med få eller mange våpen, funnet i Norge, Sverige og Danmark, har dannet bakgrunnen for videre analyse. For å kunne sette disse gravene inn i et bredere perspektiv, og koble dem til krigsideologi og krigskultur, er mange samfunnsområder inkludert. Gårdene, byene, ekspedisjonene, tinget og høvdingehallene er områder hvor det sosiale- og religiøse livet kom sammen for å opprettholde en felles historie. En historie som forteller at krig var nøkkelen til makt, ære og rikdom. Noe alle var tjent med å bidra til.

Vikingkvinnene var sterke og dypt engasjerte aktører i krigskulturen ettersom også de var preget av ideologien og verdiene de hadde vokst opp med. Å vokse opp med fortellinger om modige krigere, alltid ha våpen rundt seg og ofte møte på krigere må ha gitt dem en slags krigsmentalitet. Gjennom oppdragelse og opplæring fikk jenter erfaringen og kunnskapen de trengte for å kunne holde samfunnets hjul i gang. Arbeidet de la ned på gårdene, i byene og gjennom ekspedisjoner sørget for forsyninger av mat, tekstiler og gjenstander. Som Napoleon understrekte, vandret hærer på sin mage. Ingen kunne drive krig eller leve som profesjonelle krigere uten gårdsarbeiderens innsats. Vikingkvinner utgjorde også en sentral del av «de sivile elementene» som var med vikinghærer som oppholdt seg utenfor Skandinavia. Dette for å prøve å sikre forsyningslinjene i størst mulig grad. Det er spesielt tekstilproduksjon som kommer tydelig frem i møte med vikingkvinnene. De brukte mange tusen timer på å få frem materiale som kunne gjøres om til seil, sengetøy og klær. Seilet er spesielt interessant fordi det skal ha revolusjonert skipsteknologien. Produksjonen på gårdene og i byene dannet også grunnmuren for vikingenes militære institusjoner. Hjemmeforsvaret og leidangen var bygget på prinsipper om at lokale bønder kom sammen for å stille skip, forsyninger og mannskap.

---

²⁷⁵ Gardela, *Woman and Weapons*, 140-142.

Hirten besto av høvdingens personlige krigere. Krikerne byttet lojalitet mot at høvdingen kunne gi dem kost, losji og rikdommer. Det var generelt avgjørende for høvdinger å ha nok tilgang på mat, drikke, fine tekstiler og andre rikdommer. Dette opprettholdt ikke bare hirten, men også vennskapsbånd og allianseforbindelser. Selv om en del vikingkvinner levde hele livet sitt på en gård, var de ikke mindre viktige for krigskulturen.

Vikingkvinner kunne ha både en indirekte og en direkte bidragsrolle i krigskulturen. Spesielt vikingkvinner av høy status kunne utøve mye makt som rådgivere. Dronninger kunne gi barna sine tilgang på militærtrening, de støttet sine menn og ved å opptre som vertinner på fester kunne de bygge eller bryte allianser. Dronninger som Æthelflæd av Mercia og Thyra av Danmark har fått æren for å bygge forsvarsverk. Elitekvinner hadde flere muligheter og et maktpolitisk behov for å ha kjennskap til strategi og taktikk, som på mange måter var avgjørende for krig og forsvar. I sagafortellinger kan vi lese om kvinner som Tornbjørg og Randalin, som opptrer som hærførere. Begge er dronninger og svært viktige for sine menn. Tornbjørgs mann kong Rolf trenger henne som militærrådgiver, og mannen til Randalin, kong Ragnar, er villig til å risikere krig fordi konen hans ikke ønsker at han gifter seg med en annen. I Osebergskipet er det også funnet mange tegn på herskermakt, deriblant en mulig hærpil. Både i sagaene og i virkeligheten har vikingkvinner blitt tilskrevet en svært krigshissende rolle, og de var ofte katalysatorene i feider.

At vikingkvinner hadde en plass i krigssfæren, er spesielt synlig i mytologien, kunsten og fortellingene. I mytologien er gudinnen Frøya den kvinnelige representasjonen av krig. I hennes Fólkvangr mottar hun halvparten av de døde krigerne. Valkyrjene er Odins dødsvetter som reiser i slag, og velger ut de beste krigerne til allfaderen Odin. Disse krigerske dødsvetter er også et varseltegn på ragnarok – ødeleggelsen av verden. De mytiske volvene besitter mer kunnskap enn gudene selv, og nornene rår over menneskers skjebne. Disse mytologiske kvinnene er med på å knytte det religiøse og sosiale sammen, og de må ha gitt menneskene en helt annen beveggrunn for krig. Å vite at din skjebne var forutbestemt, og at gudene og gudinnene ventet på deg må ha gitt en dypere mening og kanskje dempet krigens konsekvenser. Det er med på å forklare hvorfor vikingene var så engasjerte bærere av krigskulturen. At krig har en forherliget verdi, ser vi i kunst og fortellinger. Billedveven fra Osebergskipet gjenforteller mange historier om krig hvor kvinneskikkelser er sterkt representert. En del metallfigurer illustrer også kvinner med ulike våpen. I fortellinger møter vi kvinner som tar hevn, egger, er skjoldmøyer, forsvarere og hærførere. Felles for dem er at de er handlekraftige og sterke. Den svært definerende Bråvalla-myten som nærmest gir

oppskriften på en kriger, rommer kvinner. Det er mange utfordringer med å bruke sagafortellinger, men de kan likevel gi en viss innsikt i henhold til hvilke fortellinger som ble overlevert muntlig lenge nok til at de en dag ble skrevet ned. Selv om myter i seg selv ikke kan brukes for å etablere historiske fakta, forteller de likevel noe sentralt. Noen myter har så sterkt rotfeste at de nærmest kan ha blitt oppfattet som en sannhet. Dette viser at den krigerske kvinnen eksisterte – i hvert fall i vikingenes verdensbilde.

Spørsmålet er om den krigerkvinnen eksisterte i virkeligheten. Kvinnegraver med våpen viser at vi må være forsiktigere med å anta at våpen automatisk tilhører menn. Våpen var ikke uforenlige med kvinnerollen, og vi skal ikke glemme at våpen var nyttige på flere felt, indikerte status og kan ha hatt en ekstra familiær betydning. Vi skal være forsiktige med å tolke gravgods, da slike tolkninger ofte beror på fordommer. Gravgods må sees i gravens helhet, og for å gi et individ en status som kriger må det brukes flere parametere som både er felles og uavhengig av kjønn. Få våpen er kanskje ikke forenlig med krigerrollen, men kvinnegraven fra Trekrøner i Danmark viser at voldsaspektet kan være høyt selv om våpnene er få. Birka-graven og Nordre Kjølén-graven er foreløpige unntak. Her er det fulle våpensett med hest som gir en ryttergravdimensjon. Nordre Kjølén-kvinnen er også den eneste kjente vikingkvinnen med en skade. Hun var riktignok veldig ung og spedbygd, men passer inn i beskrivelsene av skjoldmøyer. Birka-kvinnen derimot var mye eldre, og hennes klær og spillebrikker gir indikasjoner på at hun hadde en høy rang i vikingenes militære system. Kan hun ha vært i en høvdingens hird eller vært en vokter av handelsbyen Birka? Graven hennes lå i tett forbindelse med Birka garnisonen, og høvdingene og konger hadde et stort behov for å beskytte rikdommene som handelsbyene kulminerte.

Det er vanskelig å gi et sikkert svar på om vikingkvinnene slåss på slagmarken på lik linje med menn. Birka-kvinnen og Nordre Kjølén-kvinnen er foreløpig ekstraordinære. Ekstraordinære graver kan kanskje ikke brukes for å skrive om historien, men de åpner opp for nye muligheter, nye spørsmål og nye måter å se ting på. Om vikingkvinner var aktive på slagmarken eller ikke, er heller ikke det viktigste. De var krigsaktører som på ulike måter bidro til eksistensen av det militariserede samfunnet, og det kvinnelige er sterkt representert i krigsideologien som formet livene til vikingtidens mennesker.

8.0 Litteraturliste

Adriansen, Inge og Birgit Jenvold. «Danske myter – fra dronning Thyre til krigen i 1864».

Fortid og nutid (januar 1998): 1-45. URL:

<https://tidsskrift.dk/fortidognutid/article/view/74794/108144>

Beck, Torun Nilssen. *Tre, tekstiler og skjeletter i Osebergfunnet. En forvaltnings og formidlingshistorie*. Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2014.

Bjørnstad, Lasse. «Vikingtiden: I nesten 150 år trodde eksperter at det var en mann som lå i krigergraven i Birka. Det var feil». *Forskning.no* <https://forskning.no/arkeologi/vikingtideni-nesten-150-ar-trodde-eksperter-at-det-var-en-mann-som-la-i-krigergraven-i-birka-det-var-feil/1297283>

Clover, Carol J. “Maiden Warriors and Other Sons”. *The Journal of English and Germanic Philology* 85, no. 1 (Januar 1986): 35-49. URL: <https://www.jstor.org/stable/27709600>

Clover, Carol J. “Regardless of Sex: Men, Women, and Power in Early Northern Europe”. *Representations*, no. 44 (Oktober 1993): 1-28. DOI: <https://doi.org/10.2307/2928638>

Dommasnes, Liv Helga. “Aristokrater, kvinner, kunnskap og makt – Vik fra romertid til vikingtid”. *Viking- Norsk Arkeologisk Årbok* 81(November 2018): 35-62. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.6479>

Egge, Julie Haugen. «Malplassert vikinggrav med mystisk kvinne skaper hodebry for arkeologer». *NRK*. <https://www.nrk.no/viten/spesiell-vikinggrav-funnet-sor-i-trondelag-1.15211058>

Eskeland, Severin, overs. “Soga om Ragnar Lodbrok med Kråkekvadet”. I *Norrøne Bokverk*. Oslo: Det Norske Samlaget, 1944.

Eskeland, Ivar, overs. Soga om Eirik Raude. I *Norrøne Bokverk*. Oslo: Det Norske Samlaget, 1976.

Friðriksdóttir, Jóhanna Katrín. *Valkyrie - The Women of the Viking World*. London: Bloomsbury Academic, 2020.

Friðriksdóttir, Jóhanna Katrín. *Woman in Old Norse Literature. Bodies, Words and Power*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.

Furan, Nora Pernille Fronth. *Våpnenes biografier: en fruktbar tilnærming til våpengraver i vikingtid?* Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2009.

Gardela, Leszek. "Shield-maidens and Norse Amazons Reconsidered Women and Weapons in Viking Age Burials in Norway". *Viking Wars*, 84, nr. 1 (November 2021): 143-166. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.9047>

Gardela, Leszek. *Woman and Weapons in the Viking World. Amazons of the North*. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2021.

Gardela, Leszek, Peter Pentz og Neil Price. "Revisiting the 'Valkyries' Armed Females in Viking Age Figurative Metalwork". *Current Swedish Archaeology* 30 (Desember 2022): 95-151. DOI: <https://doi.org/10.37718/CSA.2022.10>

Henriksen, Vera, overs. Gisle Surssons saga. I *Saga: norrøne sagaer i utvalg*. Oslo: De Norske Bokklubbene, 1999.

Hedenstierna-Jonson, Charlotte, Kjellstrom, Anna, Zachrisson, Torun, Krzewinska, Maja, Sobrado, Veronica, Price, Neil, Gunther, Torsten, Jakobsson, Mattias, Gotherstrom, Anders og Storå, Jan. «A female Viking warrior confirmed by genomics». *American Journal of Physical Anthropology* 164, nr.4 (September 2017): 853-860. DOI: <https://doi.org/10.1002/ajpa.23308>

Hedenstierna-Jonson, Charlotte og Anna Kjellstrom. «The Urban Woman». I *Kvinner i vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 187-211. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014.

Hjardar, Kim. *Vikingenes verden. Vikingenes historie i kart, tekst og bilder*. Oslo: Spartacus, 2013.

Hjardar, Kim og Vike, Vegard. *Vikinger i krig*. Oslo: Spartacus, 2017.

Hjardar, Kim. *Vikingenes største slag*. Oslo: Spartacus, 2020.

Hjardar, Kim. *Audr. Kvinneliv i vikingtiden*. Oslo: Spartacus, 2022.

Jarman, Cat. *Elvekonger. En ny historie om vikingene. Fra Skandinavia til Silkeveien*. Oslo: Forlaget Press, 2021.

Jesch, Judith. *Women in the Viking Age*. Woodbridge: The Boydell Press, 1991.

- Kristensen, Steinar. *Brettspillet - Jernalderkrigerens virtuelle arena: Strategispill i Sørøst-Norge i jernalder*. Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2007.
- Løkka, Nanna. "Vikingtidskvinnen i ettertidens lys". I *Kvinner i vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 11–39. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014.
- Løkka, Nanna. "Kvinner med drikkebeget". I *Dronningen i vikingtid og middelalder*, redigert av Karoline Kjesrud og Nanna Løkka, 127-153. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2017.
- Moen, Marianne. «No Man's Land or Neutral Ground: Perceived Gendered Differences in Ideologies of war». *Viking Wars* 84, nr. 1 (November 2021): 43-62. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.9049>
- Moseng, Ole Georg, Erik Opsahl, Gunnar I. Pettersen og Erling Sandmo. *Norsk historie 750-1537*. Oslo: Universitetsforlaget, 2007.
- Mundal, Else. «Bakgrunnen for kvinnesynet i den norrøne kulturen». I *Kvinner i vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 325-339. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014.
- Nordvall, Emilia. *Vikingatida krigargravar, en studie av Birka, Heath Wood och Nord-Trøndelag. Indikationer på kvinnliga krigare i gravar från vikingatiden?* Bachelorgrad. Uppsala universitet. 2018.
- Oppegaard, Maja Charlotte Aasen. *Skjoldet og vikingen: Krigerens følgesvenn eller allemannseie? Skjoldet som gravgods ved Kaupang og Birka*. Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2015.
- Orning, Hans Jacob og Øyvind Østerud. *Krig uten stat- hva har de nye krigene og middelalderkrigene til felles?* Oslo: Dreyers Forlag, 2020.
- Paasche, Fredrik, overs. «Njåls saga». I *Saga: norrøne sagaer i utvalg*. Oslo: De Norske Bokklubbene, 1999.
- Pedersen, Unn. «Vikingtidskvinner i maktens innerste sirkel». I *Dronningen i vikingtid og middelalder*, redigert av Karoline Kjesrud og Nanna Løkka, 99-137. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2017.
- Pedersen, Unn. «Kaupangs kvinner». I *Kvinner i vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 167-187. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014.

Price, Neil, Charlotte Hedenstierna-Jonson, Torun Zachrisson og Anna Kjellstrom. "Viking Warrior Woman? Reassessing Birka chamber grave Bj.581." *Antiquity* 93, nr. 367 (Februar 2019): 181-198. DOI: <https://doi.org/10.15184/aqy.2018.258>

Price, Neil. *The Viking Way: Magic and Mind in Late Iron Age Scandinavia*. Oxford and Philadelphia: Oxbow Books, 2019.

Robberstad, Knut. *Gulatingsslovi*. Oslo: Det norske samlaget, 1981.

Sanmark, Alexandra. "Woman at the Thing". I *Kvinner I vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 89-107. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014.

Saxo. *Gesta Danorum. The History of the Danes. Volume 1*. Oversatt av Peter Fisher. Oxford: Oxford University Press. 2015.

Schjølberg, Ulla Gjeset. «Er dette ansiktet til en vikingkriger?». *Forskning.no*
<https://forskning.no/arkeologi-vikingtiden/er-dette-ansiktet-til-en-vikingkriger/1589142>

Seip, Didrik Arup, overs. «Laksdøla saga». I *Saga: norrøne sagaer i utvalg*. Oslo: De Norske Bokklubbene, 1999.

Sjønsti, Anniken. *Sagaen om Ragnar Lodbrok. To medier, to tider*. Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2015.

Skylitzes, John. *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*. Oversatt av John Wortley. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

Sognnes, Kalle. «Arkeologiske modeller for Vestlandets i vikingtid». I *Gunneria 34*. Trondheim: Det KGL. Norske Videnskabers Selskab Museet, 1979.

Steinsland, Gro og Preben Meulengracht Sørensen. *Voluspå*. Oslo: Pax Forlag. 1999.

Strand, Eva Andersson. "Weaving Textiles: Textile Consumption for Travel and Warfare". *Viking Wars* 84, no. 1 (November 2021): 167-186. DOI: <https://doi.org/10.5617/viking.9053>

Sundkvist, Anneli. *Hästarnas land. Aristokratisk hästhållning och ridkonst i Svealands yngre järnålder*. Ph.D-avhandlin. Uppsala universitet. 2001.

Sørboen, Trine. *Handelskvinner i vikingtiden? Maskulinitet og femininitet i graver med vektlodd fra Kaupang*. Masteravhandling. Universitetet i Oslo. 2021.

Thomsen, Birgit. «Kvinder og klær». I *Kvinner i vikingtid*, redigert av Nancy Coleman og Nanna Løkka, 211-225. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2014.

Vedeler, Marianne. *Oseberg. De gåtefulle billedvevene*. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2019.

Winroth, Anders. *The Age Of The Vikings*. Princeton: Princeton University Press, 2016.

Øye, Ingvild, Randi Barndon, Sonja Innselset, Kari Klæboe Kristoffersen og Trond Lødøen. *Kvinner som tradisjonsformidlere – Rom og redskaper*. Universitetet i Bergen. 2006.